

Erdélyi Toll

• IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT •

• Megjelenik negyedévente Székelyudvarhelyen •

• XII. évfolyam • 2020 • 4. (46.) szám •

TARTALOM

ÍRÓK A SZÜLŐFÖLDRŐL

Kiss Székely Zoltán: Az erdő-ember balladája 3

IRODALOMTÖRTÉNET

Bertha Zoltán: A metaforikus önszemlélet jellegzetességei
Sütő András világképében 4

ORBÁN BALÁZS KÖZÖTTÜNK

Balázs Árpád: Orbán Balázs és a legendás Szejke IV. 15

ANYANYELVÜNK ÉPSÉGÉÉRT

Málnási Ferenc: Erdélyi anyanyelvoktatás —
irodalmunk tükrében XLIII. 30

MÚZSA ÉS LANT

Beke Sándor versei 41
P. Buzogány Árpád versei 42
Kiss Székely Zoltán versei 44
P. Buzogány Árpád: Időhúzás 50
Albert-Lőrincz Márton versei 55
Ráduly János: Haikuk 56
Hadnagy József verse 57
Kozma László verse 60
Márton Károly versei 63
Szász András: Bagoly 64
Csatáné Bartha Irénke versei 68
Fülöp Kálmán verse 69
Debreczeny György versei 70
Brauch Magda: Karácsony 1989-ben 72

FILOZÓFIA

Balázs Sándor: Köznapi filozófia XI. 74

HIT ÉS ÜZENET

Csatáné Bartha Irénke versei 79

Beke Sándor versei 81

Kozma László: Szent Ferenc füves kertje (V.) 82

MARADANDÓ MŰVÉSZET

Kedei Zoltán: Kép és írás (III.)..... 85

Kozma László: Az igazi művészet elkötelezett,
kapcsolódik nemzetéhez, környezetéhez (IV.)..... 92**DOKUMENTUMOK**

Ráduly János: Dedikációk könyve (V.) 96

ÉLŐ NÉPHAGYOMÁNYOK

Asztalos Enikő: Erdélyi néprajz marosszéki gyűjtésekben VII.

Erdélyi lakodalmak és lakodalmi szokások (III.)..... 118

Erdélyi Toll

• Alapította: Beke Sándor • Alapítási év: 2009 •

- Kiadja az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó •
- Főszerkesztő: **BEKE SÁNDOR** •
- Szerkesztők: **BRAUCH MAGDA, CSIRE GABRIELLA** •
- Olvasószerkesztő: **P. BUZOGÁNY ÁRPÁD** •
- Grafikai kivitelezés: **Beke Sándor-Olivér** • Gazdasági vezető: **Beke Klára** •
- Szerkesztőség: Székelyudvarhely, Tamási Áron utca 87. Tel./fax: 0266-212703 •
- Postacím: 535600 Odorheiu Secuiesc, Str. Tamási Áron nr. 87. jud. Harghita, RO •
- Honlap: www.erdelyigondolat.ro • E-mail: egondolat@yahoo.com; egk@freemail.hu •
- Fényszedés: Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó • Nyomda: Erdélyi Gondolat •
- A megjelent írások nem tükrözik feltétlenül a szerkesztőség véleményét! •
- Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza •
- A folyóirat megrendelhető a szerkesztőség telefonszámán vagy e-mailen •
- Előfizetési díj: belföldieknek egy évre 60 lej, külföldieknek egy évre: 18 EUR •
- Folyóiratunk megvásárolható az erdélyi könyvesboltokban •
- A címlap illusztrációját Péter Katalin készítette • Borítóterv: Beke Sándor-Olivér •
- Revistă editată de Editura Erdélyi Gondolat din Odorheiu Secuiesc •
- **ISSN 2066 — 8929** •

Kiss Székely Zoltán

Az erdő-ember balladája

Bölöni Domokosnak

Téli reggelbe szorult a sorsom
s az álmok vize rég fagyott.
Emlékfoszlányok kapnak most torkon.
Friss hóra, végtelen halott
tájra, kusza vonalakat rajzol
a szél. Vadcsapás Istenszék
alatt — eltévedsz, ha belealszol.
Eső hull, hívatlan vendég.
Sárrá érik a havazás bennem.

Széttartanak úttalan útjaim,
lebbenek régi reggelek,
zászlók lengnek — ósdi rongyaim,
mélyről sóhajt a rengeteg.
Álmok és vakhitek álarcai,
mint könnycseppek fehér lapon,
ránganak még: sorsom kudarcai.
De a havat meg nem csalom.
Sárrá érik a havazás bennem.

Tudunk-e várni bűnös büntelen,
várni a somvirág-tavaszt?
S bár a veszett ösvényt már nem lelem,
emlékek sora még maraszt.
Lassan elfeledem az ámítást,
hó és eső átölelnek,
megnyugszom. S nem akarok szánni mást.
A fagy lassan már fölenged.
Sárrá érik a havazás bennem.

Ajánlás

Vándor, bennem csak magad keressed.
Világ végéig kóborolhatsz,
de a hazát csak itt szeretheted.
Veszteseként is,
győztesként is egy a sorsunk.
Sárrá érik a havazás bennem.

Bertha Zoltán

**A metaforikus önszemlélet
jellegzetességei Sütő András
világképében**

Egy Gáll Ernőnek 1984-ben írott levelében Cs. Gyimesi Éva a méltóságnak mint viszonyfogalomnak a kategoriális tisztázását az erkölcsi érzet és a szavatolt értékbizonyosság megkülönböztetésével végzi el: „Az ember *méltósága* annak függvénye, ahogyan kezelik”; „Az embernek lehet ugyan méltóságérzete” a legszörnyűbb körülmények között is, „de társadalmilag *méltányolt méltósága*” ha nincsen, akkor „a méltóság *értéke* negatívumként, hiányként van jelen”. S az 1985-re elkészült *Gyöngy és homok* című — a transzszilvánizmus átfogó ideológiai kritikáját tartalmazó — tanulmányában kifejti továbbá, hogy a „méltóság fogalmának pusztán etikai meghatározása elégtelen, mert tartalmát kiszíveteli az elkerülhetetlen társadalmi interakciókból, a tárgyá tevés viszonylatrendszeréből, és mintegy immanensnek tételezi”. A „sajátosság méltóságának” — ennek a szélteben használatos erdélyi magyar kisebbségi önértelmező definíciónak és öntudaterősítő imperatívusznak — az erkölcsi-érzelmi összetevői tehát az ő fel fogásában elhomályosíthatják azt az alapkérdést, hogy ez a magatartásmód, ez az önszuggesztív morális szemléletbeállítottság mennyiben tehető normatívvá, illetve mennyiben kapja meg ellenőrizhető formában történő elismerését. Az erkölcsi minőség valóságosan biztosított értéke ugyanis elenyészik vagy meg sem képződik megfelelő értékelő közeg, társadalmi környezet híján.

Az önbecsülés, az önérzet reális erkölccpszichológiai és morálfilozófiai programja így nem iktathatja ki az értékállítás feltételeinek a megteremtésére irányuló szabadságkövetelő szándékot, a tényleges emberi léthelyzet önreflexív megítélésének illúziótlanságát. A hetvenes-nyolcvanas években az etnokratikus totalitarizmus diktatúrájában vergődő erdélyi magyarság jelentős értelmiségi-művészi csoportjai a „sajátosság méltóságában” és más hasonló reménymegtartó ideálképzetekben igyekeztek erős fogódzókot találni. A megmaradás, a helytállás, a kitartás megnemesítő követelményeinek az érvényesíthetősége azonban élesen felveti — és felvetette — a körülmények gyökeres revíziójának a teoretikus és gyakorlati szempontjait is. A méltóságfogalom transzszilvánista jellege a létező szituációt otthonossá esztétizált adottságként hordozó, szinte szentesítő ideologikum, egyfajta morális egyneműsítés felé mutat, amely a szenvedés éthoszát a „teremtő fájdalom” jegyében mitizálja és eszményíti, s az elfogadhatatlant és az elviselhetetlent is átszínezi és megemeli — s ez kívánja a némileg kritikait, átértékelő kiegészülést a humán- és társadalomontológiai szabadságprogram korlátozó előfeltevések nélküli teljességének szellemi vállalásával, pátoszmentes vagy deheroizáló szemléleti igényével.

Sütő András írói gondolatvilágában kitüntetett szerepet nyer az emberméltóságnak az önmeghatározó metaforája, a sajátos helyzettudatnak az emblematisz sorsszimbóluma. Az erdélyi magyar nemzeti közösség etnikai-nyelvi-kulturális létének és identitásának alapmotívuma az önállóság, az önrendelkezés, az autonómia jelentésköréhez kapcsolódó jelképes önminősítés, s a megmaradás záloga az alapvető kollektív jellegzetességet megragadó, a lelki-szellemi önazonosság vitathatatlanosságát demonstráló, a természetjogi státusú önállítást, öntudat-affirmációt elősegítő funkcionális értékeszme állandó jelenléte. A sütői méltóságeszemény természetsszerűleg kötődik a transzszilvánista világlátás etikai idealizmusához, a kisebbségi etika és humánus inspirációihoz, mindennek megszépítő, esztétizáló és klasszicizáló emelkedettségéhez, a mintegy sorslegyőző kompenzációt, vigaszt nyújtó szellemi-művészi öntökéletesítésbe vetett — némileg újromantikus — bizodalom, intellektuális és artisztikus hit fennköltségéhez: hiszen éppen ez az elmélyülő kulturális önreflexió, a speciális erdélyi magyar történelmiséghez és irodalmi folytonossághoz illeszkedő, transzszilván ihletettséggű és levegőjű erudíció, az erkölcsfilozófiai és kultúranropológiai kiteljesedésű világkép, a mitizáló távlat emelte túl az írói látásmódot az ötvenes-hatvanas esztendőök életképi, zsánerszerű realizmusának szűkösebb perspektíváin. A hetvenes évek nagy Sütő-műveiben a meggazdagodó létszemléleti dimenziók az eszményítő és tragizáló stílusformák, a tragikus-drámai hangnem sokrétűségével, a modern népi és nemzeti klasszicizmus poétikus-retorikus alakzatainak összetettségével telítődnek. S úgy érik el ekkor az életmű legjelentősebb darabjai — a drámák, az esszék és esszéregények — a harmincas évek példaállító irodalmi hagyományrendjének legmagasabb szintjeit, hogy mindeközben újabb nézőpontokkal, az alapkrízis gyökereire reflektáló sorskritikával élénkítik meg és lendítik tovább a veszélytudatból és a kiszolgáltatottságélményből fakadó egzisztenciális fájdalom átszellemítésének tradícióját. A transzszilván életérzést kifejező átpoétizált szenvedéshangulatnak, az önnüdvözítővé transzcendált, önelvű áldozathozatal rituális vállalásának az öröksége a személyiség szabadságkövetelő lázadásának, a kitörés és a szembeszállás hősiességének a távlataival bővül. Az egyén feltétlen szabadságjogának jegyében tágulnak az embertelen társadalmi és metafizikai hatalmakkal megütköző cselekvés lehetőségei — a változtatási kísérletek objektív eredményességétől függetlenül. A transzcendentális vétetésű, reliózus ereszű és hitvallásos szenvedéserkölc, az etikai jóvátételre hagyatkozó önmegnemesítés az evilági forradalmiság késztetéseivel és kényszerűségeivel egészül ki. Az akár reménytelennek bizonyuló létszituáció negatív erőivel és lehetetlen hatalmaival megvívó szándék (és elszántság) már a szenvedés értelmetlenségét villantja fel, sőt olykor — ha ritkán is — a kilátástalanság még a sorsfelismerés abszolút keserűségét: a megszólalásmód maró iróniáját is előhívja. (Az *Egy lócsiszár virágvasárnapja* és a *Káin és Ábel* a lázadó indulat érvényesítendőségének törvényszerűségét, a *Csillag a máglyán* a szellemi szabadság önértékének oktalan és hasztalan pusztulását példázza, *Az ugaló madár* pedig a szarkasztikus és groteszk vibrálású önmarcangolás végső stádiumaira vet fényt a lehetetlenség felórló világállapotában.) Sütő tehát mintegy végigjárja a (Makkai Sándor-i) „nem lehet” és a (Reményik Sándor-i) „ahogy lehet” különféle erkölcstani-ideológiai változatait, a körülmények fenyegető szorítására reagáló viselkedésmorál szétágazó lehetőségeit. Mű-

ve — a válaszadás egész tipológiájának feltérképezésével, a hagyományos és a modern nézőpontok átfogásával — ebben az értelemben is szintetizáló, összegző jellegű és jelentőségű.

*

A metaforikus sorsszemléleti elemek jelentéstartományának fokozatos kitelebélyesedése, sokoldalú megvilágosodása sugallatos asszociációs mozgékony-sággal megy végbe az életmű különböző darabjaiban. Így például a híres „fűszál-metaphora” („a fű lehajlik a szélben, és megmarad”) értelme is — amely az *Anyám könnyű álmot ígérben* megörökített paraszti, kisemberi túlélési törekvés megejtő-rezignált szentenciájaként fogalmazódik meg — a későbbiekben további összefüggésekkel gyarapodik. A megmaradás elemi vágya, ösztöni stratégiája átszínezi, átköltőiesíti a mindennapi gyötrelmeket, elégikus szépségűvé varázsolja a lemondások, menekvések, kisebb-nagyobb kényszerű megalkuvások célszerűségeit. A Bethlen Gáborig nyúló alkalmazkodási és önmegtartási készség az egyensúlyozás és a türelem bölcs művészetét sejteti. A védekezés, az önmentés számtalan más — a lamentáló könyörgésektől a furfangos-góbés alakoskodásokig terjedő — megnyilatkozásaival együtt ez a magatartásmód az átvészelésre való berendezkedés kínját, kétségeit a (bárha reménytelen) ellenállási kísérletek hiányából következő esetleges szégyenkezés lelki terhével is tetézi. A beletörődésnek és önfeladásnak azonban ezen a kisemberi szinten is van mégis egy határpontja: amikor az elidegenítő erőszak természetellenes támadása már a személyiség hovatarozásának lényegét, az identitás magját érinti. Ekkor nincs többé alternatívája a tiltakozásnak, a felháborodásnak. Gyümölcsoltó Gergely, aki a lehajló fűszál példázatának főhőse volt a regényben, lóbálta ugyan az ortodox füstölőt református létére a talpon maradás érdekében, de — ahogyan a *Gergely pápa futamodásban, avagy régi idők kötélhányósai* című esszé később leírja — a nevét már nem engedte megváltoztatni; a név- és lélekcserét, vallásának formális megtagadását nem tűrhette, inkább elfutott.

Az egyéniségsorvasztó megfélemlítéssel szembeszálló felindulásnak és lázongásnak a különféle árnyalatait, esélyeit és kudarcait a nagy Sütő-drámák derítik föl rádöbentő erővel — ember és hatalom, szabad, önállóan gondolkodó lény és zsarnoki uralom viszonyának egész lélek- és léttanát megvilágítva. A különböző történelmi és mitológiai színtereket felidéző tetralógia (az *Egy lócsiszár virágvasárnapja*, a *Csillag a máglyán*, a *Káin és Ábel*, a *Szuzai menyegző*) voltaképpen olyan nagyívű példázat- és metaforarendszert alkot, amelyben a mindenkor hatalmi mechanizmusok hiteles és érzékletes valóságosságukban tárulkoznak föl, magukba foglalva természetszerűleg az adott jelenkor összes lényeges hatalmi jelenségét és emberi dilemmáját. A drámai konfliktusok vezérmotívuma a felismert igazságaihoz ragaszkodó öntörvényű hős összeütközése az elfogadhatatlan fennálló renddel. Az alázat, a meghunyászkodás ösztönzéseit végérvényesen elutasító, egyenes fejtartás szimbolikus képzete — ha a szelíd, önkéntes és a transzcendens vigaszban bízó mártírium transzszilvánista sugárzású jelentéssugalmainak, a defenzív, áttételező vagy átlényegítő pszichikai stratégiának a belső logikai paradoxonjaitól mentesül is — fokozatosan azonban egy másfajta problematikával telítődik. Az aktív értékek és a méltatlan önkény-

uralmi módszerek viaskodásában ugyanis egyre illuzórikusabban lehet csak fenntartani a valódi tragikum, a katartikus reveláció pátoszáát. Nem összemérhető súlyú rivális világerők csapnak össze, s nem objektíválható akciókban, nem dinamikus tett-sorozatban, így a drámai egyéniség elveszti a klasszikus tragikus hős pozícióját. A drámai cselekmény a tudatba szorul vissza, s esélytelenné, tét nélkülivé válik a küzdelem. A hős bármily következetes reakciói már nem elegendők objektív ellenállás kifejtésére, s az egészében ellenséges hatalmi külvilág bár semmilyen magasabb erkölcsi elvet vagy igazságot nem hordoz, de ereje folytán eleve megghiúsítja az egyén világrend-helyreállító eszmei felmagasztosulását. A helyzet annyira reménytelenné és kiúttalanná vált, hogy a megváltoztatását célzó erőfeszítések eleve kudarcra ítéltetnek. Az ellenállás a lélek tartományába szorul, a hatalom létet fenyegető uralmának közegében aktív drámai viselkedés sincsen. Bíró Béla úgy látja, hogy a hetvenes évek végi Sütő-darabokban (*Káin és Ábel, A szuzai menyegző*) a tehetetlenség, a kiszolgáltatottság, a megoldhatatlanság zsákutcás, antikartartikus valóságos léthelyzetének mégis, mindennek ellenére egyfajta illuzórikus heroizálása és tragizálása zajlik. Szerinte a felemelt fejű vagy öntörvényű hős az utóbbi száz-kétszáz esztendő esztétikai veszteséglistájára került, s a hősiesség ma már csak az önmehtagadás hősiessége lehet, a valóság szerkezetének átrendeződéséből, az egyéniség válságának elmélyüléséből következően. De hogy a hetvenes évek eleje-közepe még tökéletes tragikus remekműveket hozott, annak az lehet az egyik oka, hogy ezek a darabok (*Egy lócsiszár virágvásárnapja, Csillag a máglyán*) a modern világ egyetlen lehetséges belső konfliktustípusát modellálják, a hitben fogant naivitás tragikumát, mivel az autonóm vagy a kényszerű cselekvésből származható tragikus meghasonlás a személyiség elidegenedettsége, metafizikai kiszolgáltatottsága miatt már amúgy sem következhet be. Ezek a hősök megmaradnak naivnak, s a bukás árán is vállalják a hitet, s a belőle eredő tévedéseiket. A másik ok, hogy a közvetlenül a második világháború utáni baloldali diktatúrák időszaka voltaképpen olyan világtörténelmi válságkorszakot jelentett, amelynek katalizmái — paradox módon — mégis alkalmasak a valódi tragikus viszonyok létrehozására a drámában; még ha későbbi keletű felidézésekben is. Az *Egy lócsiszár virágvásárnapja* és a *Csillag a máglyán* Bíró szerint tulajdonképpen ennek a törvénysértésekkel, koncepciók perekkkel, hitüldözéssel, jogsértő erőszakkal működő rendszernek — az igazságtalanság világháborújának — a rekapitulációja. A tragikum forrása pedig a grandiózus illúzió, a fundamentális naivitás és annak megcsúfoltatása, meggyaláztatása.

A hetvenes évek első felében formába öntött (a „hatvannyolcas” erjedésnek és felismeréseknek is köszönhető) reveláció azonban nem ismételtető. A megtisztító érzelmi leszámolás után az új (vagy folytatódó) hatalmi terror diadalmas lelki meghaladása képtelenségé — értelmetlenné és fölöslegessé (redundánssá) válik (a szellemileg leleplezett barbárság nem megrendítő lelki probléma többé — legfeljebb a hozzá való viszonyulás vergődő tudata). S ez magyarázza a hetvenes évek második felétől azt az elmozdulást, amely általában megfigyelhető az erdélyi magyar dráma történetében. Ez pedig az eltávolodás a klasszikus tragédia-eszménytől a modern (abszurd, ironikus, groteszk, lírai-szubjektívizáló, szimbolikus, egzisztencialista) stílus- és szemléletformák felé. A külső helyzetre reflektáló pántragikus érzület Sütőnél is elidegenítő, áttételező konstrukciós kísérle-

tekbe, a végletes lirizálódás, a (folklorisztikus) mesei és balladai szimbolizáció (*Advent a Hargitán, Kalandozások Ihajcsuhajdiában*), a parabolisztikus allegorizálás (*Az álomkommandó*) vagy az önironikus stilizálás (*Az uगतó madár*) alakzataiba torkollik — végig a nyolcvanas évek folyamán. (S másféle ez a tragédiák *utáni* lirizálódás — mert azok komor tragikumtudatának és katasztrófizmusának atmoszférája meghatározóan átörökítődik —, mint az azok *előtti* vidám népi játékok — a *Pompás Gedeon* vagy a *Vidám sirató egy bolyongó porzemért* — könnyedebb, humoros-anekdotikus és kesernyés-szatirizáló líraisága.)

A *Káin és Ábel* ennek az új poétizáló-mitologizáló folyamatnak jelentős állomása, időtálló kicsúcsosodása. (Amely metaforikus és archetipikus mélyszerkezetében Lázok János szerint egész önállóan átértelmezett mitikus rendszert teremt.) Ennek az „emberiségkölteménynek” a különösségét jórészt az adja, hogy az író továbbra is a tragikus, magasztos fenség színeiben és apoteózisában ábrázolja főhősét (Káint), holott a szituáció szerkezete már alapvetően abszurd. Az abszolút hatalom befolyásolhatatlanul nehezedik rá a teremtményekre, az ellenszegülésnek nincs realitása, a protestálásnak csupán az indulata objektíválódhat. A „vonatkozás-rendszer eléggé egysíkú” (Bécsy Tamás szerint), a viszonyok és cselekvések szintje helyett a szavak és az elmondás szintje rétegeződik. A szöveg kevéssé cselekvésfordulatokat felidéző-jelölő kommentár, inkább hatalmas karakterfestő lírai önvallomások, szinte szabadversszerű költői monológok — és „jajkiáltások” — sorozata. A létezés állapotyszerű és lírai, a statikus, képletszerű tulajdonság az elsődleges, nem az akció. Így itt a méltóság is csaknem tantételszerűen lesz egyenlő az önérzettel, a méltóság elvont érzetével, konkrét, tényleges értékbeli elfogadása és megerősítése légüres térben marad. (Ennek a helyzetnek — a bármiféle heroizmust a totális amoralitás közönyébe veszejtő világnak — bizonyos művészi-gondolati konzekvenciáit a legradikálisabban talán Pusztai János absztrakt regénylátomásai vonták le a hetvenes évtized vége felé.)

*

A sütői dramaturgia változatossága, többféle iránymódosulása azt jelzi, hogy a megnyomorító létszituáció lényegének és jellegének adekvát kifejezésére a hagyományos tragikus hősiesség vagy erkölcsiség aspektusa idővel alkalmatlanná vált. A pusztító, gyilkos vagy lealacsonyító elsorvasztó környezettől független és az azzal szemben dacolva fellépő létérdek erkölcsstilizáló megjelenítése azonban továbbra sem tűnik — nem tűnhet — el. S ennek az erkölcsközpontúságnak, etikai látásmódnak a veretes stiláris kifejezőskultúrája köti elsősorban Sütő írásművészetét a két háború közötti erdélyiség aurájához. Mert eszmei és ideológiai vonatkozásokban — mint láttuk — szembetűnőek az eltérések, a felülbíráló átalakulások is. A magatartásvizsgálat evilágias modernizáltságán vagy profanizáltságán kívül ilyen mozzanat a túlzott önállóságot hirdető, némiképpen dezintegráló speciális erdélyiség-képzetnek az eredendő magyar nemzeti egység jegyében (nemzetpolitikai szemszögből) történő elhárítása, vagy a néptestvériség-eszme gyakorlati kibontakozhatatlanságának, súlyos megpróbáltatásainak az éles átlátása. A sütői világkép és irodalomtípus így tehát ebben a

vetületében leghívebben az *esztétikai transzszilvánizmus* megszorító fogalmával illelhető. S ennek a művességre törekvő, esztétizáló világfelfogásnak a jellegzetes megnyilatkozása a különleges erdélyi tájélmény kitüntetettsége, a természeti képekre, a táj- és néprajzi látványra, az életes-szemléletes népi szokásvilágra, a történelmi üzenetekre alapozott metaforizálás, a döntő létkérdéseket folyamatosan szuggeráló jelképi atmoszférateremtés; s az előadásmód mély szakralitása, amely a közösségi, anyanyelvi, kulturális örökség megelevenítő továbbvitelét megbízatásnak, küldetésnek, kötelezettségnek tekintő lelkületből fakad. (Az állandó sorsjelképi áthangoltság és emelkedettség a „bányalégszerű” sejtelmet árasztó „potenciális szimbolizmus” — Kányádi Sándor megalkotta — fogalmával is jellemezhető.) De ez az áthevített, romantizált klasszicitáshoz fűződő vonzalom mintha még valami antik, görögös árnyalatot is nyerne, mintha egy régi (ókori-görög) jellegminőségre visszavezethető, ahhoz hasonlatos formaelv lapangana benne. Ez a tulajdonság a szép („kalosz”) és a jó („agathosz”) együttes megjelöléséből származó „kalokagathia” — félig etikai, félig esztétikai — kategóriafogalmával illelhető, hiszen itt is egyén és közösség, erény és szépség, valószínűség és eszményiség („reál” és „ideál”) harmonikus ontológiai találkozása zajlik — a kiegyensúlyozó, szinkretikus bölcsesség hangulatában („a szép és az elkötelezettség, a szép és az üzenet, a szép és valaminek a szolgálata egybefonódik” — hangzik az író vallomásában). Egyszerre naiv és öntudatos szintézistörekvés ez, amely funkcionális értéket tulajdonít a kifinomult művészi hangnak is, s széptani jelentőséget az evidens létigazságokat tömörítő fohászok és maximum becsületes kimondásának („köztudott dolgok kimondásához kell a mersz” — fogalmazódik meg), a szorongattatás segélykiáltásainak is. Amelyben az életes, érzékletes sorsképekből kifejlő, átpoétizált és metaforizált erkölcsi gondolat uralkodik. Amely, kényszerből, az elemi létezést is — mint megőrzendő értékek foglatát — fölmagasztosuló célként, érdemként szemlélteti — mivel a megsemmisülés pusztá elkerülése is a teljes emberséggel egyenértékű harcot követel. Ez a hol elégikus panasszal, hol perlekedő-szenvedélyesen hirdetett megmaradás esztétikájának a fő tartalma. Egy etnikai kollektivitás protestáló, demokratikus védekezésének az önértelmező, komplex, értéktelített közvetítése. Egy meggyőződéses, expanzív morális aktivizmus, amelynek kezdettől vezérlője egyféle progresszív ideális kollektivizmus („a teljes emberi lét átélésére az egyén képtelen; a teljes lét csak a közösség számára adatott meg, amiként a zenekari muzsika is több hangszere s több művészkéz révén szólal meg”). Egy hit, mely szerint a szubjektum a közösség sorsával a magáét egynek tudhatja.

Lényegi rokonságban áll ez a közösségorientáltság Sütő nagy erdélyi író-elődjének, (a több tekintetben mesterének vallott) Tamási Áronnak a létföl fogásával, de némely mozzanatban meg is különböztethető attól. Tamási a közösségi lét mitikus és örök törvényét, a transzcendens szubjektivitás mindenhatóságát az élet objektív körforgásában látja betelni: a népi világkép „nem kezdetet lát a születésben és nem véget a halálban, hanem csak személyi változást mind a kettőben. S nemcsak az embernek emberhez való kapcsolatát szabályozza, hanem a szövetséget is, melyet a természettel és az Istennel mindnyájunknak meg kell kötnünk. Valóban olyan életforma ez, melyben a közösség az első és legfőbb személy s lelkében változatlan, csupán az atyák és a fiak cserélik egymást”. Éteri, transzcendentális létderű és ámulat, például a Weöres Sándoréval össze-

vethető tündériesség itatja át ezt a mágikus költőiségű univerzalizmust, amely azonban nyersebb és konkrétabb valóságanyagra, földközeli realitásra támaszkodik. Sütő — Tamásiról szólva — éppen ezt a pasztikus valóságvonatkozást, az otthonteremtés primer valóságvonzalmait és megkötő empíriáját hangsúlyozza; a varázsos báj és játék könnyedebb zenéjét, kedélyét áthangoló, aláfestő keserű drámaiság komorabb tónusait, a „karmos kacagás” megbújó riadalma- it. Sütőnél viszont, ha lehet, még borúsabb, szigorúbb, még inkább szekularizált, földhöz kötődő, konkrét ez a közösség szemlélet: ez a közösség „homlokráncait” figyelő, a gondok közé merülő, az egy sorsközösségben élő másik ember terheit a szíven viselő és részben átvállaló aggodalom. Még keményebb a felelősségteljes kötelességtudatra, a szolgálatban inkarnálódó életfolytonosság és elkülönülhetlenség megóvására intő — ódon prédikatori szövegeket, protestáns erezetű, puritán gyökerű, plebejus vétetésű hangzatokat intonáló — felszólítás: „az embernek, ha kivonul az árnyékvilágból, embert kell maga helyett állítania. Az életnek, mint kenyéradó gazdának, így kellene szólnia: Elmész hát, szolgám? Akkor szolgát állíts a helyedre!” — S hasonlóképpen némi különbség látszik a fenyegetettségtudat zordságának, komorságának mértékében is; „Tamási még úgy tudta, nem tűnhet el nép, az ábeli lélek, a lelkében igaz ember győz a sötétség erőin is, Sütő Andrást múltai máglyákra is figyelmeztette a történelem: elveszhetnek sajnos a tiszták is. Olyan problémákat görget fel a mélységből, amelyekkel Tamási Áron ifjabb éveiben még nem is nagyon találkozhatott” (Czine Mihály). (Sütő imaginatív realista tárgyiassága mintha olyan viszonylatban kapcsolódna a Tamási-féle — mitikus hiedelmeket rekonstruáló, játékos — lirizmustól eltérő Veres Péter-i nyers, józan tényirodalmissághoz — vagy az illyési racionalizmushoz — is, mint ahogy földrajzi értelemben a Mezőség is köz- bül fekszik — természetesen elnagyoltan nézve — a Székelyföld, illetve az Alföld — s tovább a Dunántúl — régióinak ölelésében.)

A számvető, létösszegző, egyszersmind önmarcangoló közösségfeltés a kis- népi pusztulás, az asszimiláció, az etnikai és nyelvhalál megrázó látomásait vetíti ki — a parabolikus történelmi párhuzamállítástól (*A szuzai menyegző, Perzsák*) a kísérteties temetési álom-vízióig (*Mert ahová te mégy, oda megyek...*). (Ebben az újabb erdélyi magyar irodalomban is — Kányádától Szöcs Gézáig — oly gyakori borzongató nyelvhalál-rémképet vizionáló elbeszélésben Mikes Kelemen „Édes Nénje” fekszik az eredetileg egy másik asszony, egy kihalt nyelv — a dél-angliai „cornish” — utolsó — 1777-ben — meghalt képviselője számára fel- állított ravatalon. A koporsón ez olvasható: „A Magyar Nyelv. Élt ezer esztendő- ket. Elhunyt fojtogatás következtében.” S „Édes Néném” semmiféle könyörgés- sel nem támasztható föl: kizárólag a megérkező kisunokának a dédanya biblikus szavaihoz kapcsolódó kiáltásával — a gyermekben megtestesülő életfolytonos- ság ígéretével és igézetével.) A sorsösszefoglaló képzetek, jelképek, metaforák, megszemélyesítések, allegóriák sokasága egyenként és együttesen is szüntelen- nül ezt az egzisztenciális problematikát, ezt a lét-nemlét alapkérdést tematizálja. A leírás és a sorsképzeti elvonatkoztatás sűrűsége, intenzitása az emberi- érzelmi vi-szonyuláslehetőségek bonyolultságát, összetettségét sugallja. A *Perzsák* például az azonosságvesztés végpontján, megalázón abszolút — biológiai — határhelyzetében a nyelvi és lelki újjáéledés, az ösztönszerű feltámadás remé- nyét is megszólaltatja. Ez az esszé „szárnyaló, mint a líra, öblös, mint egy poé-

ma, mély, mint a bölcselő költemények, pontos, mint a jó értelmező próza, fordulatokban, izgalmakban gazdag, akár egy bűnügyi történet, feszültséget drámaként teremtő, s optimista is, akár egy hősköltemény” (Farkas Árpád). A későbbi *Advent a Hargitán* viszont már az újjászületés horizontjának elsüllyedésével, a hiábavaló várakozás megváltatlanságával számol. A *Perzsákban* még élt a hit, hogy a gyermek azé a közösségé lesz, amelyik öntudatra neveli; itt ez a törvényszerűség is megszakad. Lehetséges a szülő és a gyermek között az örökérvényű eltávolodás, a közösségi szétmorzsolódás, szétporladás („Több csodára már nincsen reményünk. Ha lenne is: a reá való alkalmatlanságunk immár teljességgel megmutatkozott”). A veszedelem öntépő feltárása a „Romlás”, az „Omlás”, a „gyász”, a „gond” megszemélyesített pusztulásfogalmaival, a nyomasztó „Idő”, a fullasztó hó és jég, a fagy, a dermedt hideg képi sugallataival történik, valamint a szintén jellegzetes transzszilván ihletettséggű biblikus motívumhasználat révén. Az örök advent, az örök sorsvirrasztás és megváltásváradalom mitikus morajlása szűrődik át, a „Betlehemből a Golgota hegyére” vezető kálváriás út nehéz, fojtogató folyamatossága, a hagyományos transzszilvánista biblikuskrisztológiai létazonosítás képzetkörébe kapcsolódó sorsparancs és passióhangulat. Az erdélyi emberlátomás a földi krisztusi sors rádöbbenő ősképletévé lényegül.

A természeti, történelmi, bibliai, kultúrtörténeti utalásrétegek összeszővődnek és átjárják a súlyos zeneiségű, tempós lüktetésű, klasszikus cizelláltságú, lírai választékosságú és pontosságú sütői szövegvilág egészét. A tárgyi ábrázolást mindegyre analógiák, hasonlatok megvilágító-nyomatékosító asszociációi bővítik, értelmezik. Az *Anyám könnyű álmat ígérben* a valóságos tények hullámverését a történelemviselt parasztsors archaikus misztériuma lengi körül. „Keresztre feszített hétköznapiakon”, „nagyapóteki hangulatban” íródott könyörgeések — egy „újfajta zsoltároskönyv lapjai” — az író meghurcolt szüleinek kérényei, hivatalos beadványai: az autentikus emberi élet-kíváncsi, igazságérzet és értéktudat felzaklató dokumentumai, mementói. A temetői — halottak napi — „világítás”, gyertyagyújtás intellemszerűen figyelmeztet az összefogás és az eredettudat kapcsolatimperatívuszára: „Vedd el az emberektől a megemlékezés jogát, s már kettébe is vágjad őket”; „A kárpitos az apjára emlékezik, aki azt mondotta neki: Jertek majd ki a síromhoz világítani, nem azért, hogy engem lássatok, vagy én lássak valamit, mivel a föld betömi a szemem, hanem hogy a saját arcotokra hulljon a gyertya világa.” (Hasonlóképpen szembesülnek a szegény székely falu halottai és elevenjei Bözödi György *Halott-világítás* című novellájában.) A sorsézés és az önmagára ébredt felelősségöszton sejtelemszerű rezignációja árad mindebből.

A szilárd hovatartozástudat, az utódok önmagukkal szembeni kultikus kötelességérzete az önismeret és az önmegtartás biztosító. A nemes tradíciószereketben maga a sokszínű népművészeti, történelmi, szellemi hagyomány, illetve annak megőrzési indítéka és célirányossága egyként hangsúlyozódik. E szereplők nagyrészt zsigereikben hordják azt a tudást, amellyel egyszerre fogják fel saját kultúrájuk minőségét — és szerepét. Tudják, mi az, amit őriznek, s hogy miért kell ezt tenniük; miért vált feladattá az, ami adva volt és van — egy rohamos hanyatlási folyamat kihívásakor, a népességfogyás, az anyanyelvi elszegényedés, a nyelvromlás, a közösségi széthullás tendenciáinak erősödése idején.

Ez tehát az ösztönösen kifejlődő és magasrendűvé érlelődő népi, paraszti transzszilvánizmus modellje, amelyben az önmegőrzés alapigénye mellett minden erőltettség nélkül él a más ajkúakkal és származásúakkal való jóindulatú együttérzés, a barátságosan együtt vagy egymás mellett élés természetes emberi parancsa és bizalma.

A folklorisztikus transzszilvánizmus egyszerre szemlélet, erkölcs, értékeszme és nyelviség, kifejezőerő. Sütő döntően ebből a különlegesen érzékletes, zamatos, rugalmas, találékony, fordulatos, poétikus erdélyi magyar népnyelvből merít, s ezt stilizálja és intellektualizálja tovább. A tájszavak, a nyelvjárási formák, a dialektus sajátos elemei (a trópusoktól a szóláshasonlatokig) beszüremkednek ugyan az írói nyelvhasználatba, de nem hivalkodnak. A népiség elsősorban inkább a műfaji és hangulati sokféleséget szintetizáló metaforikus látásmód konzisztenciájában ragadható meg. A mókás-játékostól az akasztófahumoron át a megrendült-áhitatosig, a tréfás-ugratóstól a merengő-elégikusig terjedő stílusminőség valamiképpen mind a virtuális jelképiség stilisztikájához tapadnak. A szemléletes, olykor vaskos létmozzanatok amúgy is sorsjelző, elemi ereje finom, evokatív belső utalásokkal és hangsúlyozásokkal növekszik meg, s az egzisztenciális önszemlélet allegorizált sorstudatában összpontosul. „Ilyenformán kell valahogy a világ dolgaiba avatkozni: kéretlenül is, biztatás nélkül véghezvinni a magunk feladatát; tisztán tartani az ablakot és a lelkiismeretünket” — hangzik például valakitől a közössé érlelt bölcsesség. Az ablak tisztán tartásának motívuma eleve érzékelteti egy egész paraszti erkölcsi világ autonóm, önelvű tisztaságának az ősiségét, a lelkiismereti tisztaságra vonatkozó (csaknem redundáns) gondolati továbbfűzés a magatartásnak, a helytállásnak az éthoszt tudatosítja és domborítja ki. A „tíz méteres szabadságának” határait feszegető — a láncot rángató — falusi kutya: élet és rabság összefüggésének filozofémájára villant rá, s az író pusztakamarási otthon-léte az akváriumban való mozgás látszólagos akadálytalanságára, egyszersmind örök, ontikus determináltságára hasonlít — elrendeltetés és szabad akarat létszerű titkát is sugározva: ezt a világot „ha megtagadnám is azzal, hogy elmegyek, a lehetetlenséget kísérelném meg, miként a hal sem tudja megfosztani magát attól a kevés víztől, amely rabsága, de szabadsága is egyben: az élete” (mondja a vallomástevő író). Az önszembesítő morál fényezte gyakori erdélyi természeti toposz, a fenyveserdő, a fenyőfa pedig a körülményekkel dacoló ragaszkodás szakralizálódó kivetülése: „Az életerőnek ilyen méretű kényszerpazarlását csak a természet ismeri; a fenyőfák szárnyas magvai vetik így maguk ezerszám a szélbe, hogy bár egyetlenegy is megkapaszkodjék közülük a sziklarepedésben.” (A „kényszerpazarlás” a Sütő-családban a régi és az újabb időkben korán elhalt gyermekekre vonatkozik.) A szomorúságba gyakran kesernyés derű olvad, a „könnyes kacagás” felbolydító mélységekre mutat (a lányanya könnye „elkeveredik az édes anyatejjel”, úgy hull a csecsemő arcára, a puska csövére a kedély virágjait kitűző Gyümölcsoltó Gergely történeteiben olyan a mulatás, hogy „minden nevetésünk után egy kicsit öregebbek leszünk”). A sírás a fájdalom jeleként sors- és életszimbólummá hatalmasodik: a rossz is jobb, mint a semmi, a nemlét. A baj a lét szubsztanciájává válik, s így még a létevidenciát, az elemi létfeltétel megteremtését, a kiinduló helyzet elérését és fenntartását is nehéz küzdelemnek kell megelőznie. Az életvergődéshez való

hozzájutásért is iszonyatosan meg kell harcolni — s az az öröm, ami a szenvedésnek legalább a vitális ősalapját jelenti (*Kék álhalál*).

*

Sütő András sűrű szövésű, jelentéssokszorosító és -dúsító nyelvművészetében szervesen társul egymáshoz az elbeszélő ábrázoló tárgyiassága, a drámaíró feszültségtapasztaló érzékenysége, a lírikus szenzitív-intuitív metaforizáló beállítottsága, a bölcselő logikája és lényegszemlélete, s a moralista nemzetféltő és értékmentő szenvedélye. Esszéiben az árnyalatos képies érzékeltetés és a racionális, lényegláttató elemzés különösképpen egymást erősítő minőségként bontakozik-teljesedik ki. Több helyütt idézi bizonyoságképpen az író Arisztotelészt („Mindenekfelett nagy dolog metaforázónak lenni: mert egyedül ez az, amit mástól átvenni nem lehet; a tehetség legbiztosabb jele; találóan metaforázni annyi, mint a hasonlót meglátni”), de stílusának emellett másik fő vonása a fogalmi sűrítés, az analitikus gondolati pontosság és plaszticitás, a klasszikus szócsiszolás intellektuális ereje, a filozofikus holdudvarú erkölcsi gondolat kikristályosított megformázásának éles racionalitása. Ezt az összetettséget méltatva írta Bretter György: „Sütő esszéi a túrheterogenitásból teremtenek létszimbólumot”; „Bűbáj, varázslat, s mi minden még”. A kép — mint „a legcáfolhatatlanabb beszéd” (ahogyan azt Illyés Gyula Sütő Andrásról írt versében kinyilvánítja) — a „leszállhatatlanul”, „kecsegtető ígéretek” nélkül is énekelő madár üzenetének, a „csak azért is”-morálnak, a „fejtartás” mintaadásának a megfogalmazódásáig ível (*A lőtt lábú madár nyomában*). A nyelv — az „erdőzúgásos” anyanyelv — azonban nemcsak közege, hanem kitüntetett tárgya is az elmélkedésnek — mint a „nyelvében bujdosó”, megszegyenített kisebbségi közösség önértékű létfeltétele (*Engedjétek hozzám jönni a szavakat, Nagyenyedi fügevirág*). A címében bibliai parafrázist hordozó *Engedjétek hozzám jönni a szavakat* — ez az egyszerre újfajta nevelési regény, lirizált ismeretelméleti, nyelvpszichológiai és -filozófiai traktátus, szenvedélyesen értekező nyelvvédő irat, élettanítás, krónikás parainézis, regényesített intelem, pedagógiai-bölcséleti nagyszé — anyanyelv és hiteles emberi létezés abszolút kölcsönös feltételezettségére mutat figyelmeztetőleg rá („nyelvéből kiesve: létének céljából is kiesik az ember”), Jean Pierre-t is idézve („A Szó, amely Isten, redőiben őrzi az emberi nem történetét az első naptól fogva, s minden nép történetét annak nyelvében, olyan bizonyossággal s oly cáfolhatatlanul, hogy zavarba ejti a járatlanokat és tudósokat egyaránt”). A nyelvi világmegragadás, a „Második Világmindenség” sokszínűsége, differenciáltsága, határtalan tartalmassága homológ a létezők univerzumának belső árnyaltságával egy nyelven belül, de általában az emberiség különböző népeinek a nyelvei tekintetében is. Egy-egy nyelv léte, amelyet önnön történelmi-közösségi hagyományrendszere, kultúrája tart fenn, értékelméletileg szent és sérthetetlen — mert a teremtőképeség örök emberi és transzcendens forrásaiból származik, s mert a homo sapiens életének alapelve és minősítője. Sütő esszévilágában a felhalmozott kulturális, műveltségbeli gazdagság és sokarcúság magában hordja önnön példázatos értelmét: a természetes identitáshoz kötött szellem végtelen teljességelehetőségét, s e teljesség azonosságfeltételének nélkülözhetetlenségét. Egy nyelvközösségi nemzeti kultúra az eszmélet legma-

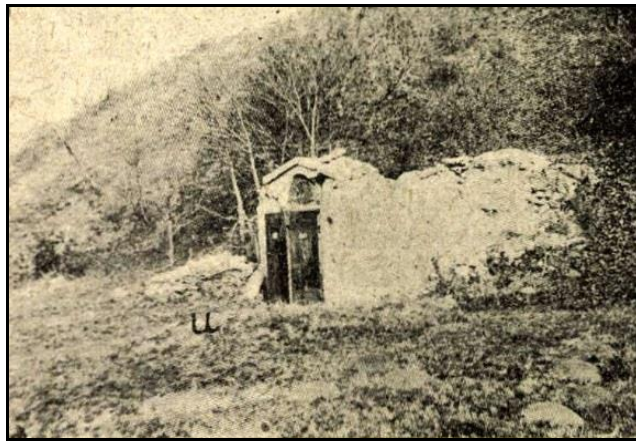
gasabb rendű öntanúsításával jelzi a szellemi életlehetőségek maximumát. Sütő szerint az egyes nyelvekben megtestesülő kultúraváltozatok nem működhetnek egymás sérelmére; „az emberek épp emberi különbségeikben lehetnek egyenlők. És csakis az egyenlőségben jut szóhoz a természetes különbözőségük” („minden madár úgy énekel, ahogy a csőre áll”). Egy nyelv elnémítása, egy speciális érték-szféra hozzájárulásának megszűnése hiányt kelt az értékek összességében és egyetemességében. (Ha a „kézhasználat” vagy a „lábhasználat” mint kifejezés is természetellenes, abszurd, ha szabályozási szándékot akar jelölni, akkor hogyan lehetséges egyáltalán engedélyezett vagy nem engedélyezett „nyelvhasználatról” beszélni?) Az identitásválság és a kulturális degradáció (a betegségmetaforákkal illelhető „nyelvkárosultság”, „nyelvínség”) létrendi elveket támad: univerzális, oszthatatlan létjogokat von kétségbe. A sajátosság tehát elidegeníthetetlen tulajdonság, létvonatkozás; hitelesen csak ezen keresztül közelíthetők meg elvontabban egyetemes értékek is. (Többször idézi Sütő Thomas Mann-nal Turgenyevet: „nemzeten kívül nincs művészet”; „Saját arc nélkül ideális arc sincs; a magunk arculata nélkül csak kifejezéstelen, üres arc lehetséges”.) A „hely, idő és körülmény”, a „provincia” értelmetlen megtagadása a provincializmus, s nem a helyi arculat — a „genius loci” — vállalása.

Az anyanyelvi birodalomban — a „Szavaink Nagyfejedelemségében” — való otthonosság a világban-lét — az elsajátítás és az elsajátítottság — kozmikus harmóniája. Védelmet nyújtó ontológiai menedék, mint a sütői világkép más övezetei, a természet — az erdő, a hegyvidék —, az álom (mint a szabadság maradék terepe). Vagy a székelyföldi Sikaszó: az órálló, virrasztó, várakozó, hírt adó szellem vágyott azíliuma és kilátótornya (*Levelek a fehér toronyból*). S „omló egek alatt”: az „égtartó” emberek — írók, művészek, szellemóriások — munkájának, hűségének példája; mindannak, ami egyszerre heroikus erőfeszítés — és időtálló érték.

Sütő esszéinek — útirajzainak, vallomásainak, naplóinak — összessége valóságos kincsesháza több évtized — „krisztustövises” idők — erdélyi magyar kulturális, művelődéstörténeti folyamatainak; tekinthető akár egyfajta szubjektív Erdély- vagy magyarságismereti enciklopédiának is. A teljes életmű pedig valamiképpen egy félévszázados erdélyi értelmiségi mentalitástörténetet is vázol, amely során az illúzióvesztés az „ugató madár” fájdalmas és kétségbeesett, artikulálatlan nyüzszítéséig, vagy a „homokkötél-fonás” sziszüphoszi, reménytelen reménységéig — s a „túrás határáig” — jutott. A művészi szókép, a mindenkori önismeret áttételes kifejeződése azonban nem üresedett ki, nem szakadt el minden funkciójától: önmagára utalt és utaló jelként kínál még kapaszkodót a megmaradáshoz.

Balázs Árpád

**Orbán Balázs és a legendás Szejké
IV.****A nagy székelyt négyszer temették el**

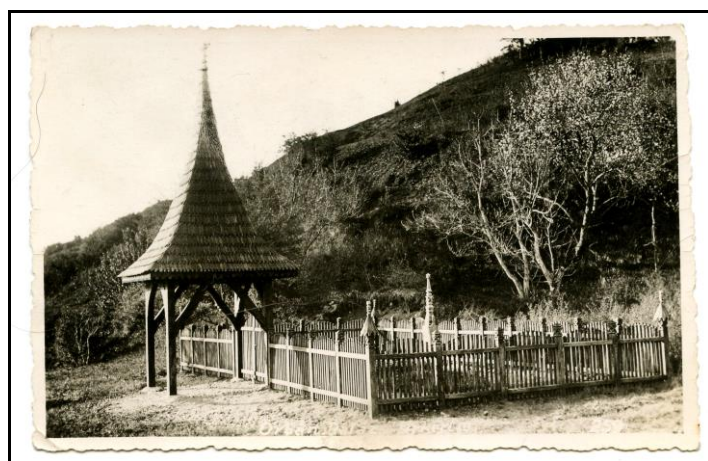
**Az összeomlott sírbolt,
előtte az új nyugóhely U-val jelölve
(Bányai János felvétele)**

Orbán Balázs a mi emberünk, Székelyudvarhely büszkesége, ha úgy tetszik egy csillag, aki ott ragyog fent az égen, az erdélyi halhatatlanok között. Székelyföld leírása, a fő műve, a mai napig is Székelyföld történetének és ismeretének leggazdagabb adattára. Nemzedékek nőttek föl rajta, s tanulták belőle a székelység történetét és ismeretét. Ideje tehát minél többet megtudni róla. A székelység csillaga, amint tudjuk, éltében sem unatkozott, mindig úton volt, bejárta a fél világot, csak írni és megpihenni járt haza legtöbbször a szejkéi birtokára. Fáradhatatlanul járta a Székelyföldet, megírta történetét, melyet rajongásig szeretett, és ide tért vissza végleg megpihenni. Ha egyáltalán tudott pihenni, mert bolyongása holtában is folytatódott. A legnagyobb székely koporsóját először közel az országúthoz és a fürdőhelyhez a Szejkéfürdő nyugati oldalában épült kriptában helyezték el édesanyja mellé, de ez nem bizonyult végleges nyugóhelynek. Új családi sírboltot építenek a szemközti Borvízoldalba, ide helyezik át másodszer földi maradványait. Az első világháborút követően a kriptá állapota nagyon leromlott, egy földcsuszamlást követően az építmény beomlik. Orbán Balázs és a többi családtagok földi maradványait a kriptá előtt ásott sír-

A harmadik temetés 1921. júniusában
(Bányai János felvétele)

gödörbe helyezik át 1921. június 19-én, az unitárius egyház támogatásával. Ez volt a harmadik temetés. Évek hosszú során a sír gondozatlanul áll, a begyepesedett hant köré később kerítést építenek, kopjafát helyeznek az addig jeltelen sírhoz, mindez 1932-ban történik. Majd évtizedekig nem történik semmi. Már 1956-ot írunk, amikor néhány lelkes embernek köszönhetően sikerül felújítani újra az emlékhelyet és megmenteni a végleges pusztulástól. A hatvanas évek végén (1969) elkészül a negyedik stáció, immár reméljük, végleges, a székelykapusor végén, a mostani helyén talál(nak) megnyugvást. Azt már kevesen tudják, hogy nem csupán az ő porait őrzi a sírhant, hiszen Orbán Balázs mellett nyugszik édesanyja, Knechtel (Foresti) Eugénia, aki 1883 karácsonya előtt szenderült örök álmra. Majd következett legkedvesebb húga, Ugron Lajosné,

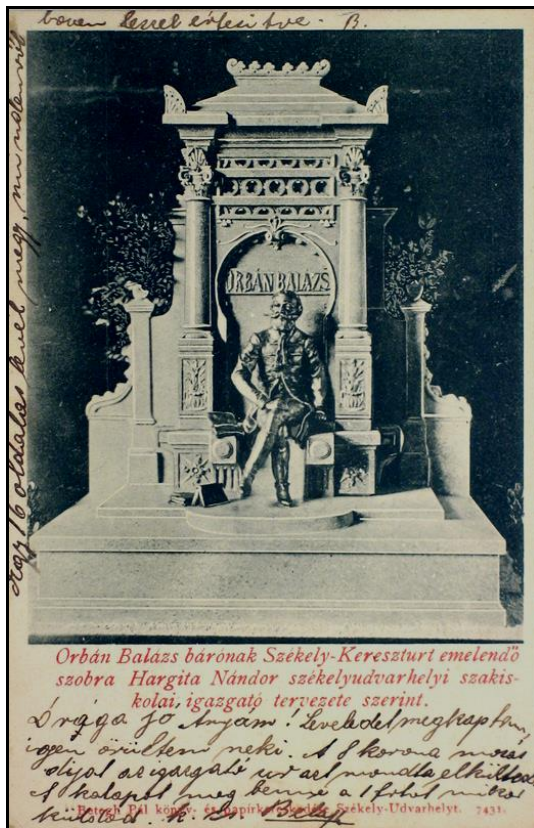

A sírkert
(Haáz Rezső tervei alapján
Barabás Lajos ácsmester készítette 1932-ben.)

Orbán Celesta (1832–1905) és végül unokahúga, Br. Orbán Olga. Az utókor dolga lenne az Orbán család iránti tiszteletből megjelölni, hogy kikkel pihen egy sírban a legnagyobb székely.

Szoborsors

Váratlanul érte a székelyeket, amikor 1890. április 19-én, budapesti lakásán örökre lehunyt szemét Orbán Balázs, a legnagyobb székely, aki minden vagyonát, és szellemi kincsét annak a népnek ajándékozta, amelyet ő rajongásig szeretett. Temetését követően székelyföldi tisztelői mindjárt nekiláttak, hogy méltó emléket állítsanak szobor formájában a nagy hazafinak, de valahogy nem akart sikerülni. Először a székelykeresztúri választókerület polgárai döntöttek még 1891-ben, hogy Orbán Balásznak, a székelyek egyik legigazibb barátjának, ki e kerületet több országgyűlési cikluson át képviselte, Székelykeresztúron szobrot állítsanak. Meg is alakult a szoborbizottság, de a pénz lassan gyűlt. Hiába állt a kezdeményezés élére két országgyűlési képviselő Ugron Gábor és Gyárfás Endre személyében, mégsem gyűlt annyi pénz, hogy szobor legyen belőle. Tíz év múlva, 1901-ben újra próbálkoztak a szoborállítással Keresztúron, az előljárók most a piactérre terveztek szobrot állítani. A munka kivitelezésére Hargita (Scheffler)

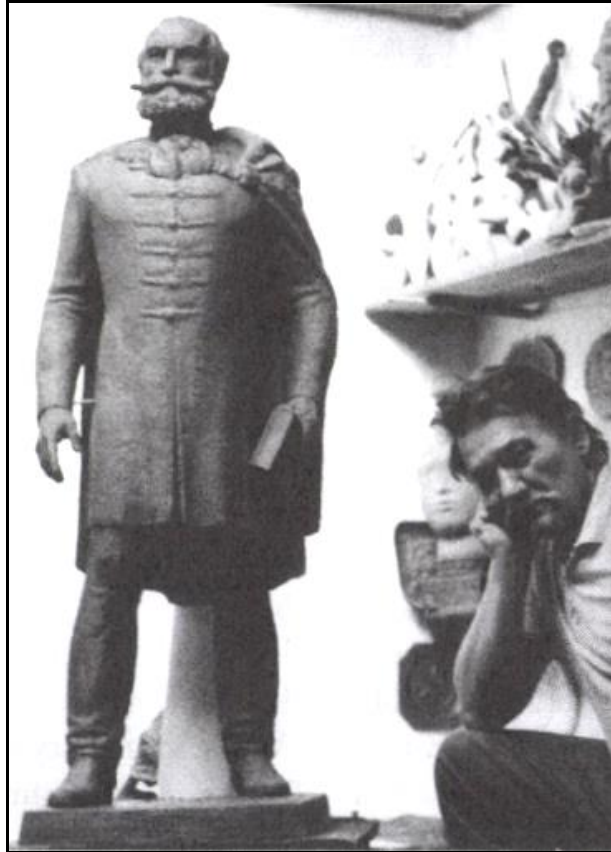

Az el nem készült szobor

Hargita Nándor szobortervezte

Nándor, a székelyudvarhelyi Kő- és agyagipari szakiskola jeles igazgatótanárát kérték fel, aki két szoborváltozatot is bemutatott a megrendelőknek. Az egyik elképzelés szerint, egy székely kapu előtt ülő, gondolkodó Orbán Balázst láthatunk, a másikon egy székely kapufát ábrázoló talapzaton pihen a mellszobor. Az elsőt 4, míg a másodikat 3-5 méter magasra tervezte és süttői követ használt volna fel a kivitelezéskor. Nem lett semmi belőle. Ez a pénz is odaveszett, elnyelték a csődbe ment bankok. Székelyudvarhely város, ahol a legnagyobb székely az iskoláit járta, 1900-ban szoborbizottságot hozott létre és megpróbálta Hargita Nándor szoborterveinek egyikét kivitelezni, de a kezdeményezés, nem

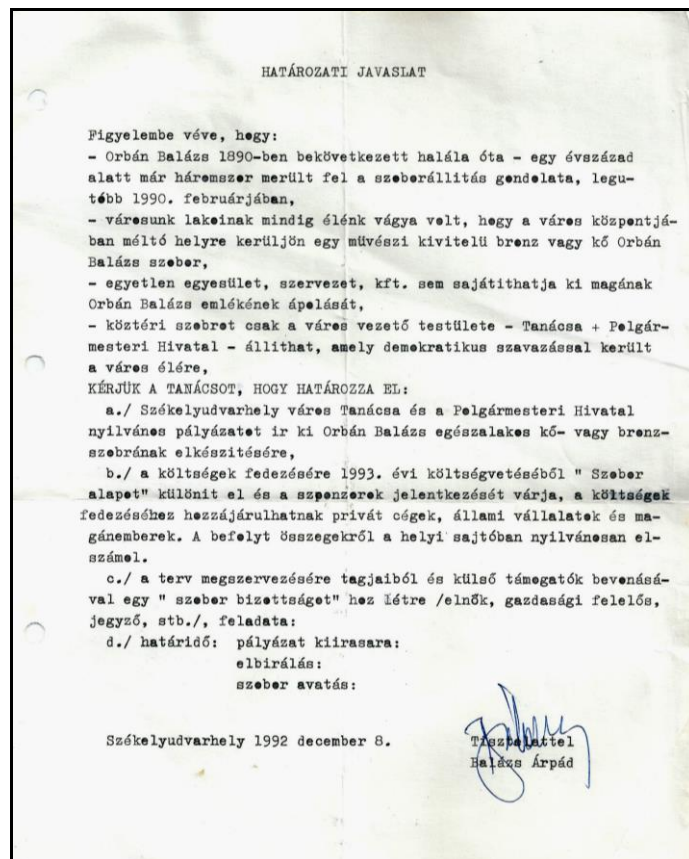

**Hunyadi László szobrászművész
és a Mű**

tudni, milyen okból, megfeneklett. Sajnos, a szobrász műhelyében tárolt gipszminták idővel elpusztultak. Nagy kár értük. Több szobrásznak is álma volt életnagyságú emléket állítani Orbán Balázsnak. Ez eddig csak Hunyadi László marosvásárhelyi szobrászművésznek sikerült 1995-ben, akinek egész alakos szobra ma ott áll a székely anyaváros főterén. Ott áll a szép ember egyszerű atillában, daliás természetével, hajlott sashorrával, sűrű bajszos, és szakállas arcával, háttal a fenyőfáknak, a református templomnak, ott a köztéren, hisz életét a köznek szentelte. Köszönöm a sorsnak, hogy én lehettem a kezdeményezője.

Megvalósult az álmom: szobor született!

Alig ismerkedtem meg az önkormányzati képviselő szerepével (1992–1996), máris bennem motoszkált a szoborállítás gondolata. A székelyudvarhelyi polgármesteri hivatal akkori tanácsadója, Lőrincz György örömmel fogadta kezdeményezésemet és a megvalósításig mindvégig segítette az ügyet. Tervemet a székelyudvarhelyi tanács elé terjesztettem, ahol a képviselőtársak egyöntetűen támogatták: indulásból valamennyien felajánlottuk félévi önkormányzati tiszteltetdíjunkat. Szavazáskor még Ardeleanu Victor mérnök is gond nélkül emelte a kezét. Ezt követte a szoborbizottság létrejötte, a pályázati felhívás, majd elkezdődött munka. Hat szobrászművésztől hét pályázati munka érkezett be, a bizottság Hunyadi László alkotását találta a legsikeresebbnek. A munkálatokat dr. Ferenczy Ferenc polgármester irányította, jómagam az anyagi támogatást gyűjtöttem nagy szorgalommal. A helyi sajtó minden pénzadományról beszámolt. Orbán Balázs szobra közadakozásból készült; akinek nem volt pénze, az bronz- és rézadománnyal segített. Összefogott a város és a magyarság. A szobor a Matricagyár öntöde részlegén készült Antal Mihály szabadkai öntőmester irá-

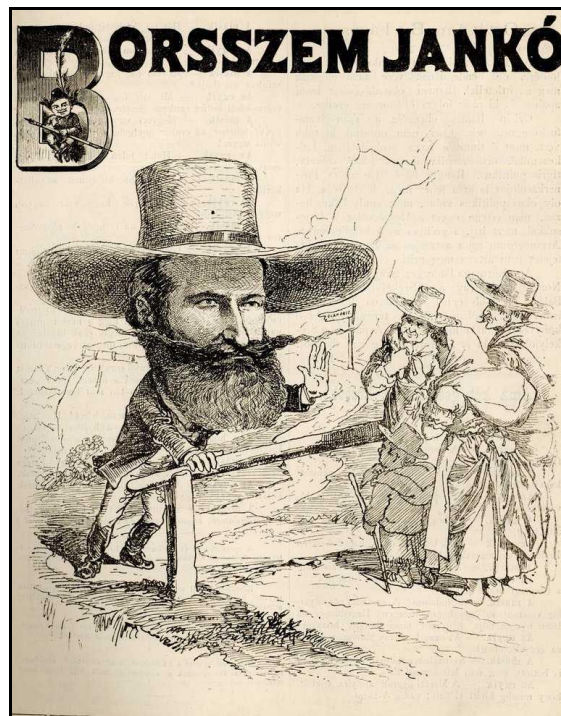

**Az Orbán Balázs-szobor felállítására benyújtott
Határozati javaslat 1992. december 8-án**

Zenglitzky Zoltán felvétele
a *Corpus* című dokumentumfilmből

nyításával. Az alapzat Hosszú János helyi vállalkozó munkáját dicséri. A szobor „születését” Zenglitzky Zoltán rendező-operatőr barátom örökítette meg *Corpus* című 20 perces dokumentumfilmjében. Már csak az avató ünnepség volt hátra: 1995. február 4-én. Az avatás napján csípős hideg volt, de gyönyörűen sütött a nap. A város főterét hihetetlen tömeg népesítette be, sokan eljöttek erre a várva-várt ünnepre. Felejthetetlen esemény volt. ...És öröm volt látni: beteljesült a tervem, a kezdeményezésem, az álmom: Székelyudvarhely központjában ott állt diadalmasan a legnagyobb székely szobra, mint egy kis szabadságszobor, hogy továbbra is utat mutasson, nemcsak a templomairól és iskoláiról híres anyaváros lakóinak, hanem az egész Székelyföldnek.

Jankó János karikatúrája 1874-ből

Orbán Balázsról beszéltek

„Aki téged kővel dob...”

1881-ben — Székelykeresztúron megbukott a képviseléválasztáson. Kudarcát megkönnyezte. Végrendeletében mégis így emlékezik meg a „hálás” keresztúriakról: „A székelykeresztúri gimnázium alapítványánál székely nemzetem iránti szeretetem az irányadó, mert én itt is igazán követem Krisztus tanait, hogy aki kővel dob, azt kenyérrel dobom vissza.” Alapítvánnyal dobta vissza...

*

Megkérdezték egyszer a nagy székelytől:

— Báró úr, miért utazik harmadosztályon, a vonaton?

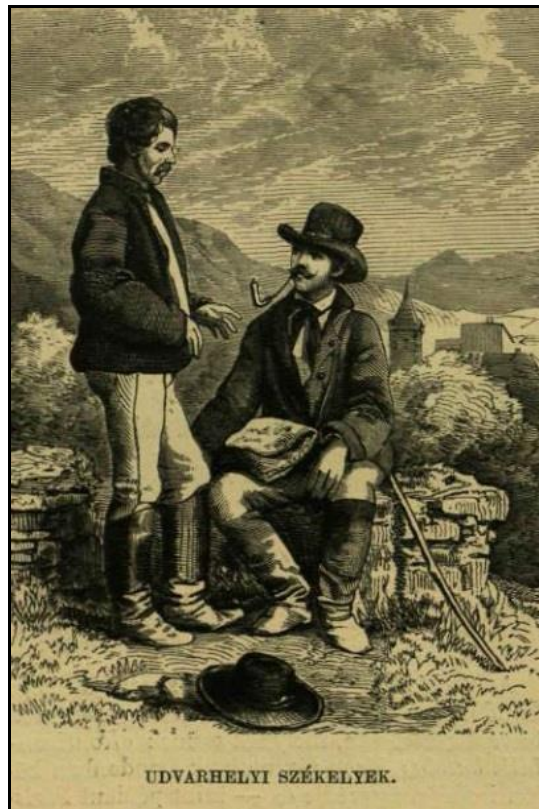
— Mert nincs negyedik — válaszolta.

*

Egy más alkalommal pedig így válaszolt a feltett kérdésre:

— Nem szégyelli maga cipelni haza a piacról a csomagokat.

— Azt szégyellném, ha nem lenne mit cipelnem.

„A székely is magyar, csak egy kicsivel több!”

Édes otthon

Száműzetése során eljutott Hugó Victor és a jó kedélyű Teleki Sándor társágában az angliai Jersey szigetre. A három férfi esténként megállt a tenger partján és vágyódva nézett a messzi szülőföld felé. Egy napon Orbán Balázs furcsa dolgok művelésébe kezdett, összeszedett egy halom trágyát és a házuk elé hordta. Az est beálltakor meggyújtotta a szeméthalmazt és melléje telepedett. Teleki megrökönyödve kérdezte, hogy miért teszi ezeket: — Ez időtájt égetik otthon is a földeken a szemetet. A szagát akarom érezni, semmi mást. A csípős füst könnyeket sajtolt a szemekbe és az illanó kékségen át felködlött a hazai táj. Otthon szeretett volna lenni.

Legnagyobbika

Orbán Balázsról, a legnagyobb székelyről emlékeznek, értekezik a szakma, hogy mi mindent köszönhetünk neki, aki szerénységből még a bárói címet sem használta. Hazafi, politikus, tudós, fényképész, néprajzi és földrajzi író, sorolják az előadók. Hatkötetes műve, a *Székelyföld leírása* tette halhatatlanná. Erre mondja egy kis gondolkodás után a konferencia házigazdája: Orbán Balázs egy személyben volt akkoriban az NSKI, vagyis a Nemzetstratégiai Kutatóintézet. A közönség hangosan felnevet. Valaki megjegyzi, ha ezt Orbán (Viktor) meghallja, leépítés lesz Jenő (Szász)!

Másnap Székelylengyelfalván gyülekezett a nép emléktáblát avatni, a szülői háznál, egymást érték a szónoklatok. Szász Jenő, az NSKI elnöke, szokás szerint, papír nélkül, szabadon mondja gondolatait, hogy Orbán Balázs a nemzet fiainak legnagyobbika volt. Egy lengyelfalvi székely meg is jegyzi rögtön:

— E' má' beszéd! Nagypapám is mesélte, hogy a báró nagy bika volt.

Visszafelé

Erzsike, ki nagy tisztelője és falubelije Orbán Balázsnak, meséli, hogy Lengyelfalván nem mindenki szerette a bárót, mert elég furcsa természete volt. Történt, hogy egy kora reggel a fiatal báró a kúria tornácáról figyelte a kertjükben kaszáló falubeli férfiakat, akik épp akkor végeztek a rendvágással. Odaszólt a kaszásoknak: Hé, emberek, nem lehetne visszafelé is kaszálni, mert drága az idő? A kérdésre az egyik kaszás kérdéssel válaszolt. Nagyságos uram, amikor maga a mondat végére ér az írással, szokott-e visszafelé írni? A báró nem adott választ az atyafinak.

Legények, talpra!

A lengyelfalvi Bencze Balázs bácsi, aki személyesen is ismerte a báró urat, Tomcsa Sándornak mesélte még a negyvenes években: — A báró úr osztán istenigazi székely ember vót. Mintha most is hallanám, olyan septibe beszélt. Ha elhívott kalákába, mozsikásokat hozatott s a kaláka végeztivel táncolni kellett. Sokszor lefényképezett s mindenkinek adott egy-egy képet tiszta ingyen. Akkor már ehelyt Szejkefürdőn lakott, ott volt a gazdasága. S nyáron minden áldott

reggel 4 órakor szócsővel odaállott az ablakába s úgy költötte a gazdaságot: „Legények, talpra!” De aztán csak valaki merete volna kínozni a jószágot. Mer a jószágot s a földet erőst szerette. S erre biztatott minket is...

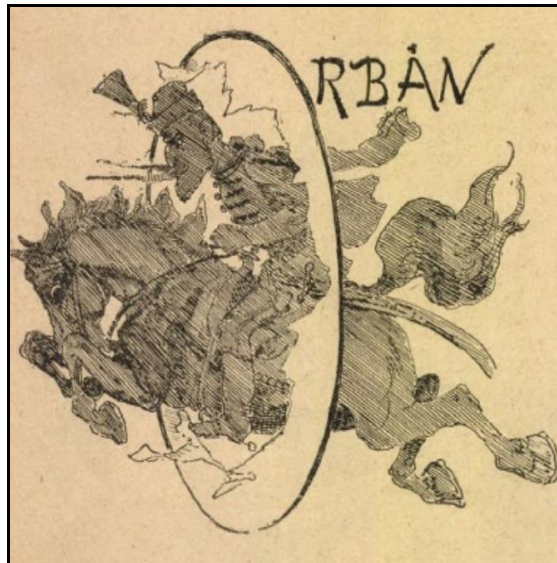
— Engem úgy hívott, hogy „te, Balázs”. A bátyja, Bódog, egy Zöldi lányt vett el, Zöldi Annát; makfalvi fehérnép volt. Ő sohasem házasodott meg. Azétt utóda volt, no — tette hozzá komolyan, csendesen.

Ez volt

Orbán Balázs báró országgyűlési képviselő, történetíró és akadémikus volt. Mikor Erdélyből, a szejkefürdői egyszobás lakását elhagyva, Budapestre ment képviselői hivatását teljesíteni, gyakrabban a független és 48-as pártkör helyiségének a kanapéján aludt, mert nem volt pénze szállodai szobára. Ellenben amikor egy ízben visszautazott Pestről Erdélybe, a nagyvárad vasúti állomáson egy zacskóban ezer aranypénzt talált. Ezt nyomban bevitte és letette az állomásfőnökségnél. Ez volt báró Orbán Balázs.

Kétszáz, ha volna

Victor Hugó, a nagy drámaíró rendkívüli szeretettel viseltetett Balázs iránt. Szerette főleg férfiasságáért, elszánt bátorságáért és a szabadság iránti rajongásáért. Azt mondják, hogy egyszer féltréfásan úgy nyilatkozott, hogy kétszáz francia Orbán Balázzsal meg tudná buktatni a császárságot.

„Orbán Balázs lelke az eget meglelte,
Az üdvösség végtelenje
Lesz eztán a telke.”

Borszem Jankó, 1890. április 27.

A szoboravató ünnepség képekben
(Balázs Ferenc fotói)

**Beszédet mond Szűrös Mátás
magyar országgyűlési képviselő**

**Dr. Jakubinyi György
a gyulafehérvári főegyházmegye érseke,
dr. Csiha Kálmán református püspök
és dr. Erdő János unitárius püspök**

**Markó Béla, dr. Ferenczy Ferenc, Takács Csaba,
Bálint Pataki József, Lehr György, Alföldi László (hátsó sor),
Rudas Ernő, Sütő András, Szűrös Mátyás, Kasza József (középső sor),
dr. Csiha Kálmán, dr. Jakubinyi György és Mózes Árpád**

**Dr. Jakubinyi György a gyulafehérvári főegyházmegeye érseke,
dr. Csiha Kálmán református püspök, dr. Erdő János unitárius püspök,
Mózes Árpád evangélikus püspök, Dr. Ferenczy Ferenc polgármester,
Duray Miklós író, Markó Béla költő**

A székelyudvarhelyi Ati-Beta Televízió élő adásban közvetítette az ünnepélyt.
Operatőr: Demeter Levente.

A szejkei síremlék
(A dombormű Orbán Áron szobrászművész alkotása.)

A művelődéstörténeti sorozatban szereplő lapok

Borsszem Jankó — politikai élelapp. 1868 és 1938 között jelent meg Budapesten.

Budapesti Hírlap — Budapesten egymástól függetlenül megjelenő két hírlap neve. Az első 1853 és 1860 között, a második sajtóorgánum, melyre könyvünkben is hivatkozunk, 1881 és 1938 között jelent meg.

Fővárosi Lapok — 1864 és 1903 között Pesten megjelenő szépirodalmi napilap.

Pesti Hírlap — Magyarországon egymástól függetlenül megjelenő politikai hírlapok. Kötetünkben a negyedik, 1878 és 1944 között megjelenő, Légrády Károly főszerkesztése alatt napvilágot látott lapra hivatkozunk.

Vasárnapi Újság — 1854 és 1921 között Budapesten megjelenő képes, ismeretterjesztő hetilap.

Irodalom

Balázs Ádám: *Orbán Balázs: Székelyföld képekben*. Kortárs, 1972. július—december, 10. szám

Bányai János: *A geográfus Orbán Balázs*. Földrajzi közlemények, 1940.

Beke György: *Orbán Balázs változatlan időszerűsége*. Honismeret, 1979. 7. évf.

Dr. Gaál György: *Orbán Balázs halála és temetése*. Keresztény Magvető, 1990. 3. szám.

Egyed Ákos: *Orbán Balázs a kortársak szemével*. Látó, 1990. 6. szám

Jakab Elek: *Emlékbeszéd báró Orbán Balázs felett*. Századok, 1891.

Kovács Sándor: *Orbán Balázs és az Unitárius Egyház*. Keresztény Magvető, 2010. 2. szám

Mikó Imre: *Orbán Balázs — a szülőföld szerelmese*. Korunk, 1968. 7. szám

Orbán Balázs Törökországról és a különös nőkről. Terebess Kiadó, Budapest, 1999.

Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása* történelmi, régészeti, természetrajzi s népismei szempontból. I-II. kötet. Pest. 1868. Reprint kiadvány. Helikon, 1982.

Orbán Balázs: *Székelyföld képekben*. Kriterion Kiadó, Bukarest, 1971.

Orbán Balázs: *Sztambultól Szejkéig*. Csokonai Kiadóvállalat, Debrecen, 1990.

Persián Kálmán: *A lengyelfalvi Orbán család bárói ága*. Genealógiai Füzetek, 1911.

Szécsényi Mihály: *Orbán Balázs emlékbeszédek, megemlékezések tükrében*. Keresztény Magvető, 2010. 2. szám

Szentmártoni Kálmán: *Báró Orbán Balázs*. Keresztény Magvető, 1913.

Zepczaner Jenő: *Orbán Balázs temetései*. Aetas, 1993. 8. évf., 3. szám

Anyanyelvünk épségéért

Málnási Ferenc

**Erdélyi anyanyelvoktatás —
irodalmunk tükrében
XLIII.****Kihívások és útvesztők**

Pomogáts Béla 2009-ben *A nyelvvédelem kérdéséhez* című előadásában (*Nyelvünk és Kultúránk*, 2010. 1. 21-25.) kifejtette, hogy „...ki kellene alakítani valamiféle nemzetstratégiát, abban az értelemben, ahogy annak idején Széchenyi Istvánnak volt nemzeti stratégiája”. S azokat a hagyományokat kellene követni, amelyeket „Behlen István, Teleki Pál és Antall József követett, nem pusztán retorikában, hanem józan és következetes napi politikai intézkedésekben..., valamiféle konszenzusra kellene jutniuk a Magyarországot vezető politikai erőknek... „szükség van a társadalmi, mindenek előtt az értelmiségi részvételre és felelősségvállalásra is... Széchenyi klasszikus mondásának szomorú, mert tragikus átfogalmazásával zárhatom be felszólalásomat? »Nyelvében fél a nemzet«”.

Már szóltam a Bolyai Egyetem visszaállítása körüli herce-hurcáról. Pedig a Romániai Magyar Demokrata Szövetség Programja (RMDSZ 7. Kongresszusa. 2003. január 31.—február 2.) *Oktatás, tudomány — kutatás* című fejezetében az alapelv: „A romániai magyarság nemzeti identitása megőrzésének, szülőföldön maradásának és versenyképes szakemberképzésnek feltétele a minőségi anyanyelvű oktatás, amelynek autonóm és korszerű rendszerben kell megvalósulnia”. Az oktatáspolitikai célkitűzések között szerepel: „Az RMDSZ oktatáspolitikája továbbra is következetesen képviselni kívánja azt az önállósulási akaratot, amelynek célja az önkormányzaton alapuló, szervezési, működési és tartalmi autonómiával rendelkező anyanyelvű oktatási-nevelési rendszer megvalósítása, a képzés minden területén, formájában és szintjén, az európai integráció szellemében átalakított országos rendszer keretében... A feltétel, hogy a jelenleg érvényben levő oktatási törvényből kerüljön eltávolításra minden olyan rendelkezés, amely korlátozza az anyanyelvű oktatást... Az RMDSZ szorgalmazza, hogy az állam által elismert egyházak számára lehetőség nyíljon a képzés minden területére, formájára és szintjére kiterjedő oktatás... Külön hangsúlyt fektetünk a szórványiskolákban tanuló gyermekek érdekeire. A Szórványtanáccsal közösen programokat dolgozunk ki az anyanyelvű iskolai hálózat fejlesztése érdekében... Saját iskoláik létrehozásáig, a magyarul tanulni vágyó csángó-magyar gyerekek részére biztosítanunk kell anyanyelvünk, kultúránk elsajátításának lehetőségét... Az RMDSZ alapvető feladatának tekinti az önálló, állami, Kolozsvár központú, magyar tannyelvű egyetem létrehozását. A kisebbségi közoktatásban minden tantárgyat a kisebbség nyelvén tanítsanak, beleértve a Románia föld-

rajza és A románok történelme című tantárgyakat is. A kisebbségi oktatási intézményeknek legyen joga kétnyelvű bizonyítvány kiállítására... A tagozatos intézményekben tanító pedagógusok normájának kialakításakor minden esetben figyelembe kell venni az oktatók magyar nyelv és kultúra ismeretét...”

Majdnem húsz éve az RMDSZ kidolgozta a *kisebbségi törvénytervezetet* is, amelynek átdolgozott, kiegészített változata 2005 óta vesztogel a bukaresti parlamentben. A tervezet kimondja, hogy a nemzeti kisebbséghez tartozó személyeknek joguk van az anyanyelvükön tanulni, állami tanintézményekben anyanyelvi nevelésben és oktatásban részesülni minden szinten, formában és típusban. A nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgárok szervezeteinek és egyesületeinek joguk van anyanyelvükön oktató magán tanegységeket és tanintézményeket létrehozni, amelyek a törvény előírásai szerint állami vagy helyi költségvetési támogatásban részesülhetnek. A vallási felekezeteknek joguk van a híveik anyanyelvén oktató egyházi vagy világi tanegységeket és tanintézményeket létrehozni, szervezni és azok működését biztosítani, amelyek a törvény előírásai szerint állami vagy helyi költségvetési támogatásban részesülhetnek. A nemzeti kisebbségek nyelvén működő közoktatási intézményekben a román nyelv és irodalom kivételével anyanyelvben tanulhatnak minden tantárgyat, az állam pedig köteles megfelelő tanterveket és tankönyveket biztosítani a román nyelv hatékony elsajátítása céljából (Rostás Szabolcs, 2010.).

Egy kicsit tágítva a kérdéskört, mit is tartalmaz maga a jogszabály, mit jelent a romániai nemzeti kisebbségek számára előírásainak gyakorlatba ültetése? Beleértve a közel másfél milliós lélekszámú erdélyi magyarságot, nemzeti közösségünket is... A törvénytervezet a romániai nemzeti kisebbségek jogállásáról elnevezésű jogszabály már a 2. cikkelyében kimondja, hogy *a nemzeti kisebbségeket elismerik a román állam államalkotó tényezőjének*. A törvénytervezet a következő közösségeket nevezi meg nemzeti kisebbségeknek Romániában: albánok, bolgárok, csehek, görögök, horvátok, lengyelek, macedónok, magyarok, németek, olaszok, orosz-lipovánok, románok, ruténok, szerbek, szlovákok, tatárok, törökök, ukránok, zsidók). A dokumentum olyan, román állampolgárokból álló közösségként határozza meg a nemzeti kisebbséget, amely a román állam megalakulása óta Románia területén él, a többségi lakosságnál kisebb létszámú, saját etnikai önazonossággal rendelkezik, amelyet kultúrája, nyelve vagy vallása fejez ki, és ezt meg akarja őrizni, kifejezésre akarja juttatni, és fejleszteni akarja. A törvény kimondja, hogy „az állam bátorítja az etnikumközi párbeszédet, határozott intézkedéseket tesz kiváltképp a nevelés, a kultúra és a köztájékoztatási eszközök terén az állampolgárok kölcsönös tisztelete, megértése és együttműködése érdekében, függetlenül attól, hogy ezek milyen etnikai, kulturális, nyelvi vagy vallási önazonossággal rendelkeznek. A hatóságok megfelelő intézkedéseket tesznek majd azon személyek védelmének érdekében, akik etnikai, kulturális, nyelvi vagy vallási identitásuk miatt fenyegetések vagy diszkriminatív, ellenséges, illetve erőszakos cselekedetek áldozatai lehetnek. A jogszabály a román állam törvény által elismert és védett alapvető értékének nyilvánítja a nemzeti kisebbségek közösségeinek önazonosságát, amelynek összetevői: a nyelv, a kultúra, a történelmi emlékek, az ingó kulturális örökség, a hagyományok és a vallás...”

Szép, tanulságos, megfontolt, átgondolt jogszabály, de csak tervezet, és sajnos, volt már rá példa, hogy meglevő, elfogadott törvény a valóságban egészen másképp mutatott, mert a törvény nagyon jó, de csak akkor, ha annak megfelelően alkalmazzák!

Ezt a két, az anyanyelvoktatásunk számára is nagyon fontos törvénytervezetet azért idéztem, mert 2010 márciusában, amikor ezeket a sorokat gépelem, még mindig *csak feltételes módon beszélhetünk az új tanügyi törvénytervezetről*: jövőtől életbe léphetne... A kisebbségi törvénytervezet pedig még mindig valamelyik parlamenti fiókban lapul, várakozik... nem tudjuk, mire!

Pedig az RMDSZ *Párbeszéd az autonómiáért* (Választási program, VI. fejezet — az oktatásról), *Kiművelt emberfők közössége* (Legyünk versenyképesek Európában) (*Közoktatás*, XV. évfolyam. 8. szám, 14-15.) 2004 augusztusában már leszögezte: „1. Önálló magyar oktatási intézményrendszert! 2. Egyetlen magyar tanuló se kényszerüljön más tannyelvű iskolába járni! 3. Teremtsünk feltételeket a magyar intézetek működéséhez és minőségi munkájához! 4. Tartsuk meg közösségünkben a veszélyeztetett kulturális övezetekben élő gyermekeinket! 5. Teremtsünk méltányos létfeltételeket oktatóink számára! 6. Váljék lehetővé az anyanyelvű felsőoktatás autonómiája! 7. Versenyképes tudást a felsőoktatásban! 8. Hozzuk létre oktatási háttérintézményeinket! 9. Szociális biztonságot diákjainknak! 10. Esélyegyenlőséget minden magyar diáknak! 11. Esélyegyenlőséget minden magyar oktatónak! 12. Fejlesszük a csángó-magyar oktatási kereteket!

S az RMDSZ képviselőinek a fenti törvényjavaslatok megszavazása, elfogadása helyett olyan törvény-kezdeményezéseket kell visszautasítani, elfogadhatóságukat megakadályozni, mint pl. a román állampolgársági törvény arról szólna, hogy meg kell vonni a román állampolgárságot azoktól a személyektől, akik nem ismerik a román nyelvet vagy visszautasítják a román nyelv megtanulását. Románokat kell telepíteni a Székelyföldre: családonként 30000 lej letelepedési támogatás illetné a Hargita és Kovászna megyébe költözőket. (...) 1000 euró kitelepedési támogatás járna minden elvándorlónak, a magyaroknak is. Az elvándorló egy ház vagy lakás és a hozzá tartozó földterület értékének megfelelő kártalanítást kap, javait ingyen szállítják el. Magyar helységnevek eltávolítása: el kellene távolítani az összes 1989 után állított más, mint román nyelvű település-felirátokat. A nemzeti szimbólumok törvénye arról szólna, hogy más állam zászlaját vagy himnuszát tilos Romániában használni, kivéve a hivatalos állami ünnepeket és látogatásokat... Lojalitási törvény, amely szerint a nemzeti kisebbségek szervezeteinek hűségnyilatkozatot kellene tenniük a román államnak (*Krónika*. 2008. november 26. 7.).

Pomogáts Bélát (2010. 1. 23.) idézem újra: „Magyarország ezeréves történelme során mindig megélt pusztító vereségeket: a tatárjárás, a török hódítás, a vereséggel végződő Rákóczi Ferenc-féle függetlenségi háború, az ugyancsak kudarcra járó 1848–1849-es szabadságharc idején, az első és a második világháború után, vagy éppen az 1956-os forradalom eltiprásakor. Ezekből a vereségekből mindig fel tudott emelkedni, és magára tudott találni, hiszen a tatár pusztítást az ország újjáépítése és a közép-európai magyar nagyhatalom fel-emelkedése követte, Mohács után (nagyraoszt a reformáció és az ellenreformáció műhelyeiben) újjászületett a nemzeti kultúra és identitás, a Rákóczi-féle sza-

badságharc veresége után megkezdődött az ország újjászervezése, újjáépítése (ekkor született meg a magyar barokk), az 1849-es vereséget a magyar kultúra (mindenekelőtt a magyar irodalom...) kibontakozása követte, az első világháború után, Trianon ellenére is megerősödött a szellemi élet (ekkor következtek Babits Mihály, Móricz Zsigmond, Illyés Gyula, Németh László, Bartók Béla, Kodály Zoltán és persze Kós Károly, Reményik Sándor... évtizedei), a vesztes második világháború után is adatott három termékeny esztendő..., és az ötvenhatos vereséget is a szellemi emelkedés enyhítette (az új magyar irodalom, a magyar zene, az új festészet, a magyar filmművészet újabb nagy korszaka... Nagyon bízom abban, hogy a mostanában tapasztalt gazdasági, politikai, morális válságból is lesz kibontakozás, és egy erős, magabiztos ország vissza tudja utasítani a kisebbségi magyar közösségek (vagyis az egész magyar nemzet) ellen irányuló támadásokat.”

Csóti György, Magyarország egykori zágrábi nagykövete is egy új nemzetpolitika alap gondolatait fejtegeti (*Krónika*, 2009. április 30.—május 3.): „A nemzet egy olyan érdekközösség, melynek összekötő szövete a közös nyelv és az azonos kultúra. Az érdekközösség az együtt átélt történelemben gyökerezik, a jelenkor kihívásaival birkózik és a közös jövőkép élteti. Hogyan is állunk ezzel mi, Kárpát-medencei magyarok? Nyelvünkkel, kultúránkkal és a közös történelemmel nincs gond, ... a gond a jelenkor kihívásaival való szembenézésnél kezdődik... Egységes Kárpát-medencei nemzetben kell gondolkodni és cselekedni. Például az elcsatolt területeken élő nemzetrészek nem »határon túli magyarok«, hanem magyar nemzetrészek a szomszédos országokban. Magyarország nem »anyaország«, hiszen Erdély, a Felvidék vagy a Délvidék ugyanúgy anyaország lenne, ha nem szakítják el a történelem viharai. Célszerű megjelölés a mai Magyarország elnevezés... Az új nemzetpolitika egyik célkitűzése kell legyen, hogy szomszédaink államalkotó tényezőnek ismerjék el az ott élő magyar nemzeti közösségeket, teljes körű autonómiát (személyű elvű, kulturális és területi) biztosítanak számukra. Világossá kell tenni, hogy az őshonos nemzeti közösségeknek alanyi jogon jár az önrendelkezés, még ha számbelileg kisebbségben vannak is az adott országban. Születésük helye adja meg ezt a jogot: ott születtek, ahol őseik éltek és alkottak évszázadokon át. A nyolc országban szétszakítottan élő magyarságnak jelenleg csak virtuális hazája lehet, ahogy Illyés Gyula fogalmazta oly megrázóan, és mégis reményt keltően *Haza, a magasban* című versében. A virtuális hazát nevezhetjük Kárpát-hazának is, amely gondolatban a Kárpát-medence magyarlakta vidékeit foglalja magába. Ebben a Kárpát-medencében nemzeti intézmény-rendszert kell kialakítani a kultúra, az oktatás, a tudomány és a műszaki élet területén... Fel kell hagyni a »nemzetközi elvárásoknak megfelelni akarás« önfeladó politikájával, helyette a teljes magyar nemzet érdekeit felvállaló, saját vízióval rendelkező állampolitikát kell gyakorolni... Fel kell hagyni a »tekintettel a szomszédok érzékenységére« hamis megközelítéssel, hiszen ők sincsenek soha tekintettel a mi érzékenységünkre... Az Európai Unióban, a közelmúltban elfogadott Alapvető Jogok Chartájából levezethető az őshonos nemzeti kisebbségek kollektív joga... felelős európai politikusok — Hans-Gert Pöttering, az Európai Parlament elnöke, Elmar Brok, az Európai Parlament Külügyi Bizottságának elnöke és Ingo Friedrich, az Európai Parlament

volt alelnöke szerint messzemenően támogatja az őshonos nemzeti kisebbségek autonómia-törekvéseit... Van tehát esély, csak fel kell vállalni a harcot.”

A harcnak vesztesei is lehetnek... Sike Lajos, szatmári újságíró, *A csitári hegyek... elolvadt a magyar szó!* című cikkében öt felvidéki (Nyitra környéki) magyar falu végnapjairól írt: „(amelynek egyikében Kodály Zoltán népdalkincsünk egyik gyöngyszemét gyűjtötte), se magyar iskola, se magyar pap!... A rendszerváltás után vissza lehetett volna javítani. Legalább egy magyar óvodás csoportot, vagy egy magyar osztályt az öt falunak. Nem csináltak. Féltek kezdeményezni. De lehet, nem akadtak igazán bátor emberek. Különösen azt követően, hogy többszöri kérésre sem kaptak magyar papot... Pomogáts Béla mondotta, jobban kell figyelni a szórványra. Jól látja Pomogáts Béla. Gondoljuk csak el, mi lett volna a már közeli években a történelmi Máramaros hozzánk tartozó részének 8-10 ezres magyarságából, ha az RMDSZ-nek és mindazoknak, akik ezt az ügyet több mint fontosnak tartották, nagy erőfeszítések árán nem sikerül létrehozni az önálló máramarosszigeti magyar líceumot? S mára hová olvadt volna a dévai, vajdahunyadi, szászvárosi magyarság, ha mindjárt a rendszerváltás után, mintegy isteni sugallatra nem megy oda Bőjte Csaba páter és nem hozza létre ismert gyermeknevelő intézményhálózatát!” Azóta — tesszük hozzá a cikkhez, megnyitotta kapuját Déván és Tordán az új magyar gimnázium, líceum.

„Magyar történelmünk során, erdélyi nemzeti közösségünk életében is hosszú ideig a vallás- és közoktatásügyi minisztérium koordonálta, támogatta a jövőnkét megalapozó iskoláinkat, a felekezetek autonómiáját tiszteletben tartotta. Hála vallásfelekezeteink elöljáróinak és papjai zömének, a romániai, erdélyi magyar hitélet épségben vészelte át a legpusztítóbb évtizedeket is” — vallja Nagy István (2009. 5.). Majd folytatja: „Az 1947 után ránk tört kolhozszellem alapján kialakított tanmenetekből, a többnyire válogatott pártszolgák által kézi vezérelt iskolákba járatott gyermekeink sok mindent megtanultak, de magyarrá legfennebb családjukban válhattak. Ez a folyamat 1990 után szinte töretlenül folytatódott. Iskoláinkban románból magyarosra fordított tankönyveket használnak... Nem Románia, hanem a románok történelmét tanítják... Az ország földrajzát románul tanítják, román településnevekkel... A használt tanszerek és segédanyagok magukon viselik a román nemzetépítést szolgáló jegyeket. 1990 után reméltük, hogy nőni fog a szüleik által magyar tannyelvű iskolákba íratott gyermekek száma. Ma már látjuk, hogy ez nem történt meg, és ennek oka nem csak a fogyatkozó gyermeklétszám... Ha az 1960-as, '70-es években magyar szülők azt mondták gyermekeiknek, tanuljatok, hogy legyen valaki belőletek, akkor ma elmondhatjuk, hogy ebben a pénzhajhász, álliberális világban a tudásért, az ismeretekért hozott áldozat kiveszében... Az a gyermek, akit otthon nem ültetnek le tanulni, akinek nem ellenőrzik feladatai elvégzését, aki nem tartozik felelősséggel szüleinek, tanítóinak, abból csak alig fizetett lapátnok-napszamos lehet. Eredmények csak felelősséggel hozott áldozatokkal, a szülők, az iskolák és a szakhatóságok közös erőfeszítéseivel születhetnek... Az összmagyarság kilátásai szempontjából létfontosságú, hogy lesznek-e, és ha igen, akkor mikortól, magyar iskoláink, annál is inkább, mert mára már Magyarországon is nagyobb súlyt fektetnek a digitális táblákra, mint az erős hovatartozás-tudat alakítását szolgálni tudó intézményrendszerre. Politikusok ott is azt terjesztik, hogy a mo-

dernnek mondott ketyerék és a WC-illatosító többet jelent, mint a krétával táblára író pedagógus.”

Pedagógus... A *Krónika* 2010. március 24-iki számában megjelent Könczey Elemér rajzot nagyon ide illőnek találtam: Iskolai fekete tábla, közepén, mint mocsárból kimagasló, segítséget váró kéz... A rajz címe: *Helyzetkép*. S a 2003. decemberi 12. számú *Közoktatásban* megjelent Cseke Irén magyartanár *Comenius fizetése* című cikke. „Volt Európának egy korszaka, mikor fontos volt a szellem fénye. A »sötét« középkor éppen ebben különbözött az elamerikanizálódni készülő, és a fogyasztói attitűdre szavazó mai társadalomtól. Mert miből állott Comenius évi bére a sárospataki kollégiumban 1650 és 1654 között? Sorolom: 600 forint, 60 kosár körte, 40 forint ruhára, 12 hordó bor, 6 sertés, 15 bárány, 15 icce méz, 2 köből borsó, 2 hordó káposzta, 25 szekér tűzifa... És ma? Mire futja a majdnem három millióból azoknak az embereknek, akik vállalják a gyermeksorsok pallérozását? Elég-e a fizetésük a betevő falatra? Van-e még erejük és nyugalomuk ahhoz, hogy legalább esténként könyvet vegyenek a kezükbe? Meg tudják-e vásárolni a könyvet, ami a munkaeszköz számukra? Most 2003 őszén, falun, egy szekér fa ára 800000 lej, városban pedig a köz költség kiadásait mindenki saját maga nyögi... De reménykedjünk, jövőben minden kezdődik elől...”

Nyelvi vonatkozású tényeket soroljunk fel. Sok erdélyi városunkban az elmúlt száz év politikai változásait szolgálóan követték az utcanév változtatások. Mivel szülővárosom Kolozsvár, az itteni változásokat jobban ismerem, s Asztalos Lajos *Kolozsvár utcanevei — múlt és jelen* című cikke alapján (*Krónika*, 2009. július 24-26.) e változások történetét így vázolhatjuk: 1. A város növekedésével utcáinak száma gyarapodott. A tájékozódás végett szükségessé vált megnevezésük: E neveket az illető utca vagy tér valamilyen jellegzetessége: a) nagysága, hossza — *Nagy* (piac, utca), *Kis*, *Hosszú*, *Kurta*; b) a talaj minősége — *Porond*, *Agyagdomb*, *Gödrös*; c) domborzat — *Hegyölgő*, *Domb*; d) a szomszédos utcákhoz való helyzete — *Közép*; e) a város területén levő helyzete — *Szélső*, *Belső* (*Magyar*), *Külső* (*Magyar*), *Alsó* (*Kereszt*), *Felső* (*kereszt*), *Óvári* (piac); f) alakja — *Görbe* (*Szappany*), *Könyök*, *Kígyó*; g) jellegzetes épülete — *Szentegyház*, *Görögök temploma*, *Torony*, *Malom*, *Fürdő*, *Templom*, *Gyár*, *Színház*, *Állomás*, *Klastrom*; h) városfal erődítése — *Torony*, *Bástya*; i) építménye — *Híd*, *Kőkerítés*; j) lakóinak nemzetisége — *Magyar*, *Zsidó*, *Oláh*, *Görögök* (temploma), k) lakóinak foglalkozása — *Fazekas*, *Kismester* (tanító), *Timár*, *Kádár*, *Kalányos*; l) ipara — *Szappany*; m) kereskedelme — *Piac*, *Tizenhárom város* (a 13 szepeségi város kereskedőinek raktárai); n) iránya — *Monostor*, *Torda*, *Györgyfalva*, *Pata*, *Kajántói*; o) két nagyobb utcát összekötő jellege — *Kötő*, *Átjáró*, (Felső-, Alsó-) *Kereszt*; p). a népi humor — *Zsák*, *Gatyaszár* (elágazó, V alakú utca), *Boszorkány* stb. alapján századokig a lakosság adta. A népi humor a közelmúltban is tevékeny volt, és ma is az. Példaként említhetjük a *Drága Linát* (a Fellegrvári út neve 1920 után a román Drăgălina név és az ottani bordélyok alapján), a *Tyúkszar* utcát, újabban a *Hányinger* utcát (több kocsmája miatt)... Mindezek a nevek *beszélő nevek*, melyeket a városlakók több száz évig használtak. A XIX. század végén a lakosság névadó szerepét átvette a helyhatóság. Több, nem bennszülött értelmiségi kifogásolta a számára „érthetetlen” Bel-, Kül-, Alsó-, Felső- előtagú, ésszerű, a helybeliek által értett utcanévet... A hatóság önkénye-

sen vagy utasításra adott neveket; a. személynevet — politikusok, államférfiak, írók, festők, szobrászok, színészek, történészek, zeneszerzők stb. nevét; b. elvont, jelképes fogalmakat — *Béke, Szabadság, Köztársaság, Hősök* stb.; c. jelentős időpont nevét — *Május 1, December 21.* stb. d. egyéb köznevet — növény, állat, foglalkozás, hangszer, munkaeszköz — *Liliom, Rigó, Kapás, Cimbalom, Ásó* stb.; e. földrajzi nevet — *Kárpát, Borszék, Párizs, Jugoszlávia* stb.

Azért soroltam ide ezeket az utcaneveket (amelyeket Gaal György tanár, kolozsvári helytörténész könyvei nyomán kolozsvári diákjaimmal áttanulmányoztunk és Kolozsvár térképét ezekkel a régi utcanevekkel készítettük el), azért soroltam tanulmányomban ide, mert ez utóbbi, történelmietlen szemléletű új nevek semmiféle kapcsolatban sem voltak és ma sincsenek az illető utcával. Kolozsváron — és tudtommal sok más erdélyi városban, sőt falvakon is! — 1918 után a román hatalom arra használta fel ezeket az új neveket, hogy a település múltjának, a régi, beszélő neveknek meg mindennek, ami magyar, kénye-kedve szerint fittyet hányva, a magyarságot láthatatlanná tegye. A lakosság által adott régi nevek lecserélésével a város, a falu történetének nyelvi emlékeit pusztították el.

Asztalos Lajos cikkében azt is leírja, hogy ez az átkeresztelés az 1848-as forradalom idején kezdődött, de a szabadságharc vérbefojtása megszakította és csak 1898-ban folytatódott. 1899. április 17-én a városi közgyűlés (ma sem sajnálhatjuk eléggé!) a beszélő nevek többségét eltávolította. Így lett a Bel-Közép *Deák Ferenc*, a Kül-Közép *Honvéd*, a Monostor *Unió utca*, a Kül-Monostor *Monostori út*, a Nagy utca *Ferenc József út*, az Új utca *Rudolf út* stb. 1920, a hatalomváltás után a legtöbb beszélő nevet eltüntették (Farkas, Király, Szentegyház, Kókert, Holdvilág stb.), de véletlenül és lefordítva néhány megmaradt. Tükröfordítás 'a hónap első napja' jelentésű Calendaeből lett Kalandosból az *Aventurioasa* 'kalandos'. 1940 szeptemberében a magyar helyhatóság néhány kivételtől eltekintve — Hitler, Mussolini stb. —, visszaadta az 1920 előtti utcaneveket. 1945-ben újabb változás következett: ismét lecseréltek több beszélő nevet — pl. Szentegyháza helyett *Március 6.*, Király helyett *Augusztus 23.* lett. Addig elhanyagolt történelmi személyiségek kerültek előtérbe — *Budai Nagy Antal, Dózsa György* stb. s mellettük kommunista áldozatok is, pl. *Józsa Béla*, de orosz írók is — *Tolsztoj, Dosztojevszkij* stb. 1948-ban, a kommunista hatalomátvétel után lecserélték a királyi család tagjainak nevét, a Mihály király útból *December 30* lett, majd 1958-ban Petru Groza halálakor a volt Deák Ferenc, később Molotov utca *Petru Groza* utca lett. A szovjet csapatok 1958 júliusi romániai kivonulása után a mind sovínisztább parancsuralmi rendszer a szovjettelenítés ürügyén a kétnyelvű utcatáblákkal együtt, a legtöbb magyar személyiség nevét is eltüntették: Báthori, Bethlen, Kossuth, Vörösmarty stb. Egy füst alatt, az óromániai nagyzási hóbortot követve, Kolozsvárt is feltűnt az első „bulevard”, amit a magyar sajtó út helyett „sugárút”-nak fordított. Ekkor derült ki, hogy Dózsa György tulajdonképpen Gheorghé Doja, csak senki, ő maga sem tudott róla, s ekkor árasztotta el Kolozsvár — s sok-sok erdélyi város és falu utcáit a folyók, tavak, hegységek, szorosok, patakok, gyárok, foglalkozások, szerzőszámok, fémek, növények, állatok jellegtelen nevének több százas tömege... Pedig vannak városok, pl. Róma, hol számos utcának ma is ugyanaz a neve, mint ezer, másfél ezer évvel ezelőtt. 1990-ben megjelent törvényerejű rendelet a köz-

területnevek megváltoztatását tárgyalta, kitért arra, hogy „a hagyományos román elnevezések mellett figyelembe kell venni a nemzeti kisebbségek hagyományos elnevezéseit is”. A megalakult, 7-9 tagú történész, néprajzos, földrajzos, nyelvész, művész stb. szakemberből álló bizottságot — érdekes módon mindig akkorra hívták össze, amikor a bizottság két magyar tagja nem tudott jelen lenni, a másikat pedig elfelejtették értesíteni, vagy arra hivatkoztak, hogy nem találták otthon... 1991. január 26-án az utcanévadó bizottság magyar tagjai nyilatkozatban rögzítették véleményüket, többek között azt, hogy az eddigi névváltoztatások törvénytelenek, önkényesek voltak, közösen kell megállapodni a névadás elveiben, figyelembe kell venni a magyar és szász lakosság véleményét, a történelmi névadások megőrzésre méltóak, s figyelembe kell venni azokat a személyiségeket, akik a századok során hozzájárultak a város fejlődéséhez... Asztalos Lajos keserűen állapította meg: „Mindez pusztába kiáltott szó maradt.”

Oldalakon át sorolhatnám anyanyelvoktatásunk kálváriáját az ún. Funar-korszak idejéből, amikor Kolozsvár első embere, polgármestere, aki különben Nagyszentmiklóson, Bartók Béla szülőhelyén úgy látszik úgy „megutálta a magyar nyelvet”, hogy nyíltan magyarelles politikája nem csupán az oktatásban résztvevők életét keserítette meg — 12 éven át. 2009-ben pedig újabb, még rafináltabb „indokkal, magyarázattal” kell megküzdenünk: „A magyar nyelv nem nemzetközi nyelv”. Ezért a műemléképületekre helyezendő feliratok csak román, francia és angol nyelven készülnek. Amikor az RMDSZ-es tanácsosok arra voltak kíváncsiak, hogy mikor született ez a határozat, a polgármester a fenti „bölcs mondást” ismételte el... Ez a kicsinyes, nem európai gondolkodásra valló cselekedete, véleménye belesimul abba a „nagyszerű folytonosságba”, ami 1919 óta Erdélyben, nemzeti közösségünk ellen folyt és sajnos most is folyik... Milyen rettenetes csapást jelentene szegény „egységes, nemzeti államra”, annak egyetlen hivatalos nyelvére az, ha olyan „szörnyűséges” feliratok jelennének meg a kolozsvári műemléképületeken, mint „Mátyás király szülőháza”, „Szent Mihály-templom”...

Balogh Levente: *Világnyelvek* című cikkében (*Krónika*, 2009. május 29.) azt fejtegeti, hogy „valami gyanús dolog lehet ezzel a kolozsvári polgármesteri székkel. Egészen úgy tűnik, mintha olyasmi bútordarab lenne, mint az igazmondó szék Karinthy Frigyes kabaréjelenetében, amelybe beleülve az ember képtelen hazudni. A kolozsvári ülőalkalmatosságot viszont mintha úgy delejezték volna meg, hogy aki beleül, az azonnal elkezd betegesen utálni a magyarokat... a kincses város előljáróján alig pár hónappal megválasztását követően kóros hungarofóbia jelei mutatkoznak... Valamilyen módon már Apostunak is ideje megtudnia, valójában milyen értékek is vannak abban a városban, ahová kevesebb mint két évtizede települt át Moldvából”. Pedig a magyar feliratok megvalósítása nem álombeli elképzelés, mert a magyar nyelv az Európai Unió egyik hivatalos nyelve, egyike a 25 hivatalos európai nyelvének. Hála Istennek, nagyváradi és Erdély-szerte több városban meglévő, a műemlékeket ismertető tábla azt bizonyítja, hogy lehet, csak akarni kell!

A kutya ugat, a karaván halad — szoktuk mondani, s pedagógusaink Erdély-szerte, végezzük tovább azt a munkát, amit elődeink ránk hagytak, amire képessítést nyertünk. Az RMDSZ parlamenti munkája mellett Kolozsváron, a Babeş—Bolyai Tudományegyetem Magyar és Általános Nyelvészeti Tanszéken, a

Magyar Irodalmi Tanszéken és a Néprajzi Tanszéken, Bukarestben a Hungarológiai Tanszéken hatékony oktató-nevelői tevékenység folyik, hogy anyanyelvi iskolahálózatunk számára pedagógusokat képezzenek, középiskoláinkban, általános iskoláinkban új nemzedék készül felkészülni szakmailag, nyelvileg is az életre... Ezt a tevékenységet segítik azok a civil szervezetek, amelyek célja az anyanyelvi nevelés is. Így az Erdélyi Múzeum-Egyesület keretében a Bölcsészeti, Nyelv- és Történettudományi Szakosztály, amelynek tagjai az egyetemen, a középiskolákban és általános iskolákban végzik áldozatos munkájukat — ahogy lehet! Legutóbb pl. az EME 2007. november 24-én rendezte meg *A Magyar Tudomány Napja Erdélyben* című ülését, *Az erdélyi (a magyar) iskolai oktatás története* címmel.

„Az anyanyelv használatnak mai kisebbségi körülményeit tekinthetnők a mostoha történelem sorsszerű következményeinek, a magyar nyelv állapotát pedig hasonló bölcs beletörődéssel belső öntörvényű változásainak tulajdoníthatnók” — fogalmazta meg Péntek János professzor. „Más népek példái azonban azt mutatják, hogy a hatalmat birtokló többségiék csak olyan mértékben ismerik el a kisebbségek jogait, a nyelvhasználati jogokat is, amilyen mértékben ezt ők maguk kivívják. Ez a kisebbségpolitika alapvető feladata. A nyelvet magát sem lehet foszló állapotában hagyni.” Ezt ismerte föl, és vállalta magára az anyanyelvi mozgalom szervezésével, szakmai irányításával az 1992-ben megalakult Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége... Minden magyar közösségben szükség van a nyelv karbantartására, a követhető nyelvi minta felmutatására, a nyelvi hűség erősítésére... Az „anyanyelv ápolása” a mi számukra a legszélesebb értelemben vett anyanyelvi mozgalmat jelenti: ezeket, tízezreket megmozgató nyelvi versenyeket, évente megszervezett anyanyelvi táborokat, a magyarországi táborokba való eljuttatását erdélyi tanulóknak, szakmai konferenciákat... Fontos feladatunkban tekintjük az anyanyelvi mozgalom egybeépülését az anyanyelvi oktatással... Kolozsvári tanárok lelkes csoportja vállalta az anyanyelvi versenyek egy részének a szervezését, lebonyolítását. Ez a *szép beszéd verseny, a nyelv- és beszédművelő verseny és a versmondó verseny*. Intézményként az Apáczai Gimnázium ad ennek otthont minden évben, a tanári csoport pedig *Aranka György Társaság* néven önálló társa lett az AESZ-nek... Erdélyi, anyanyelvi mozgalmunkat természetesen összekapcsoltuk a magyarországgal, a többi külső régióbelivel: minden év februárjában Gyulán az Implom József helyesírási versenyek Kárpát-medencei döntőjén, májusban Budapesten a Simonyi Zsigmond helyesírási verseny döntőjén, s októberben Sátoraljaújhelyen a helyes nyelvhasználat versenyén, Győrben pedig a szép magyar beszéd versenyén veszünk részt. Szakmailag velünk legközvetlenebbül társszervezeteink, az Anyanyelvápolók Szövetsége (Budapest) és az Anyanyelvi Konferencia (A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest). Az anyanyelvi mozgalom megalapozásában, szakmai presztízsének növelésében jelentős változást hozott az, hogy 2001-ben a Magyar Tudományos Akadémia magyar nyelvi, nyelvészeti kutatóállomást létesített minden külső régióban. Erdélyben ez a *Szabó T. Attila Nyelvi Intézet*, amely kutatóállomásként, információs háttérként és összehangolóként szolgál az olyan kutatások számára, amelyek a kisebbségi magyar nyelv állapotát, sajátosságait, a kétnyelvűség jelenségét vizsgálja. Szolgáltató funkciója felöleli a nyelvi tanácsadást a kisebbségi intézmények (sajtó, is-

kola, egyház, könyvkiadók, alapítványok stb.), valamint az önkormányzati intézmények részére.

Az AESZ rendszeresen szervez konferenciákat, pl. *A szórvány nyelve* (Nagyenyed, 1995), *A tanári beszéd* (Csíkszereda, 1996), *Az anyanyelvi oktatás nyelvi gondjai* (Árkos, 1998), *Nyelvi tervezés a hivatalos terminológiában* (Kolozsvár, 1999), *Nyelvpolitika és anyanyelvhasználat* (Sepsiszentgyörgy, 2004), *Szótárak és szakterminológiák* (Kolozsvár, 2005), *Magyarok és szászok a keleti végeken* (Brassó, 2005), *Irodalmi hagyományok és regionális nyelvi értékek a Szilágyságban* (Zilah, 2009), stb. Az AESZ-füzetek 1994-ben indított kiadványsorozat, amelyben a Szövetség szakmai tanácskozásainak anyaga, valamint hazai és magyarországi nyelvészek, nyelv művelők munkái jelennek meg: *Egyház és anyanyelv* (1994), Péntek János *Az anyanyelv mítosza és valósága* (1999), Wacha Imre *Beszédművelés, gyakorlószövegek* (1999), Szilágyi N. Sándor *Ne lógasd a nyelvedet hiába!* (2000), Ágoston Mihály *A Korpa-hegyen túl...* (2006). Az AESZ nyári táborai a versenyeken díjazott tanulókat és szórványból vagy a Kárpát-medence magyar lakta térségeiből érkezett gyermekeket látnak vendégül Illyefalván és Setétpatakon. Az erdélyi diákok magyarországi táborokba is eljuthatnak: a Kőrösi Csoma Sándor Egyesület mogyoróskai, az Anyanyelvi Konferencia sárospataki, a középiskolások nyári felkészítő győri, és az Anyanyelvápolók Szövetsége csongrádi táborába. A versenyek között említjük meg az anyanyelvi vetélkedőket, az Aranka György Nyelv- és beszédművelő versenyt, a Kriza János Balladamondó versenyt, a mesemondó versenyt...

Az AESZ hagyományos rendezvénye *A Magyar Nyelv Napjai*, amelyen évről évre változó helyszínen, szórványban vagy tömbmagyarságban ünnepli az anyanyelvet, ennek ünnepi mozzanata a *Nyelvőrzés Díjának* átadása. Ezt a kitüntetést évente egyszer az AESZ elnöksége ítéli oda olyan nyelvészeknek, nyelv művelőknek, közéleti személyiségeknek, akik a magyar nyelv tisztaságának megőrzéséért, az anyanyelvi kultúra ápolásáért, a magyarul beszélők anyanyelv-használati jogaiért munkálkodtak. 2007-től ez a díj *Sütő András-díj*. Az erdélyi magyar nyelv ápolásában, az anyanyelvi műveltség terjesztésében és az anyanyelvhasználat bátorításában szerzett érdemeikért ebben a díjban részesültek: Murádin László (2000), Asztalos Lajos (2001), Bartha János (2002), Bura László (2003), Komoróczy György (2004), Kurkó János György (2005), Vetési László (2006), Bójte Csaba (2007), Gazda József (2008). (*Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége*, Programfüzet, Sepsiszentgyörgy, 2007).

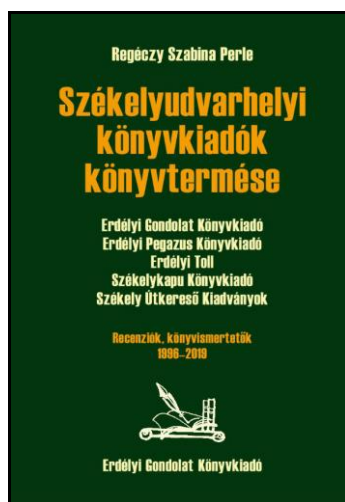
2009-ben jelentős esemény volt anyanyelvoktatásunk életében a *Krisztussal, ezer esztendeig 1009–2009* ünnepsorozat, amelyet a Gyulafehérvári Főegyházmegye Millenniumi Évének jegyében rendeztek, megemlékezve arról is, hogy egyházi javaink jövedelméből épültek első iskoláink, a kolostorokból indult el a latin, majd a magyar nyelvű írásbeliségünk, főúri, püspöki udvarok könyvtáraiban és képtáraiban halmozódott fel az a ma már felbecsülhetetlen érték, amellyel egykori mecénásainknak köszönhetően első múzeumaink büszkélkedhetnek, a birtokok hasznából és bőkezű adományokból épülhettek a templomaink, katedrálisaink, mellettük káptalani, egyházi oktató intézményeink...

50 esztendő örökségéről számolt be Bántó István, a *Tanügyi Újság* szerkesztője, arról, hogy a lap „hű tudott maradni, megalkuvások árán is, indulásakor tett vállalásához: szaktársa, baráti eligazítója, pedagógiai-didaktikai támasza

lenni a magyar óvónőknek, tanítóknak, tanároknak. Pedagógusokról szólt pedagógusokhoz, a magyar iskolák és tagozatok hétköznapijairól, nyitott problémáiról, sikereiről, kudarcairól, gondjairól és törekvéseiről... törzsanyagának zöme didaktikai, pedagógiai, szakmódszertani cikk, tanulmány, cikksorozat, eszmecsere, szerzői pedig túlnyomóan városi és falusi gyakorló pedagógusok... A közoktatás széles skálájú témaköréből minden lapszámban cikkek, szakdolgozatok, vitairatok boncolgatták a magyar nyelv és irodalom oktatásának időszerű kérdéseit, taglalták a tantervek, tankönyvek milyenségét, minőségét, szaktanárok, tanítók, óvónók fejtették ki véleményüket a nyelvtan és a helyesírás tanításáról, az irodalomoktatás helyzetéről, a továbbképzésről, a magyarórák korszerűsítéséről, a román nyelv- és irodalomórák gyakorlati jellegéről stb. A '89-es események után a helyébe lépő *Közoktatás* folytatta, s 2009-től pedig a *Magyar Közoktatás* címen új fórumként havilap jelentkezett a Communitas Alapítvány támogatásával, s *magyaroktatás.ro* internetes oktatási adatbázis is segíti anyanyelv-oktatásunkat.

Kiadványaink

2020-ban megjelent

Beke Sándor

Piros csipkebogyók

Lehavazott a Hargitán.
A fenyők között
egyre csak nő a hólepel
a barkácsolt fapadon.
A lehullt fenyőtobozok
barna szeplőkként
díszítik a fagy arcát.
Cinege szállt a magas padra.
A hópelyhekkal játszik,
egy helyben röpdös.
Örömében
mintha a pad emlékéen ülő
öreg székel markából
piros csipkebogyókat csipegetne.

A havason a szél,
mint széles hóéke,
továbbtolja a friss havat,
s megmozgatja,
élesztgetni próbálja
a fenyőfa alatt
az alvó gyökereket.

Téli bükkerdő

A fehér hegyen
az évszak földbe szúrta
az egyenes ceruzákat.

A gondolat, az eszme
most pihen.

Tavaszig kiengedte kezéből
ceruzáit az Isten.

P. Buzogány Árpád

Még ha angyalok jönnének is

Messziről jönnek fáradt angyalok,
van, aki repül, van, aki gyalog,
lelkesezésük akármekkora,
szárnyuk tollain hosszú út pora,

torzult arcunkat döbbsenten nézik,
hosszú lesz az út kéztől a kézig,
letörülgetnék a szennyet rólunk,
még hozzájuk is dühödtlen szólunk,

nem is érthetik, mért az indulat,
miért szolgálunk sok gyarló urat,
miért fontos, hogy megteljen a has,
és a szeretet miért lett avas,

látják, életünk ócska kis bazár,
minden ajtónkon fontos lett a zár,
nem is figyelünk, mit mondanának,
van-e üzenet korcs, sötét mának,

csak magára néz a föld embere,
az érdeklő: más többet zsebel-e...
Tán kár volt jönni ide, angyalok,
ez a hely furcsa, elborult sarok,

nincs zene, nincs fény, árnyas a lélek,
bentről is rágja valami féreg,
reszketős a hang, könny mos arcokat.
Hajnalfényt a szív magába fogad?

Nincs úgy, mint régen

Az éjszaka hangjait még hallgatod-e?
Denevérek cincogását, szél suhogását?
Csak sejteted, hogy vastagon terült
föléd az éj – nem érzed a súlyt, sok mázsát?

Majd álmaid nyomasztja tarka szél,
egy csillagot se látsz a széles égen,
s hiába képzeled magad velem,
egyáltalán nem úgy van az, mint régen.

Köd alatt látszatélet

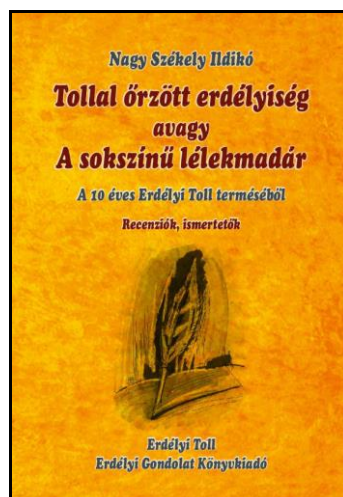
Ráereszkedett a fejünkre
valami híg köd, nem érzed?
Sűrűbb a véred és gyérebbs lett
a levegő, fogy a pénzed,

az erőd, hangos minden lárma,
nincsenek lepkék, bő harmat,
elvettek a teremtő ember
kezéből minden hatalmat.

Látszatomunkák eredményéből
hogyan épülhetnek házak,
ha már az ember bőre alatt
sincsen szikrányi alázat?

Kiadványaink

2020-ban megjelent

Kiss Székely Zoltán

Cirbolyafenyőt álmodik az akác

Messzi vagyok az ártatlan gyermekkortól,
pedig az Istenszéke alatti nyírfaerdőt
sírja vissza a kiirtott nyírfaliget a Nagyszőlő alatt.

Pedig ráfért volna egy kis Reményikes erdőzúgás,
melyben a fenyőerdők alhavasi pereme, mint
szétrobbanthatatlan tájba, belelélegzi iszonyát.
Ahol állat és növény egyként létezik:
érdekek nélkül csak élni akar. Ahogy a lehúzó sárba
beleragad őseink természetes mozdulata.
A vígság kora energiákat érzett föl e tájból, de

mielőtt fordult volna a világ, kelet felől, Koronka irányából
kíméletlen geológiai korok érthető határait
fogalmazták meg. Belebotlom ebbe a dalba,
s körülöttünk kiszáradnak a város fái vagy
kivágják azokat. Lassan az őshazától is elfordulva
a biztonság élményét vesztett gondolat
a származás öröklődő örök útjaira téved.

Cirbolyafenyő helyett akácot szimatolgatunk
s véljük miénknek. Fája a tűzön sír s
feledjük a cirbolyafenyő nyüsztő kínját.
Az meleget adott egykoron. Ez csak sír.

Folklorrá szépült az akácos út, művilággá
silányult a gondolat.
Cirbolyafenyőt álmodik az akác.

2015

Visszatérések

Kis-Küküllő, Abosfalva, éjszaka. A magas fűben
hanyatt feküdve békességemet kerestem,
s szemem pszeudoszférák szabályos íveit
fonta a csillagokra.
Így néztem azokat akkor is, gyermekkoromban,
az Ebhát hegy felőli második udvarán
a besztercei szilva gyér lombja alatt

a kockakövek gránitágyán heverve,
s imát morzsolt a szám a Tejút felé.

*Tarkómon kezemet összefonva
hazatéréseimet éltem.*

Illatok üzenete a teraszon: száradó rózsaszirmok,
és menta, a csupaszór parasztbarack, trombitagomba.

*Gondoltam, fel is olvasom halkan
neked, anyám, teraszunk árnyékos sarkában,
a tékozló fiú meséjét,
mely mindig úgy kísért hosszú néma útjaimon,
ahogy a távolodó lépésekre ritmus születik:
halkan, magától.*

De ritkán térhetnek meg az eltávozók,
és anyjára sem jut ideje annak,
aki országútra vágy nélkül kerül.
És elindultam, éjszakámba rejtve,
mert féltem, hogy a másnap hajnal itt maraszthat.

Az utakon kaptam rá a dalra,
kalászbba szökkenő ecsetpázsit illatától,
s a szagos mügétől, mely fehérre tarkítja
a pipacs és szarkaláb szőnyegét a Kincses-dombok tövében.

S immár Kolozsvár felett a Feleki-tető szerpentinjén
a poros szélbe sűrű koppanással esőcseppek keverednek,
bivaly vonta móc szekerek zörögnek,
s a nyirkosodó estből fel-felpislant a csillagtalan égre
a saroglyára akasztott olajmécses.

Fénye eltévedt *szentjánosbogáré*.

Budapest, 2010 májusa

Levél Édesanyámhoz

Édesanyám drága, pünkösdi fenyves erdő ködét szitálja a hajnal,
s a csíksomlyói Salvator kápolna fölött nyílik az ég aranybokra:
Baba Mária érkezik, a Napba öltözött. Miközben
a Duna barna iszapját rétegekben rakja a Margit-sziget köveire,
uszadékfák ütődnek a lezárt híd pilléreihez: árvizekbe degedt emlékek.
Nem vagyok szomorú a csonkaország szívében, időzónányira nyugatabbra.
Kibékülve sem vagyok magammal, *de senkitől sem várok bocsánatot,*

könnyes adósságokkal tartoznak nekem otthon, embernek emberek.
 Tudom, *beteg vagy, s úgy élsz, mint költők anyja mindenütt, szegényen,*
 illón megosztva szereteted melegét rég eltávozott gyermekeid között.
 Hétfői hajnalban írom levelem neked Vásárhelyre. —
 — No végre, mondd, jött egy szó attól
 a fiútól, aki Húsvét idején '90-ben törött kulcscsonttal beteg fiát
 vitte át a túlsó partra: zsebében a '79-es *Quasimodo kötettel*. Szegény,
 hiszékeny jó bolond, lélekben tiporják majd agyon egy szép napon valahol.
 — Emlékszem, a kisállomásról zötyögő vonatok vitték a székely körvas-
 úton
 a kis faládát a pónyikalmával Sepszig s onnan Kézdire, a Feketeügy mellé,
 ahol a Fortyogó vizében először láttam csíkbogarat. Azt akarom most,
 csupán annyit, hogy megköszönjem a konok egyszerűmű hűséget, amit te
 ültettél belém. Habár mosolyom bölcsessége nem oly szelíd, mint a tiéd.
 De önmarcangoló kegyetlen fájdalomtól mentett meg szelídséged.
 Nem fontos most, hogy hull a könnyem érted. Ó, nyájas, jó halál,
 ne nyúlj még az órához, mely nagyapám ágya fölött magára hagyottan
 ketyeg:
 gyermekkorom nyári vakációi zománcos számlapján tükröződnek;
 ne nyúlj a vének szívéhez, kezéhez. —
 — Hogy szétszóródik a család.
 — mondtad legutóbb még, te holdvilágarcú, mosolygó szemű *drága édes-*
anyám.

Otthon és itthon között félúton, repülőgépen, 2010 pünkösdjén

Konok

Sok eső esett a havasokban
 és a Nyárad az idén is kiöntött.
 Mint minden évben.
 Az asszony pocsolójából merte a
 vizet
 s az eget nézte benne.

Háta mögött két lépésre
 tört-zúzott
 az ár, vonult le a földeken.

Az asszony vállán a kapával
 az útról
 merte a megülepedett pocsolóvizet.

Tőle balra a víz
 ellepte

a zöldellő búzavetést már.

Az asszony nézte-nézte
az eget,
amit a tenyerében tartott.

Tőle jobbra a sárga lé
kazlat
ragadott fel és vitte a mezőn.

Az asszony előre indult
a dombra —
kapálnivalója akadt aznap.

1977–2008

A székely körvasúton, 2014-ben

Gazdag Leventének

Nem vagyok vasútépítő rokona,
de évszázad távolából kedvem szottyanna
újraépíteni Kocsárd és Brassó között a vasutat.
Sohse volt irigységem tárgya az asztali vasút,
a vonatfütty nyaranta kísért végig
Marosról Kézdire menet zötykölődő vonatokon.

Váltók csattogása, akkor még lakott
pályamester-háza mesébe illő hangulata
kísért egyik nagyapámtól a másikig.
Misztikus alagutakon röpített a vasparipa
áfonyát málnalevél-tasakból kínáló-áruzó
fekete körmű erdőlőlkig. A vonatfütty
széndarabkái néha a szemembe repültek.

*Miért sírsz kis violám?
Egy kis légy, édesanyám,
elémbe került s a szemembe repült.*

Édesanyám Diana sósborszesszel
mosta olyankor a kezünket, mielőtt
nekifogtunk volna a szertartásnak:
a prézlis csirke csak e napon történő
elfogyasztásának valahol Galócás és Tusnád között.

Valamiféle közlekedési mámor volt édesapámmal
így utazni, s hallgatni ígéretét, hogyan fogjuk bebarangolni
a Nagyhagymást, a Bélbori hegyeket, s hogyan
fürdünk egy jót Csiszár-fürdőn a dermesztően
hideg borvízben. Árpád a Cenken szóba sem kerülhetett...

Sepsin várva a berecki kávédarálót
éjszaka hallgatni a sor alá vonuló székely legények
pálincás danolászását — s szépen fújták, be szépen.

*Háromszor füttyentett az aradi vonat,
elvitték, elvitték a huszárokat.*

S e vonaton jártam magam is egyedül,
mikor nagyapám sírját kerestem fel a Perkő alatt,
hogyan aztán megmártózzam Elek apó feredőjében
Kisbacon felett. Akkor még csak rejtve csodálhattam
a bibarcfalvi templom „római légiósát”,
Szent Lászlót, s Benkő fűvészkertjének
illatait kerestem az Olt menti dombokon.

Ma romos megálló, elvadult pályaőri kiskertek,
kaszálatlan töltésoldalak kísérik utamat.

Zsibbadt Régen, tüneményes Ilva — most is felfedezni
a hegyes tornyú templomot a Kelemen alján —
marosfői táborhelyek, Bükkszád, aztán
a brassói nagyállomás forgataga —
felcsendülő, alig tipegő nóták,
magyar, román, szász, cigány szó.

S a népdalok alján megbúvó
múdalok — letagadhatatlan múlt.
Mint nagyapám első világháborús
lábadozása a brassói katonai kórházban,
hogyan aztán Szibériából, a hadifogságból
csak az elcsatolás után érkezzen haza.
Mint Brassó égése, ami ugyan csak
nagyanyám recehártyájába égett bele
a Perkő tetején, de az én szememben
sajog tovább.

*Kis lányom, kis lányom, gyöngye violám,
Ne búsulj, ne búsulj a huszárok után.
Lám, én is kislány koromban,
Mindegyre azt gondoltam,
hogy utánuk halok. Lám, mégis itt vagyok.*

Itt vagyok dédnagyapám Medvésháza előtt.
Itt, Benkő kertjének sarkában. Itt vagyok
az Ebhátról induló szellő zizzenetében.

Megérkeztem megint. Itthon vagyok
ebben a kifosztott tájban.

2014–2015

Kincsesdombok alján

Kincsesdombok alján, margarétás réten
mély torkú májusi seregélyek hangja.
Túl erdeim iszalag bozótjain
meztelen testek fény-árnyék játéka ejt rabul.

A telő-apadó fényben kamaszleány s kamaszfiú,
öntestük tüzeiben izzanak a harangvirágos fűben.
A Németkalap alatti csorgó bozótja rejti nászuk.

S én nem tudom, tegnap láttam-e vagy ezer éve.
Rég elsóhajtott áhítat-e ez,
vagy jövődő nyarak reménye sajdul az égnek?

A két test egymásba hatol. Örök,
egyszeri ismétlődése az időnek.
Káprázat: ott vagyok bennük én,
s hogy székely volt-e, vagy örmény,
vagy éppen szász ősöm-utódom.

Érzem, belehalnak ebbe a boldogságba majd,
s én velük halok-születek újra.

2014

Feltételes decemberi

Csillagaim kandi fénye
láthatóságom mezsgyéjén
átcsorog.

Fagyott verseim törvénye
fojtó havazás reggelén —
— én vagyok.

Arcomra gyúrték — de végre
hegendnek — sebeim. Szélén
angyalok

dala zúzmarát az égre
hint. Lucfenyő-sorsom élném.
Itt vagyok.

P. Buzogány Árpád

Időhúzás

A zsúfolt autóbuszon P. egyik kezével a csomagtartóba kapaszkodott, másikkal a lábához támasztott válltáska szíját tartotta. Jóval később, amikor hátulról valaki előre gyurakodott a széksorok között, lett annyi hely, hogy csípőjével egyik szék támlájának támaszkodjon. Papírzsebkendőt vett elő az inge zsebéből, megtörülte a homlokát.

Amíg a buszra várt, leült a közeli kávézó árnyékos teraszán. Egy idő után rájött, csak bent, a pultnál szolgálnak ki. Táskáját a széken hagyta, hogy foglalja az egyetlen szabad asztalt. A fiatal, tarkára festett hajú kiszolgálónő ráérősen trécselt ismerőseivel, és amikor ő kávéért kért, mintha nem hallotta volna meg. Állt a pultnál P, egy szál egyedül. Aztán egy csoport férfi érkezett, őket hamarabb kezdte kiszolgálni. Úgy érezte magát, mintha fölösleges lenne. Pontosabban, mintha, ott és akkor, ő nem is lenne. Ez a vegyes érzés aztán rögtön megisméltódott, amikor a buszra ültek volna fel. Jó sokan álltak, szinte egymáshoz simulva, a tét a szabad helyek fogyó száma volt, minden udvariasság nélkül igyekeztek minél hamarabb feljutni. Egy ismerőse haladt el mellettük, látta arcán a csodálkozást, mintha azt mondta volna magában: de jó, hogy nem kell ezen a buszon utaznom. Kezével intett feléje, hangosan köszönt, ám az ismerőse nem vette észre, és a mellette álló lány ennek az eltévedt köszönésnek a láttán gúnyosan elmosolyodott.

Úgy látszik, most minden ilyen hangulatú. Összeszorult a gyomra, ahogy arra gondolt, mi lesz ma még. Az a lány, ki a barátnője, ám az utóbbi hetekben, mióta igazi nyár lett, nem is találkoztak, meghívta hozzájuk. Korábban sűrűn járt oda, a lány azonban, egy rövidre sikeredett próbálkozás után nem akart a városban lakni, hazaköltözött. Még a szülei is inkább azt szerették volna, ha ő költözik majd oda, elhangzott egy célzás is, hogy közbenjárának munkahelyet szerezni.

Holnap ünnepség lesz, a lány is a szervezők között van, régi fényképekből nagyítottak ki, még ő is segített kereteket szerezni, kiállítás lesz abból. Érezte, miért kell neki ott lennie: hogy a lányról láthassa, megvan neki otthon, a saját közösségében a helye, és ennek az élménynek, a sikernek legyen ő is részese. Vagy tanúja.

Mellette az ülésről két nő felállt, hogy leszálljanak. Beült a megüresedett helyre. Melléje egy néni huppant le, nagy táskáját az ülés alá, lábai mellé akarta betenni, de nem fért. Jó darabig elbíbelődött ezzel, próbálgatta. Segít, szólott oda, erre a nő felállt, kiengedte a két széksor közé, hogy a táskához majd hozzáférjen, és az ő helyére húzódott, az ablak mellé. Erre egy lány sietve leült a szabad helyre.

Állt, és nevetethnékét alig tudta visszatartani. A néni beletörődött, hogy táskája a széksorok között marad, a lány mereven bámult maga elé, narancssárga blúzán a hóna alatt nagy foltban látszott az izzadság. Végül nem szólt a lánynak...

Került aztán más ülőhely, jó hátul. Ott még melegebb volt, mint a jármű első felében. Táskáját lába közé állította, nehogy valaki rálépjen és az ajándék összenyomódjon.

Amikor leszállt, nagyot szusszant a friss levegőn. Sietős léptekkel indult a kis utca felé. Amint oda bekanyarodott, egy traktor jött vele szembe, aztán ahogy elhaladt, szinte eltűnt a porfelhőben.

Ahogy benyitott a kapun, a sok virágon akadt meg a szeme. A kis tornácon rengeteg muskátli, és a járda melletti virágágyás is szinte virított, kék meg sárga apró virágok nyíltak. A hátsó konyha ajtaja nyitva. Talán a halk kapucsattanásra, onnan dugta ki fejét a lány édesanyja. Mosolyogva fogadta, majd, látva, hogy egyedül van, kissé zavartan mondta: ott van a régi iskolánál, készülnek holnapra. Ebben mintha az is benne lett volna, hogy kettejüket, együtt várta...

Zavart mosollyal fordult meg, épp, csak annyit mondott, kimegy oda. Táskáját sem tette le, mint máskor, már indult.

Az épület körül csend volt, semmi látható jele a készülődésnek. A széles folyosó is üres. Amint végigkopogott a cementpadlón, egy távolabbi teremből a lány nézett ki. Integtetett, és annyit mondott:

— Itt vagyunk!

A termet megüresítették már, egy ismerős fiatalember állt az ajtó mellett, kezében egy kép. Köszöntek, kezet is fogtak. A lány, hosszú csend után, körülnézett és azt kérdezte tőle:

— Ugye szép lesz?

A képekből néhány már a falon volt, a többi egymásnak támasztva egy sarokban, a régi katedra mellett. Közelebb ment, végignézte, amit már dróttal felakasztottak. A lány közben a fiatalemberhez fordult:

— Na, lendüljünk bele!

A képek helyét már kimérték, szegeket vertek a falba, amire felkössék a drótot. Ő is odaállt segíteni. Nem volt nagy munka. Egy hosszabb lécz kellene — javasolta, amivel a képek magasságát bemérjék, legyenek egy vonalban, ne csak úgy szemre állítsák be. A fiatalember, aki valószínűleg nem tudott arról, hogy ő ide fog jönni, eléggé szótlan volt, szeme sarkából figyelte őt. Persze, azt lesi, mit és hogyan beszél ő a lánnyal, van-e még annyi közük egymáshoz, mint mikor együtt látták őket a faluban. Viszont a lány alig szólt hozzá. Mintha azt jelezné ezzel, hogy van itt már más érdekelt is?

Nem használta ki azt a kis időt, amíg kettesben voltak, hogy ezt tisztázzák. Érkezett a fiatalember a léccel. Hamar felaggatták a képeket, még a lány is csodálkozott, milyen hamar megy. A fiatalemberrel együtt drótozták, mérték be — mintha mindig is együtt, ilyesmin dolgoztak volna. Pontos volt minden mozdulatuk, ezzel mérték egymást, ki mennyire ügyes, rátermett, találékony.

Amikor végeztek, összeszedték a szerszámokat, kellékeket, egy részét a fiatalember, amit otthonról hozott. A drótot egy tasakba tették a marék szeggel, azt a lány viszi haza. Bezárta a termet, majd a főbejáratot is a lány, ő ment elől, a kapu felé. A fiatalember őt az ajtónál előre engedte, majd a három kőlépcsőn egyszerre lelépve, elejébe vágott.

Megállt, szándékosan. Cigaretta-t vett elő, rágyújtott. Várta, mi fog történni? Szólnak-e egymáshoz ők ketten? Egyáltalán mit keres most itt?

Szótlanul mentek ki a kapun, akkor vették észre, hogy lemaradt tőlük. Ott bevárták. A kapun kilépve megállt. A lány a tasakot lóbálta kezében, kettejük-től jó távol állva, a fiatalember látható kelletlenséggel nézett rá.

— No akkor... — szólalt meg a lány, maga elé nézve.

A fiatalember sietve közbevágott. Menjenek a központ felé, a teraszon igyának meg egy sört, mondta, ha már ilyen hamar végeztek, és a lány lelkesen beleegyezett. Elindultak a kis utcán a főút felé. Másik oldalra került, a lányt közrefogva mentek. Hirtelen megeredt a nyelve mindkettejüknek.

Időhúzás, gondolta magában, de talán kiderül a lényeg. Hogy visszautazzon-e a késő délutáni busszal. Illetve azzal úgymen menni számított, de hogy milyen eredménnyel megy majd el innen? Bár máskor, ha pénteken jött, vasárnap délután utazott vissza. Jó lett volna a lánynál, otthon is lenni, látni a szülei arcát, megérezni valamit a hangulatból...

A kényelmetlen vasszékek szinte forróak voltak a teraszon. Jólesett a hideg ital, még a lány is beleegyezett, hogy neki is kérjenek, bár útközben azzal tréfálgozott, kettejük söréből iszik majd, egy-egy jó kortyot. Ezt a tőle szokatlan bizalmaskodást nem látta jó jelnek.

Amíg ők ketten arról beszéltek, hogy este ragasszák-e helyükre a képfeliratokat vagy másnap reggel, bement a kocsmába, mintha az illemhelyet keresné, kért még két sört és fizetett. A söröket csak később — mondta a pultra könyöklő idős nőnek.

Rágyújtott és visszarakta a cigarettásdobozt a táskájába, maga se tudta, miért. Zavartságból, állapította meg saját magáról. A fiatalember felkönyökölt az asztalra, egészen a lány felé fordulva ült, és közös ismerősüket szapulta, amiért nem vállalt semmit az ünnepség előkészítéséből.

— Pedig ő is itthon van, jól ráérne — nézett P-re, talán beleegyezését várta, talán észrevette, hogy őt jó ideje kihagyták a beszélgetésből.

— S veled mi van? Mondj már valamit — fordult feléje a lány is.

A kedvesség ellenére jó nagy késéssel hangzott el a kérdés, mosolyodott el, mert úgy figyelte kettejüket, mintha neki nem is lenne köze hozzájuk. Van bizony, és most a fiatalember is fontossá vált...

Eppen csak mondott valamit, a munkájáról, a lány aztán közös ismerősökről kérdezte. Kissé olyan, mintha csak most, ott az asztalnál találkoztak volna. Bosszantotta is ez a felszínessége a lánynak. Ugyan szokva volt ahhoz, hogy ismerőseiktől is ilyen stílusban kérdezősködött néha, de ezzel most ő maga is mintha ebbe a kategóriába került volna. Ezzel meg a fiatalembert zárták ki a beszélgetésből. Figyelte, hogy kezd-e türelmetlen lenni.

Amikor aztán a lány bement, értelemszerűen az illemhelyre, gondolta, a fiatalember hosszan nézett utána. Nem tudta eldönteni P, azért-e, hogy felkészüljön, magában, arra a kis időre, amíg kettesben maradnak az asztalnál. A lány, rövid ruhában, fehér lábszárával most olyannak tűnt, mint aki nem a nyár, hanem a várható érdeklődés miatt viselne lenge öltözetet.

Ismét rágyújtott, hogy ne kelljen megszólalnia. A fiatalember amikor szembenézett vele, jól látszott arcán valamiféle, tán erőltetett vagy önkéntelenül meglátszó határozottság. És rögtön a tárgyra tért. Hogy ő látja, már nem úgy vannak, mint régebb, jó ideje egyedül van otthon a lány. És ő most ráhajt a lányra. És tudja, hogy van is esélye. Még korábban eldöntötte ezt, de aztán... és

itt hosszabb szünetet tartott, szóval bejött ő, P. a képbe, a lánynak azelőtt senki-je se volt. Nem fog lemondani róla.

Csak annyit mondott a fiatalembernek, hogy őt most a lány hívta ide. Erre a fiatalember elhallgatott, innen jött rá P, a lánytól nem tudhatta, hogy őt meghívta. Várta volna a folytatást, érveket vagy tervet. A fiatalember, tán gondolataiban összezavarodva, még annyit mondott, tudja, a lányhoz korban ő illene inkább. Ezt még sose hallotta, és nem is számított rá, hogy valaki ezt így kimondja, hogy a pár év korkülönbség nem az ő javára van.

Hirtelen eszébe jutott, most mondhatná ennek a türelmetlen, zöldfülű fiatalembernek, hogy a lányok általában maguknál idősebbet választanak párnak, de erre megjelent az ajtóban a lány. Végtelen hosszúnak tűnt, amíg lejött azon az öt lépcsőfokon és az asztalig ért.

A csendben a lány, még le se ülve, azt kérdezte:

— Meg se szólaltatok, nehogy valamiről lemaradjak?

Most kellene, most!— tódult a vér az arcába, de aztán nem szólalt meg, látva a fiatalember komolyra erőltetett arcvonásait. Miért sajnálja? — csodálkozott saját magán. Nem kellene itt kitergetni semmit, bár tisztább lenne, mint később puhatolózóan figyelni, lesni a szemvillanásokat, arcvonásokat.

A fiatalember kényszeredetten mosolygott a lányra. Az hol egyikükre, hol a másikkra nézett.

— Mégis lemaradtam valamiről.

És mielőtt választ kaphatott volna, ránézett.

— Most vágattad le a hajad?

Talán most tűnt fel, most vette észre?

— Igen, amíg a buszra vártam — válaszolt olyan nyugodt hangon, hogy még saját magának is meglepő volt.

Nehezen indult újra a beszélgetés. Amint kikortyolták a söreiket, a kiszolgálónő kihozta az újabb kettőt.

— Jó hideg — kortyolt bele a fiatalember.

— Igen, látszik messziről, mert nem habzik nagyon — tette hozzá P. Ez olyannak tűnt, mint a tárgyra vonatkozó szakértelem, ami a fiatalemberből hiányzott.

A második sör gyorsabban fogyott. Ismerősök érkeztek, a lány rokonai, két fiatalember. Csak vele fogtak kezét. Leültek a szomszéd asztalhoz, onnan beszéltek át. Jókedvűek voltak, fesztelenek, és nagy kortyokban húzták be a sört.

Nemsokára el is mentek. Sietnek, dolog van, szólta vissza búcsúzóul egyikük.

Ők hárman ismét csendben maradtak egy időre. Az épület árnyéka egészen közel ért hozzájuk. Újabb cigaretta, újabb korty sör. Aztán a lány arra célzott, ma még van más tennivaló is.

Mindjárt itt fog hagyni kettőnket — villant meg P. fejében, bármennyire is lehetetlennek tűnt az elképzelt helyzet. Órájára lesett. Még van idő a buszig, nyugtázta magában.

Apróságok kerültek szóba, inkább a lány beszélt, közben aprókat kacagva.

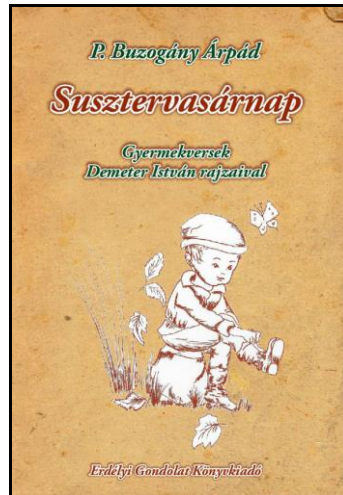
Egyáltalán nem olyannak tűnt, mintha most dőlnének el fontos dolgok, állapította meg. Aztán egyszer a lány két tenyerével térdeire csapott és rájuk nézett:

— Na nem megyünk?

A poharakban még volt sör, de úgy látszik, erre nem figyelt.
 — Mehetünk — mondta a fiatalember magabiztosan.
 — Akkor... fizessünk s menjünk — kacagott a lány.
 A fiatalember zsebébe nyúlt. Ő csak annyit mondott halkán:
 — Ki van már fizetve.
 — De ezt... erre én hívlak meg — mondta a fiatalember kipirosodva.
 — Elkéstem — mondta a lány, és felállt a székről, a tasakot kezébe vette. P. is felállt, majd a fiatalember is, közben aprót kortyolt a söréből, mintha nem akarná ott hagyni.
 A lány helyére tolta a székét, és elindult. Ők ketten az asztal két oldaláról szinte egyszerre lépve igyekeztek utána. Pár lépés után, az út szélénél a lány megállt. Ahogy melléje értek, ők is megálltak. Ő a táskát akasztotta vállára éppen. A lány odanyúlt, megfogta a táskát csípőjéhez szorító kezét, és két ujját beleakasztva az ő ujaiba, enyhén meghúzta maga felé. Közben nem nézett rá. A fiatalember mozdulatlanul állt, P. egy fél lépést tett a lány felé. Éppen egy teherautó haladt el mellettük, fölverte az út széléről a port. A lány hátrább lépett, egészen melléje, másik kezével eltakarta lehunytt szemeit.

Kiadványaink

2020-ban megjelent

Albert-Lőrincz Márton
(Ellenőrző könyvecske)

*„Miért hazudtál? És fülem miért nem
különbözteti már meg az igaztól
a hazugságot?”*

Brodszkij: *Elégia*

Ott állt a tanító néni megsemmisülve.
 A szemtelen, elkényeztetett kölyöklány,
 Darvas Gyöngyike, akit férfiként csodáltam egynegyben
 csak úgy odadobta az ellenőrzőt a tanító néninek,
 amikor jegybeírásra kérte,
 s épp az átmenést mérlegelte
 önzón, öntelten, tudatni anyut és aput.

Pironkodott-e a tanító néni
 önzón, megsemmisülten? Ugyanis
 az osztály kuncogott leszegett fejjel,
 szemlesütve.

A tanító néni beírta a jegyet az ellenőrzőbe.
 Még nem döntött a magaviseleti jegyről.
 Az egyenruhás korszak ellenőrző könyvecskéje lehetett volna.
 Miért hazudtál?

(A hetedik ki leszek)

Olyan lesz-e, mint a tegezből kiálló nyílhegyek az ösvény?
 Oldalt bozótos, virágbújtható cseten¹,
 hátamon puttony,
 idegeim feszülő húrok, fűzfasíp-vessző.
 Mert ha én vagyok,
 és lehet, hogy én vagyok célja a végtelennek
 (amelynek alakját, formáját nem ismerem),
 el kell viselnem, hogy az idő folyton kikezd velem,
 próbára tesz az ösvény.

Az első kérdés elkészül hétfőre,
 biztosan elég lesz hét főre,

¹ Cseten, cseplesz, sűrű bozótos — csíki székely nyelvjárásban

sárkányok testén nőtt hét fejre,
egész esztendőkre.

Olvasók, ihletők, ítészek, barátok, irigyek s magam is,
s akik rangjaikat vállukon cipelik,
kérdézetnek jó esetben,
saját korom kikérdez, mint egykor szigorú tanáram.

Az első felelet józsefattilás kérdés: a hetedik ki leszek?
Mind csipkedik viseltes agyvelóm,
mintha madarak s a három Moirák.
Hajalom, hámozom hártýáim befele,
ahogy az asszonyok fedik fel testüket,
vagy mint a torzsát a káposztalevelek.
Ez akár válasz is lehetne.
Hat fő a másoké, egy, az a Költőé...

Hol kérdések bugyognak, ott válaszra várnak,
s drukkolnak a három Moirák.

Ráduly János

Haikuk

Záloga

Legszebb álmaim
Egyike vagy: jövődóm
Biztos záloga.

Legfőbb

Életem legfőbb
Fogantyúja vagy: örök
Szívtáplálékom.

Hozzád érkezem

Megyek, kutatok
A világban, de folyton
Hozzád érkezem.

Röpít

Ó, hozzád nem a
Lábaimon sietek:
A szívem röpít.

Hadnagy József

Tolvajhalandzsa

Össze-vissza lopkodok mindent,
de a közt, nem az egyest lopom,
reflektorfénybe tett az isten,
vagy ördög — kínos, örök gondom.
Ökör az egyes, soha észre
nem venne, mert millió baja.
Egek, miképpen... ó, ha révbe...
nincs az országnak jobb tolvaja...

De a közt, nem az egyest lopom.

Ha sok a málé, jobban ragad,
csupán a pénzek csücskét fogom,
s az ország fele hozzám tapad...
Elengedném én, de nem lehet,
a fél ország összeomlana;

hogyan festene egy ilyen lelet? —

nincs az országnak jobb tolvaja...

Reflektorfénybe tett az isten,
senkit nem látok, engem látnak,
nincs menekvés sehová innen,
ha öklel bikája a vádnak.
Mondhatom váltig, hogy nem lopok,
de ugyan melyik vádló hallja?
közben állítják a látnokok:
nincs az országnak jobb tolvaja...

Vagy ördög — kínos, örök gondom...
Úgy szeretném, ha szeretnének.
Ha nem szeretnek, meg kell szoknom,

van ám a pokolban is élet:
minden, amit kíván az ember,
s mert nem tudják —, alig van sara,
erkölcs nincs: a pénz mindent elken —

nincs az országnak jobb tolvaja...

Ökör az egyes, soha észre
nem tér, nem látja a köz javát,
méláz, mintha a holdon élne,
sosem értette a pénzt magát...

Meg-megszédülök, de az árok
nem ismer: alja és oldala
szűz, mert orromnál tovább látok —

nincs az országnak jobb tolvaja...

Nem venne, mert millió baja,
fáradtságot jól körülnézni:
minden országnak van tolvaja,
csak vele képes továbblépni...
Makacs dolgok: asztalok, székek,
kudarc, siker természetrajza
faragja az irigylett képet:
nincs az országnak jobb tolvaja...

Egek, miképpen... ó, ha révbe...
az élet eliramlik, szalad...
Mit érne az ember, ha kérne/

dolgozna, s zsebe üres marad?
A börtönről meg minek félnem,
hisz a törvénynek sok ajtaja,
s nekem nyílik mind, ha kérem —

nincs az országnak jobb tolvaja...

Nincs az országnak jobb tolvaja.
Ha én nem csenek, csennek mások
helyettem; a templom ajtaja
sem túrne ilyen nemzetátkot.
Talajvíz a köz, én csak szerény
kútja, nem apad — nincs vonala;
belőlem iszik gazdag, szegény —

nincs az országnak jobb tolvaja...

Ajánlás

Herceg, félre ne értsél, kérlek
(tán félreérthető manapság):

a tolvaj helyett én beszélek,
hogy látva lásd belső alakját;
ilyen lehet ő, vagy még rosszabb:
mély tükör a rablás folyama,
s a köz kezénél sokkal hosszabb —
nincs az országnak „jobb” tolvaja...

Albert-Lőrincz Márton ajánlása

Herceg, én itt csak vendég vagyok,
de vendégjogon tán szólhatok
pár szót... Nagy lábon sosem éltem,
nem loptam, és ím dicsőségem
nem harácsolt vagyon, beérem
azzal, ami belülről éget,
tolvajként csak azért beszélek,
hogy lásd, milyen az ilyen élet,
szavam ma még szabadon szólhat:
bársonyszékben sziszeg a tolvaj.

Kiadványaink

2020-ban megjelent

Kozma László

Véreskép

Xántus Keresztes királybíró

I.

A fiának, amely forgott,
Épített egy játékmalmot.
A garatját feltöltötte
És a búzát megőrölte.
Napfény csillant a lapátján
Ezer mese ragyogásán.
Úgy futott a patak árja
Nagyobb víznek oldal-ága.
Mert azt is odavezette,
Lapát dolgozott peregve.
Apró eresztéke forgott
Lisztet őrölt, csillogó port.
Úgy reszketett, nyikorogva,
Jó volt búzára meg rozsra.
Mindent, mit a mező termett,
Őrölt tiszta szeretetnek.

II.

S reggelire, míg fölébredt,
Kenyere sült a mesének.
Azokról, kik egykor éltek,
Vitéz, harcos nemzedékek.
Török, tatár nem tör itt át,
Védik a haza határát.
Magasán, ha fönt a szirtnek
A lármafa veszélyt hirdet.
Amely szélben zúgott zsongva,
Fellobbanjon a fenyőfa.
Messze földre fényes árnya
Szertehull Székelyországra.
Nyergelnek, indulnak nyomba
Harcba, mint lakodalomba.
Kupát ürítnek fenékgig.
Vaskezükből kardvas fénylik.
Rianásán riadónak
A székelyek összefognak.
Minden falu küld egyszerre
Hősi népet a seregbe.

Arcukon végzet sötétlik.
Véres kardot visznek végig.
Ki forgatott csatabárdot,
Imádsággal hívják Lászlót.
Ki egykor tatárra támadt,
Órzi Székelyföld meg Várad.

— Pajzsos imádság, szelíd szó,
Maradt népe benne bízó.
Fohászkodik a keresztény
Ma is Csíksomlyón, Gelencén.
Krisztusának szent keresztjén
Felragyog a hősi eszmény. —
S László, ki meg sose retten,
Vélük vágtat a seregben.
Ám ereje a tatárnak
Folyton újul, egyre támad.
Tükröződik ő szemükbe,
Körben égő falvak üszke
Gondolnak a kedvesükre,
Harag szikrázik szivükbe.
Vér omlik a csatatérre:
Keresztelik új reményre,
Védi László s szent imádság
A székelyek szabadságát.
Véres halál lesz a nászból
Alattuk a lovuk táncol.
Székelyek hű társa, szinte
Megszólalnak, felnyerítve.
Mint a mondabeli táltos,
Aki csillagok közt szálldos.
És az égbolt ragyogása
Akár Mária palástja.
Most döntő rohamra készül
Megvívni a bajt vitézül.
Mély sebével meg nem ingó,
Vezeti a királybíró.
Győz a népe. S ő, a bátor
Lehanyatlik a lováról.
Teste nem hull földre mégse,
Áldozata száll az égbe.
— Zúg tatárra ég haragja —
S László lova elragadja.
Emlékére harang szólhat,
Dicsőséget végigkongat.
Szellő fúj a Hargitáról,
Sötét lombú fenyő gyászol.

Olvadásán a havaknak
Friss források megfakadnak.
Útjára virágot szórnak,
Piros rózsá ráhajolhat.
Óvna égi tisztaságot,
Lobognak máriás zászlók.
Egymás felé meghajolva,
Mint a tavaszi fák sorja.
Szirom hullik illatozva,
Nyílik a pünkösdi rózsá.

Utoljára messze nézett,
Emelték a Véresképet.
Hogy hirdesse mindörökre,
Ahol lesújtott az ökle.
Országába visszaárad,
Messzire fut a tatárhad.
Kápolnáján búcsút járnak,
Imádságok égbe szállnak.
Harangszó, ha felzúg messze
Királybíró jó, hirdesse.
Hol áldozat Krisztus vére,
Megérkezik a misére.
Köd omlik a hegyvidékre,
Lobog lovának sörénye.
Mint mennydörgést, egyre hallod
Szavát, amely diadal volt.

III.

Mesét a kis patak perget.
Tág szemmel figyel a gyermek.
S ha csitul a háborúság,
Magot vetnek, tiszta búzát,
Lépésükkel jól kimérik,
Bészórják a földet végig.
Nap növeli, szél cibálja,
Egyre dúsabb a kalásza.
Mese-patak malmán végre
Liszt peregjen, tiszta béke,
S bévetve a kemencébe
Kisüljön a friss kenyérke.
Nemzedékek nőnek újra,
Akár mezőkön a búza.
Mi egyszer volt, őrizzétek
Igazát igaz mesének.

Márton Károly

Ikertestvérek

Jégcsapok csüngnek
Eresz-anyához bújva.
Ikertestvérek.

Ráncokkal mérve

Ráncokkal mérve
Illegális gyorsulás
A víztükörben.

Rozsdátlanító

Felfedi titkát
A lepattanó zománc.
Rozsdátlanító.

Letörölt sírfelirat

Mohás márványlap:
Letörölt sírfelirat.
Eszem-iszom még.

Bélyeg

Holnaptól te bűnös leszel,
Hangtalan szóvá tették,
Kérdést sem várták, feltegyem,
Válasz jött: Megszülettél.

Dilemma

Előrelátott
A láthatatlan:
Angyal vár vagy a
Fortyogó katlan?

Szász András

Bagoly

Ha színjelessel végzed a harmadik osztályt, jövő nyáron megkapod a rég áhított biciklit — ígérte apám a szeptemberi tanévkezdéskor. Ennél hatásosabb varázsigét akkor se találhatott volna ki, ha magánál Dandaló mesternél sajátította volna el a kuruzslás tudományát. Egész évben úgy tanultam, hogy karácsony táján anyám már aggódni kezdett.

— Ez a gyerek mostanában sehová se jár el. Örökké csak az irkái és könyvei fölé görnyedve tanul. Egészen lefogyott már ebben a fene nagy tanulásban — panaszkolta apámnak.

— Te csak sose féltsed — nyugtatta apám. — Meglátod, bőven bepótolja majd a nyári szünetben. Még meg is tetézi.

A temérdek tanulásnak meg is lett az eredménye. Jelesnél egyebet nagytólval se találtak volna az év végi bizonyítványomban. Nem is késlekedtem, amint hazaértem, odaálltam atyám elé, és ünnepélyesen átadtam neki az ellenőrzőt. Sokáig nézte a kis könyvecskét, lapozgatta, s bár egy szót se szólt, láttam rajta, nagyon elérzékenyült a sok tízes láttán. A végén megköszöörülte a torkát és kibökte:

— Az ígélet szép szó, ha megtartják, úgy jó. Kemény munkát végeztél, fiam, én is megtartom az ígéletem — mondta, azzal elballagott az udvar végében álló farakáshoz, ahonnan rövid szöszmötölés után ragyogó fekete kerékpárral tért vissza.

— Íme, a megígért bicikli, fiam. Kívánom, hogy teljék örömed benne — mondta, enyhén megbicsakló hangon.

— Köszönöm szépen — válaszoltam illendőképp, közben az én torkomat is megszorította valami sírásféle, de a lelkemből feltörő öröm gyorsan úrrá lett rajta.

Kitoltam az utcára a kerékpárt és nyeregbe pattantam. Azaz: csak pattantam volna, ha elérem a nyeret. De nem értem el, pedig egészen alacsonyra állította apám. Sebaj, vigasztaltam magam, pedálozni állva is lehet, azzal nekilódultam. Szélvészfént száguldott az új bicikli, mígnem valaki elrikkantotta magát mögöttem.

— Nicsak! Milyen fájintos biciklid van, öcskös!

Ijedten néztem hátra, hát Bagoly állt frissen meszelt háza kapujában, s vígan lengette sapkáját.

— Most kaptam a szüleimtől — kanyarodtam vissza hozzá lihegve.

— Használd egészséggel, öcskös! — veregette meg a vállam. — Aztán vigyázz, nehogy kárt tegyél a gesztenyefákban, lámpaoszlopokban — tette hozzá némi kajánsággal.

Bagoly, akinek valódi nevét szándékosan nem árulom el, akkoriban már a negyvenes éveit taposta. Nem volt se túl alacsony, se túl magas, inkább olyan középtermő — ahogyan Szegvári néni nevezte az átlagos magasságú embereket. A Bagoly nevet susztertársai ragasztották rá, akikkel együtt görnyedt nap-hosszat a Széles utcai cipész-szövetkezet kaptafái fölött.

— Ha nem volna füled, Jóska, már rég megvakultál volna — heccelték napközben, majd munka után a Karácsony-kocsmában.

Fül tekintetében Bagolynak tényleg nem volt oka panaszra. A szükségesnél legalább két számmal nagyobb, elnyűtt, zsíros sapkáját is két füle tartotta. Azok híján a koszos tökfedő vélhetően a szájáig szaladt volna le, s akkor Bagoly tényleg semmit se látott volna a teremtett világ szépségeiből.

— Húszéves korában jóval kisebbek voltak a fülei, és nem is álltak ennyire szét — vette védelmébe apám, aki egyazon alakulatnál szolgált a háborúban Bagollyal. — Akkoriban egészen szemrevaló legény volt. Az idő azonban őt sem kímélte. A fülek nagybodása pedig a korral jár — tette hozzá magyarázólag.

Bár fülei tényleg lenyűgözően nagyok voltak, Bagoly mégsem a füleivel, hanem emberségével és önzetlen segítőkészségével vívta ki ismerősei rokonszenvét.

Örökké törte a fejét valamin. Hol fedett ganggal toldotta meg a szülői házat, hol az ablakokat, ajtókat cserélte újakra. Tehette, akkor már évek óta egymaga élt az Úri utcai portán.

Egyik télen például kényszerű tétlenségében azt találta ki, hogy filagóriát épít az udvarra, hogy nyári estéken legyen honnan hallgatnia a tücskök ciripelését. Össze is vásárolt annyi gerendát, deszkát, lécet, hogy azokból három filagória is bőven kitelt volna, aztán már csak a tavaszt leste, várta, hogy végre hozzáfoghasson régóta dédelgetett álma megvalósításához.

Akkoriban történt, hogy Kóhant bácsinak, a környék híres hentes-mészárosának kigyulladt a füstölője. Az öreg disznóvágáson volt. A tűzoltókat is a szomszédok riasztották, ám mire kiértek, akkorra már az összes kolbász, szalonna odalett, de még a fáskamra is, merthogy a lángok arra is átterjedtek. Az egészből csak egy füstölő fekete kupac maradt.

Február közepét mutattak a naptárak, de a tél mintha akkorra tartogatta volna ereje legjavát, olyan jeges zimankót lehelt a világra, hogy a vonatsínek is megrepedtek tőle.

Az öreg Kóhant három napig a tűz után megmaradt deszka- és lécdarabokkal tüzelt, a negyedik nap aztán leakasztotta az eresz alól az öreg szánkót, elővette a nagy fejszét, keresett egy zsákot és elindult, hátha a város környéki erdők valamelyikében talál annyi tűzrevalót, amennyivel kihúzza tél végéig.

Ahogy bandukolt, az Úri utcán összetalálkozott Bagollyal.

— Hát maga hová indult, Kóhant bácsi, ebben a cudar időben?

— Fáért megyek, fiam. Tudod, leégett a fáskamrám, benne az összes tüzelőm, s lám, messze még a tavasz.

Bagoly egy szót se szólt, csak merőn bámult az öregre, közben mintha erősen törte volna a fejét valamin.

— Na, az Isten legyen magával, Kóhant bácsi — emelte meg végül koszos sapkája simléderét, azzal ment tovább.

Hogy sikerült-e tűzrevalót találnia az öregnek vagy sem, arról nincs tudomásom. Arról viszont igen, hogy másnap reggel nagy dörömbölés ébresztette fel reggeli álmából az öreg Kóhantot. Magára kapta bekecsét, fejébe nyomta a kucsmáját és ormótlan bakancsaiban kicsoszogott. Szélesre tárta a kaput, de a szája is legalább akkorára tárult, mivel az utcán, élükön Bagollyal legalább tucatnyi férfi toporgott.

- Hát ti mi jóban jártok? — kérdezte az öreg.
- Kérdezősködés helyett jobban tenné, ha beeresztene minket — szólta Bagoly —, akkor jövetelünk okát is hamarabb megtudja — tette hozzá.
- Akkor hát, kerüljetez beljebb, fiaim — tárta ki sarkig a kaput Kóhant bácsi, a férfiak meg egymás után betódultak. A sor végét egy lovas szánkó zárta megrakva mindenféle gerendákkal, deszkákkal.
- Mi készül itt, fiam? — méregette az öreg gyanakodva Baglyot.
- Majd kiderül a végén, Kóhant bácsi. Most inkább kínáljon meg minket abból a jófajta szilvapálinkából — kacsintott huncutul Bagoly.
- Hogyne kínálnálak, fiam, hisz azért van. Hát persze, hogy megkínállak — mondogatta az öreg és elindult a tornác irányába. Két perc múlva egy literes üveggel a kezében tért vissza. A zsebeiből előszedte a poharakat, aztán sorra színültig töltötte valamennyit.
- Isten éltesse, Kóhant bácsi — emelte magasba Bagoly a poharát. A tucatnyi férfi visszhangként ismételte utána.
- Most pedig, Kóhant bácsi, szépen menjen be a házba, aztán addig ki ne jöjjön, amíg nem hívjuk — karolt az idős hentesbe Bagoly. Fúrta a kíváncsiság az öreg oldalát, erősen fúrta, de nem mert ellene szegülni a parancsnek.
- Amint bezárta maga mögött az ajtót, a férfiak sebtében lerakták a szánkóról a gerendákat, deszkákat, léceket és hozzáfogtak a munkához. Hatan csákányokkal, ásókkal nekiestek a földnek és méternyi mély, szabályos négyszög alakú gödröket ástak. A többiek mértek, rajzoltak, fűrészelték, fúrtak, faragtak, kopácsoltak. Mire délben megkondultak a város harangjai, már a tetejét ácsolták a vadonatúj építménynek. Délután négy órára pedig már a füstölő is a helyén állt. A szánkó épp akkor tért vissza negyedik útjáról.
- Végül összesöpörték a forgácsot, fűrészport, Bagoly pedig felment az öreghez.
- Na, most már kijöhet — mosolygott sejtelmesen.
- Kilépett Kóhant bácsi az ajtón, de nyomban gyökeret is vert a lába. Ott állt a gyönyörű fáskamra az udvar végében, szakasztott olyan, mint a leégett, csak épp sokkalta szebb. Vidáman integetett piros cserépfedele, de biz az öreg Kóhantnak könnyel futott tele a szeme.
- Mivel szolgáltam én rá erre a nagy jótéteményre, fiam? — fordult Bagoly felé.
- Az emberségivel, Kóhant bátyám — felelte Bagoly, de mintha az ő hangja is fátyolosabb lett volna a szokásosnál. — Jöjjön, nézze meg belülről is.
- Ment, csoszogott az öreg, majd felbukott nagy igyekezetében. Amikor aztán kitarult a kamraajtó, már képtelen volt visszafogni könnyeit. Vágott fával volt színültig tele a kamra.
- Még innánk egy pohárkával, Kóhant bátyám, aztán indulunk is, mert mindjárt ránk sötétedik.
- Az egy pohárkából végül három lett, s már a csillagok is kigyúltak az égen, amikor az öreg bezárta a kaput Bagoly után, de a szemei még akkor is könnyesek voltak a meghatódottságtól.
- Telt, múlt az idő, néhány héttel később az öreg csöngetett be Bagolyhoz.
- Miben segíthetek, Kóhant bácsi? — kérdezte csodálkozva.
-
-

— Nem segítség végett jöttem most, fiam. Arra szeretnék megkérni, hogy szombat este, te és a barátaid, tiszteljete meg a jelenlétetekkel. Úgy hat óra tájban, ha alkalmas.

— Ott leszünk, Kóhant bácsi, és hálásan köszönjük — felelte Bagoly.

— Én köszönöm, fiam — nyújtotta kezét búcsúzóul az öreg.

Úgy is lett. Szombat este nagy murit tartottak az öreg Kóhantnál. Akik arra jártak, mesélték, hogy tucatnyi mesterember látogatta meg az öreg hentest. Volt közöttük ács, asztalos, kovács, és suszterből is legalább hat. Azt nem tudták, mit ünnepelt az öreg, valaminek azonban nagyon örülhetett, mert kilenc óra tájban már akkorákat rikoltott, hogy a környék összes kutyája vonyítani kezdett félelmében. Később aztán alábbhagyott a zenebona, de akkor már nem is a házból szűrődött ki, inkább úgy hangzott, hogy az égből száll alá, és annyira gyönyörű volt, mintha nem is férfiak, hanem mennybéli angyalok kórusa zenéne — mesélte Bruncsák Imi, aki épp hazafelé tartott a munkából. — S magát a házat is különös fény ragyogta körül, amelyet csak templomok oltárképein látni. De azt sem akármelyiken — toldotta hozzá.

Azon a nyáron különösen szépen ciripeltek a tücskök. Lágyan, lélekmelengető finomsággal szólt a muzsikájuk. Mintha így akarták volna kárpótolni Baglyot azokért a gerendákért, deszkákért, lécekért, melyeket ugyan rég megálmódott filagóriája számára vásárolt, végül mégis Kóhant bácsi új faskamrája épült meg belőlük. S mintha így akarták volna alátámasztani az örök érvényű mondás igazát is, miszerint: Kapni mindig öröm, de adni sokkalta nagyobb.

Kiadványaink

2019-ben megjelent

Csatáné Bartha Irénke

Díszletforgató időkerék

Fénybe fúlt a délelőtt,
és az égbe belenőtt
katángkékek bársonyán

kacagott a koranyár,
kankalinok mámorán
kolompszavú réteken
nőtte volna ki magát,

hogya nem jár erre tán
kertek alatt, mint a csósz,
mogorván az öreg ősz,
csipkét ver ő, zúzmarát,

barnába bújt dombokon
felhők nyája menetel,
pásztora a december,
szúzi havat remekel.

Kántálók kopognak

Újra sárga levelek zizegnek,
szálló pillangószárnyak,
szél hátán a semminek nekivágnak.

Csak a diófa érett kincsei
hullnak egyre szaporábban,
koppanva érnek földet.

Fejed búbjára, kosárba,
hullong a dió egyre,
és nő a gyermekek öröme.

Nagyanyó sűrög, forog körbe,
darálók, mozsarak zörögnek,
s hallod tiszta csengését az örömnék:

Pattog a tűz, hevül a kemence,
bejgli sült, mákos, diós kalács kerekre,
kántálók kopognak, boldogan bejönnek,
s a szeretet kalácsillatával ölelkeznek.

Ez az a hely

Dús kaszálók fűszeres illatával,
fehérre meszelt öreg házakkal,
kiüresedett, foghíjas utcákkal,
ez az a hely, melyet álmomban is megismerek.

Esendőségeink között botladozva,
itt minden harmóniát, békét terem,
és fázósan didergő szívem
megmelegszik a betlehemi csillagfényben.

Ez az a hely, mely születni
és halni is méltósággal megtanít.
Ez az a hely, hová bárhonnán,
ha törött ágba is kapaszkodva, hazaérkezem.

Fülöp Kálmán

Nem hátrálhat meg

Nem hátrálhat meg,
akkor sem, ha
rá szakadna minden,
a büszkesége
birtokolt ajándék,
s bár elméjében
peregnek a képek,
nincs Júdás-csók —
a múlt keresztje
fáj még.

Ha kell,
a csillagokkal is
beszélget —
kint síri csend, és
haldoklik a nyárvég,
s bár napok tüzen
faggatja az élet,
szándéka igaz
s reménye szép
ajándék.

Debreczeny György

katonák

a törvény fölfelése
máris szövődik valahol
az idegrendszerre nyíló ablak
üvegtáblái betörték
a kép fekete-fehérre váltott
kiöltöztek az életből kiköltöztek
a rongyos katonák

készült róluk veszteségi karton
névtábláikat felavatták
átadták megszentelt sírjaikat
emlékműveket állítottak nekik
azt állították hogy hősök voltak
lett nekik arcképcsarnokuk

változás

ha változás lesz idejében jelzem
és nem fogom jelezni
azt hogyha nem lesz változás
ha idő lesz változásként jelzem
ha nem jelzem nem lesz rá idő
ha jelzés nem lesz nem lesz változás
vagy csak a jelzésre nem jut már idő
ha jelzés lesz majd idejében változom
és nem változom
ha jelzés nem érkezik
majd jelzem idejében
ha idő nem lesz a változásra
és jelezni fogom idejében
hogy nem fogom jelezni

olvasás

olvassák
hogy úgy gondolják
úgy gondolják
hogy olvassák

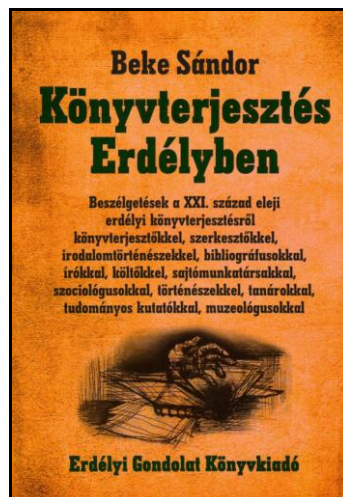
úgy olvassák
hogyan azt gondolják
nem gondolnak
semmit

úgy gondolnak
valamit
hogyan nem olvasnak
semmit

úgy olvassák
a semmit
hogyan nem gondolnak
semmit

Kiadványaink

2018-ban megjelent

Brauch Magda

Karácsony 1989-ben

Úgy készültünk rá, mint az előző években. Nem akartuk tudomásul venni az utóbbi évek egyre fokozódó ellátási nehézségeit. Legalább karácsonykor ne érezzük, gondoltuk, és tettünk is érte, amit lehetett. De ezúttal még többet, mintha sejtettük volna, hogy ezen a karácsonyon történik valami.

Talán volt már valami a levegőben, a tudatalattiban vagy éppenséggel magában a tudatban is?

Nem tudnám megmondani. Tény, hogy a karácsonyi ünnepekre készültünk. Be kell vallanom: talán a mórliczi „Egyszer jóllakni”-ra. Barátainkkal közösen disznót vásároltunk egy volt tanítványom szüleitől, és külvárosi házuk tágas udvarán a családfő és a mézáros-segítség társaságában fel is dolgoztuk. Az udvaron szólt a táskarádió, és az innen-onnan érkező hírek üzentek valamit. Nem mertük megnevezni (talán babonából: nehogy elkiabáljuk), de szokatlanul jókedvünk volt. Igaz, sűrűn kóstolgattuk az erős szilvapálinkát — ami nélkül nincs disznóvágás —, nem gondolva a következményekre. Nem is lett tőle semmi bajunk, hiszen poharazgatás közben a háziasszony a megboldogult sertés alkatrészeiből készült toros ételekkel kínálgatott bennünket. Ezekből is mértéktelelenül fogyasztottunk, de ez se ártott meg (talán a pálinka „egyensúlyozta” a hatást). A rádió a maga műsorával, az étel, ital kellemes, bizakodó hangulatot eredményezett, amihez hozzájárult a december végéhez képest szokatlanul meleg idő, a gyönyörű napsütés is.

Mikor, dolgunk végeztével, estefelé autóval végimentünk a városon, hogy a „zsákmányt” hazaszállítsuk, az utcák szokatlanul népeseknek látszottak, mintha a jó idő mindenkit kicsalogatna a házakból, pedig nyilván sokan ültek a televízió előtt is. Mivel — csodák csodája — áram is szünet nélkül volt, magam is azonnal a tévé gombjához nyúltam, s bár mindig a budapesti csatornákra volt beállítva, ezúttal átkapcsoltam Bukarestre. Ott — mint mindig — a híradóban ugyanaz az ember volt látható (akire egyáltalán nem voltam kíváncsi), de ezúttal valahogy másképpen „festett” és viselkedett is: eltorzult arccal ordított, mint akinek a háza ég. Nem tudom megmagyarázni, miért — hiszen a korábbi hírekből semmi konkrétumot nem lehetett leszűrni, meg különben sem értettem a politikához —, de erre a látványra azt mondtam: „Ennek az embernek a napjai meg vannak számlálva”.

Komolyan gondoltam ezt vagy csak úgy önkéntelenül jött a számra, nem tudom. Sohasem gyűlöltem senkit, soha nem kívántam rosszat senkinek — akkor sem, ha megbántottak, ha igazságtalanok voltak velem —, de ezt az embert — bár természetesen, személyesen nem volt hozzá „szerencsém” — tiszta szívemből gyűlöltem. Nem a szemfényvesztő palotáiért, azokat egye meg a fene, a mindenki részéről elvárt és kötelező seggnyalásból ki tudtam vonni magam (tanár és osztályfőnök létemre egyetlen egyszer sem ejtettem ki a nevét), hanem a hajnali sorban állásokért, a hideg lakásokért és munkahelyekért, de mindenekelőtt és mindenek felett az állandó áramszünetekért.

Ez utóbbiért úgy éreztem, képes volnék végignézni a halálát (végig is néztem).

De addig még átéltem 1989 karácsonyát.

Azelőtt már néhány este lövöldözés hallatszott a városban, néha a közelben is, de nem lehetett tudni, kik, kikre és miért lőnek. Csak az volt biztos, hogy történik valami, ami mindent megváltoztat, és talán a véletlenül kimondott jóslatom is valóra válik.

Furcsa napok voltak. Reménnyel és félelemmel teli napok. A lövések csak sötétben kezdődtek el, nappal nyugodtan jártunk-keltünk a városban, kétség és remény közepette. Nem tudtuk pontosan, mi történik, de mindenki forradalomról beszélt, s már csak attól tartottunk, hogy ezt is leverik, mint korábban a szomszédos országokban kitört felkeléseket.

Mivel ezekben a napokban a beszerzés is megjavult, nagy szakértelemmel készítettem a karácsonyi süteményeket, és karácsony este készültem fölszeletelni, és tálra rakni azokat, ahogy a jóízlés megkívánja. Ám éppen ekkor hatalmas lövések egész sora remegtette meg a tömbházunkat, ezúttal teljesen közelről.

Bár nem vagyok félős, a hirtelen és váratlan zajtól remegni kezdett a kezem, és pár pillanatig nem is tudtam folytatni a munkámat. Az ablakokon át semmit sem láthattam, mert nem a főutcára nyíltak, szeleteltem volna tovább a süteményt, de aztán jajgatást hallottam az egyik lakásból. Mivel a kapun belül is voltak lövések, azt hittük, hogy valaki megsebesült. Mikor kiderült, hogy a fölöttem lévő emeleten jajgat az az öregasszony, akit az egész ház „Buná”-nak (nagy-mama) hívott, a telefonról kihívtam a mentőket. A szomszédok nem hitték el, hogy kijönnek, hiszen a főúton folyt a lövöldözés, és magam is csodálkoztam, hogy rövid időn belül ott voltak. Csak másnap tudtuk meg, hogy Buna nem sérült meg, csak annyira megijedt, hogy rosszul lett, éjszakára is ott tartották a kórházban.

Nemsokára messzebből hallatszott a lövöldözés, bár szintén a mi utcánkból. Híre mehetett másfelé is, mert többen felhívtak bennünket, hogy jól vagyunk-e. Ez nagyon jólesett.

Másnap délelőtt kimerészkedtünk az utcára. Akkor láttuk, hogy a töltényhüvelyek valóságosan ellepik a kocsit. A villamosokról már korábban oda-kerültek, hogy a közlekedést ne akadályozzák, de került belőlük a járdákra is. A város más részeiből is eljöttek egyesek „csodát látni”, és elborzadva vették tudomásul, hogy mi itt lakunk, és előző este (ami véletlenül éppen karácsony szentestéje volt) átéltük ezt a csetepatét, és íme itt vagyunk épen, sértetlenül, sőt, még vidáman is. Hiszen süt a nap.

— Kik lövöldöztek itt? — kérdezték.

— Valamilyen katonák.

— De kikre?

Erre a kérdésre a mai napig nem derült fény. Többféle verzió keringett: szekusokra, a háztetőkön mászkáló — talán arab — kémekre. Ez hülyeségnek tűnt, bár tény, hogy a katonák lövései a tetők felé irányulhattak, mert a felső emelet falai sérültek meg, de az ellenséget senki nem látta. Sebesültekről, halottakról sem tudott senki.

Szerencsére a békés lakosság körében sem történt sérülés vagy nagyobb kár a házak falain keletkezett lyukaknál.

Azóta több mint 25 év telt el, de a mi tömbházunk utcai frontján ma is ott vannak 1989 karácsony estéjének golyónyomai. Eredetükre, keletkezésük körülményeire alig néhányan emlékszünk. A lakók azóta már majdnem mind kicserélődtek. És soha senki sem kérdezte meg, hogy mi okozta ezeket, s így nem tudhatják, mi történt itt negyedszázaddal ezelőtt.

Balázs Sándor

Köznapi filozófia

Gondolatok példázatokkal
XI.

Változatok egy-egy témára

KÖLTÉSZET, MŰVÉSZET ÉS ANYAGMEGMARADÁS

1. Ha a stílus az ember, akkor a valakire rákényszerített stílus embertelenség.

A költőt irgalmatlanul letolta a mecénása.

— Ha továbbra is ebben a hangnemben írsz, nem fognak megjelenni a verseid. A poézisodban túlburjánzanak a díszítőelemek, a rím kavalkádok kacskaringói, ide-oda kígyóznak a sorok s bennük a fantázia szülte töltet. Az olvasónak nem erre van szüksége. Add fel a bőbeszédűségedet, légy egyszerű és tárgyyszerű. Fogd vissza a képzelőerődöt, kapaszkodj bele a realitásba. Ne úgy tálald a valóságértelmezéseket, mintha azok igaz események lettek volna.

A poéta meghökkent e vélemény hallatán, s védekezett.

— De hiszen én úgy írom meg az irreális történeteket, hogy az olvasó is megérzi, mennyire nem valóságosak azok — mentegetőzött.

Az érv nem győzte meg a műpártolót.

— Te csak ne kérjed fel védőügyvédednek az áldozatot, azt, aki versolvasóként, nagy kínok között kénytelen átrágni magát a kásahegyhez hasonló rémeséiden. Ha valaki igazán költőnek született, akkor írjon tómondatokban. Ne cirkalmas mondat-liánokkal fogja körül sekélyes gondolatait. A valóság-hű irodalomra éhes közönségét a versíró ne labirintusba vezesse be, ahonnan aztán még maga a tollforgató, ennek az útvesztőnek a megtervezője sem képes kikalauzolni a szerencsétlent.

A szerző ellenvéleménye most sem hiányzott.

— Csakhogy én hőskölteményeket is papírra vetek. Ki látott még eposzt mozgalmasság, bonyolult eseményszövevény nélkül? Mindezt miként kényszerítem bele a csak alanyból és állítmányból összefércelt, jelzők nélküli tómondatokba?

Az ellen-ellenvélemény ezúttal sem váratott magára.

— Jó, hogy az eposzra terelted a szót. Ezekbe a túlméretezett szöveglavinákba igen sok hősiességet préselsz bele. Az akarat kultuszát műveled. Kieszelt

szereplőidet néha embertelen ügyekbe is belekényszeríted. S mintha még gyönyörködnél is szenvedéseikben. Nem látod, hogy nem ilyen az élet? Írd meg a mindennapi ember köznapi gondjai-bajait, egyszerű szavakkal, körmondatok nélkül. A realitás, ne pedig a te felhevített idealizmusod süssön át minden alkotásodon.

Így szólt a korabeli (a távoli múltban elhangzott, de a későbbi pártapparátus-beli koncepcióhoz hasonló) végítélet.

A replika már aligha változtathatott a dolgok állásán.

— Mecénás főméltósága! Ön lelketlenül kényszerzubbonyt akar adni rám — fejezte be a beszélgetést a 18. századi cirkalmas magyar barokk költészet stílusában verselő dalnok.

2. Ha a valóság és a művészet fedné egymást, nem létezne művészet.

Az élemedett korú, bütykös ujjú parasztember megkapta az „Érdemes Népművész” címet. Meg is érdemelte, hiszen fafaragásai, ízlésesen megfestett bútora minden elismerést megérdemelnek. Büszke is volt rájuk. Nem kevésbé a fiára, aki — ahogyan mondani szokta — kiemelkedett a falu szürkeségéből, orvostanhallgató volt a fővárosban.

Egy nap a fiú — két szigorlat között — meglátogatta a szüleit. Az apját vésővel, ecsetekkel, festékekkel körülbástyázva találta a fészkerben, ahol népi remekműveit alkotta. A szokásos „Isten hozott” után a fiatal orvosjelölt élénken érdeklődni kezdett.

— Miben szorgoskodik, édesapám?

— Újjáformálok a világot, mert úgy, ahogyan van, nem tetszik nekem — válaszolt az öreg.

— De mi az, amit olyan nagy műgonddal kivésett? Meg amaz ott, amit ráfestett arra a cifra kasztnira?

— Még te kérded, fiam? — villogtatta szemét az atyja. — Te, aki szívgyógyásznak készülsz? Hát az egy szív.

— Már ne haragudjon, Édesapám — okvetetlenkedett a fiú. — De a szív nem ilyen.

Erre elővett egy anatómiai atlaszt, megkereste benne a szívet ábrázoló képet.

— Nézze meg apám, egészen más a formája.

Az apja hajthatatlan maradt.

— Édes fiam, ha én a te tankönyveidből másoltam volna ki a szívet, akkor soha nem kaptam volna meg az „Érdemes Népművész” címet.

3. Az anyagmegmaradás törvénye — sajnos — nem hat az eszmék világában.

A szobrász és a költő beszélgetett.

Jó nektek — irigykedett a poéta —, te elkészítesz egy szobrot márványból, ez az anyagmegmaradás törvényei szerint elpusztíthatatlan. De mit tegyünk mi,

szellemi alkotók? Műveinket nem védelmezi holmi megmaradás-törvény. Műalkotásaink a szellem univerzumában látnak napvilágot. Mi az, hogy napvilágot látnak? Dehogy, hiszen a verseknek nincs árnyékuk. A Nap a szobrászok megformálta fejre igen, de a fejekbe nem süt be. Márpedig a poézis a koponyánkon belül lakozik. Még csak nem is a — matéria mivoltában bonckés alá vethető — agyban ver tanyát, hanem annak anyagtalán termékeként tengődik. Éppen ezért a mi művészeti foglalatosságainkban, igenis, vannak abszolút végpontok. Amikor a belső énünkből kiizzadt gyöngyszem végleg megsemmisül. Az alexandriai könyvtárat felégették. Hány gondolatnak, eszmének temetője lett ez az üszkös romhalmaz! Lehet, hogy káprázatos hősköltemények veszttek oda. Soha nem kelhetnek életre. Poeta laureatus csak az lehet, akinek a homlokára — gondolatban — fel lehet tenni a koszorút. De ha a költeményei egyszer már kimúltak, még fejdísz nélküli személyként sem marad meg az utókor számára. Lélektől lélekig, vagy ha úgy tetszik, szívtől szívig szárnyal a költemény. De ha ez a láncolat megszakad, akkor a dalnokból kiáradó szellemi életerő — mivel nincs alárendelve az energia-megmaradás törvényének — elvész. Ha nem folytatódik valakikben, akkor a költő a saját kreációjával együtt belevesz a homályba. Pompejt egykor előntötte a láva. Számos műkincs odaveszett. Valamikor e városban, az érzések húrjain, minden biztonnyal, andalítóan vagy tüzesen, megszólaltak a megzenésített versek. Ezek sorsa a feltámaszthatatlan vég lett. Ám a ti szobrai-
tok közül nem egy megmaradt, kiásták a hamuváros romjai alól, ma is csodájukra járnak. Ám hol vannak e földrengés, lávakitörés elnyelte település ünnepe-
pelt költői? Ők ma már ismeretlenek, lírai zengzeteiket ugyan bizony ki élvezheti? Egy nagy műgonddal díszített hárfa talán előkerülhetett a lávaréteg alól. Ám hogy kinek a versbe szedett dalát élvezte a tógás hallgatóság, arra soha nem derül fény.

Szóval: jó nektek, akik csalafintán a matéria elpusztíthatatlanságát használjátok fel arra, hogy minket — szánalmas szellembe-véső műalkotókat — túléljete-
tek.

4. Az eszmemegmaradás törvénye hatékonyabb lehet, mint az anyagmegmaradás.

A szobrász és a költő beszélgetett.

— Jó nektek — irigykedett a szobrász. — Ti, a spirituális anyaföld gondos megművelésére magatok kreáltok eszközöket, s olyan terepnumot kultiváltok velük, amely nincs alávetve az anyagmegmaradás vétkes törvényének. A szellem gondok nélkül röpdös a röghöz ragadt, csak vésővel meg kalapáccsal kikalapálható vagy az agyaghalmazból kézzel kikényszerített formamutatványok felett. A természetben az anyagmegmaradás törvénye néven ismert parancs ugyanis nem a fennmaradást, hanem éppen a pusztulást írja elő nekünk, a téraplasztika művelőinek. A hírhedt megmaradás ugyanis legkevésbé a formák állandósulását jelenti. Csupán az anyagként létezését szavatolja. De nekünk, a világot új formába öntő megszállottaknak, éppen az a szándékunk, hogy az általunk teremtett külső idom szólaltassa meg bensőket. Hogy alkotásunk így, lel-
künket megelevenítve éljen tovább másokban. De az a hírhedt megmaradás-

dekrétum nem ezt szavatolja. Csak azt, hogy eszmei mondanivalónknak, az anyagba öntött porhüvelynek silány maradványai hosszú ideig létezhessenek. Még ha igazi énünket, a formákban megjelenítés többletminőségét el is veszítették. Nézzétek meg az egyiptomi szfinxeket. A sivatagi széltől felkavart por-invázió miatt mi maradt meg belőlük? Valamikor a hatalmas, emberfejű, oroszlántestű szoborlányok a titokzatosságot sugározták. Most tömpe orrú, a szemüregüket szégyenlősen mutogató gnómok lettek. A szőrméjüktől megfosztott oroszlántestűk inkább szájalmat, mint misztikus rejtelmet áraszt. Az ún. anyagmegmaradásnak köszönhetően, vagy inkább magyarul: betudhatóan. Bezzeg ti, költők, nem estek át ilyen metamorfózison. A hieroglifákkal rögzített hősköteményeket a befogadók ma is élvezhetik eredeti tisztaságukban. Legfeljebb azért panaszkodhattok, hogy a minket gyötrő állítólagos megsemmisülés-mentesség, ami a mi esetünkben eszmeconkítás, néha titeket is érint. Amennyiben az eszméitek rögzítésére használt anyag, mondjuk a rómaiaktól ránk maradt, a lapidariumokba került kövek időközben megsérültek. De mi ez a veszteség hozzánk mérve? Nektek megvan a nagy előnyötök: a kimunkált értékeiteket szájról szájra, tehát pusztán a szellem nyomvonalán is megőrizhetitek. Megkerülve ezzel az anyagmegmaradás okozta károsítást. Kérem én ezek után: mi él tovább, Dante szobra, vagy költői életműve? Ezt azoktól az utódainktól kellene majd megkérdezni, akik még mindig e költőóriás verssoraiban fognak gyönyörködni, bár a nevezetes firenzei Dante-szobrot az enyészet meg a galambok már rég megcsontított, bemocskolt emlékké silányították. S tették egy átkos természeti törvény szerint, amely nem a forma szépségét, hanem csak a szétporladásból megmenekült kőszármazékanyagokat teszi úgymond örök életűvé. Szóval: jó nektek, akik csalafintán kicselezitek az anyag — de nem a formába öntött anyag — megmaradásának törvényét, s a szellem elpusztíthatatlanságában bíztok.

Ki dönti el, hogy az anyagmegmaradás kapcsán a két látószög közül melyik hiteles?

5. Nincs olyan alkotás, amely a semmiből hoz létre újat; nincs olyan alkotás, amely nem hoz létre újat.

— A konzervatív művészet halálra van ítélve — tört ki a formabontó neo-avantgárd szobrász. — Mit nekem Michelangelo meg Rodin? Le velük, más század, sőt más évezred szülöttei ők! Félre mindennel, ami a múlté! Csak a mögöttünk tátongó úrból kiemelkedve vagyunk képesek a huszonegyedik század emberének álmait kőbe faragni. A firenzei parittyást feledjük el. Nekünk más Góliátokkal kell megküzdenünk. S nem parittyával, hanem a csillagok háborújának lézeregyverével. Én soha nem fogok valamilyen szakállas öreget ábrázoló s ráadásul még rejtett szarvakkal is ellátott szobrom térdére ütni a kalapáccsammal, mondván: „Szólalj meg, Mózes!”. Mint ahogyan valaki ezt előttem tette. Az én szobraim ne beszéljenek. S főleg ne azon a nyelven, amelyen a kriptákba való művek dadogtak. Ne műalkotásom szólaljon meg, hanem kritikussaim beszéljenek rólam elismerően. A múltból egyetlen zsenit tisztellek, a nem-euklideszi geometria nagy szellemét, Bolyai Jánost, aki „a semmiből egy új világot” alkotott. Én is ezt kívánom tenni a plasztikában.

— Mélységesen téved, művész úr — figyelmeztette őt a műkritikus, az érintettség jogán. Ő ugyanis ledorongoló kritikát írt az így szónoklóról. — Aki a semmit látja maga mögött, annak tudnia kell, min akar felülemelkedni. Ez a semmi ugyanis mégiscsak valami. A megidézett erdélyi matematikusunk sem úgy hozott létre a semmiből egy új világot, hogy nullszaldózta elődeit. Hanem úgy, hogy meghaladott egy Eukleidésznek nevezett kollégát. Vagyis folytatott valamit, amikor ezt a semmiből készült valamit beemelte a tudományba. Igazából csak az alkotás, ami újat teremt, de nem leseperve az asztalról azt, amit mások becsként — hangsúlyozom: becsként — oda letettek.

Eközben véletlenül levert az asztalról egy Dávid-szobrot imitáló giccses nippet, amelynek semmi művészi értéke nem volt.

Kiadványaink

2019-ben megjelent

Csatáné Bartha Irénke

Köszönöm

Jön a karácsony hófehérben,
a szobába csendesen lép be,
köszönöm, hogy örömpólyában
Kisdeddel érkezik a béke.

Karácsony van ma minden házban,
zsoltárokat zengenek,
s én érzem, hogy puha ujjakkal
kezem megfogja a Kisded.

Fenyőillatú gyertyafényben
szétárad áldott szeretete,
kibékít mindig magammal,
és csókot lehel a szívemre.

Taníts szeretni

(Karácsonyi fohász)

Uram, add, hogy a karácsony
ne kényszer, ne kérkedés legyen,
de alázatos szépség, mely
a bánat bilincset oldja fel.

Add, Uram, hogy ránk találjon
egy jászolnyi szeretet,
tisztuljon benne a lélek,
hogy magához ölelhesse a Kisdedet.

Most nőnek a Krisztus-csúfoló gazok,
és fogynak a tanításait igazolók,
magasba száll a karácsonyi ének,
ugye Te meghallod, Uram?
Add, hogy visszatérjen csüggedő arcokra
az emelkedett lélek mosolya!

Annyi kínban és jégverésben
szívünkre szállnak a karácsonyi fények,

mikor a bűnösök arca egyre sötétebb,
hitesd el, itt jár, aki csodát tehet,
és letörli arcunkról a könnyeket.

Szeretem

az adventi csendet,
égi tarisznyákból
ezüstmorzsák pilinkélnek,
ezek a vidám hópelyhek
előfutárai a Kisdednek.

Csend van, békesség csendje,
készül a lélek az ünnepre,
le kell most vetned mindent,
ami lehúz, ami beszennyez,
hogy a Jézuskát megölelhess.

Karácsony sejtelmessége

Ahogy fehér ágát veti december,
sajogni kezd a szívem,
ha egy formás kis fenyőt látok,
melyre szemet vetettek a baltások,
hogy kivágyják díszes karácsonyfának.

De örülök is, mert az angyalok
közelebb jönnek hozzám,
és az a karácsonyfa, tudom,
a jászol békéjét elhozza.

Nekem egy kicsit a Hargita követe is,
székelyek örökzöld üzenetével
megkoronázza az ünnepet,
karácsonyi dallal ide varázsolja az ősöket,
a szeretet diadalát hirdeti a szíveknek.

S a gyertyafények sejtelmességében,
az áhítatos csendben a karácsonyfa álmodni kezd.
Eloltom a mécsest, fenyők fölé emelkedik szívem,
s a Csendes éj dallama a gyermekkorból üzen.

Beke Sándor

Százhatvanegymilliárd kilencmillió háromszázötvenkét ezer gramm

Kétezer tizenkilenc
április huszonnyolcadikán
délután pontban tizennégy órakor
hétmilliárd hatszázhatvanhét millió
száztizenkétezer lélek volt a Földön,
összesen százhatvanegymilliárd kilencmillió
háromszázötvenkét ezer gramm lélek.
Ezen a napon tizennégy órakor
ekkora súlyú isteni lélek terhelte
földgolyónkat a világegyetemben.

Nocturne

Hullámszik a fénynyaláb,
Hold táncol az esti tó vizén —

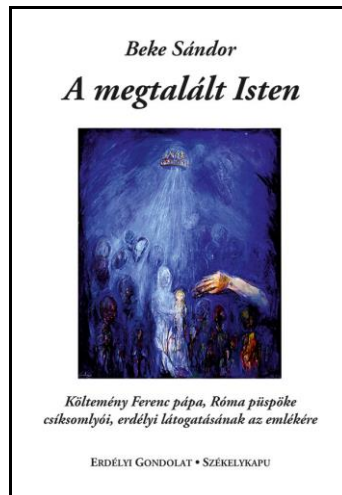
Az éjszaka jelmezei sötétek,
a tánc idilli, spontán —

Álom-gondolák lengedeznek,
Hold-melódiák szólnak.

Isten a koreográfus
az Éj színpadán —

Kiadványaink

2020-ban megjelent

Kozma László

Szent Ferenc füves kertje (V.)

Szivárvány

Virágszirom, melyen
Szín terem,
Lepke szárnya lebben
Színesen.

Úgy termi a tarka
Színeket,
Felleg-árnyék, rajta
Szín pereg.

Csecsemősírás

A játékát követeli sírva,
Vagy csupán csak azt jelzi, hogy itt van.
A világban követeli helyét,
Eget, földet. Övé a végtelenség.

Játszótér

Csöndes a játszótér,
Áll a hinta most.
Gyerekkacagások
Jönnek hamarost.

Libikóka lendül
Magasba megint.
Örömet keresve
Fölrepül a szív.

A Mesemondó

Fényből emelt kristálypalotákat
Zöld mezőkön gyémántragyogásnak.

Csupa-csupa káprázó varázslat,
Amelyet csak egy kisgyerek láthat.
Fű harmatát aki megcsodálja,
Szeme tükrén tiszta ragyogása.
Tetejét a mesékből alkotta,
Hajnalokból hajlott az alkonyba.
Susogott a fényes mese fája,
Ezer dalos madár szállt reája.
Övé volt a mesemondó erdő,
Lombja csupa csali mese, csengő,
Összeérték, máris megcsendültek,
Álomlepkék mind köréjük gyűltek.
Éjszakában, mint a csillag fénye,
Úgy ragyogott mindegyik ösvénye.
Sötét erdőn arany mese szála
Vezessen az álompalotába.

Szappanbuborék

A világban hogy széttekint,
Gömbök szárnyalnak egyre, mind
Szappanbuborék-csillogás,
A fák, a házak, semmi más.
És egyszerre mind elrepül,
Ahogy álomba szenderül.

Napsugár

A fiú fut, és ő is felragyogva
A nap sugarát tenyerébe fogja.
A fényes foltot, mely fatörzseken
Suhan tovább erdőn, réteken,
Megcsillan a csengő patakon
És kinyílik bíbor tavakon,
S mint hogyha az eprek titka volna,
Megbújik, füvek közt illatozva.

Hit

Tudod-e, hogy merre van a hit?
Egy hatalmas, árnyas fán lakik
És mikor a hajnal fénye kel,
Kinyíló egeknek énekel.

Tudod-e, hogy merre van a hit?
Egy parányi forrásban lakik,
Szertefutnak kis patak-erek,
S véle zúgnak távol tengerek.

Tudod-e, hogy merre van a hit?
Szivárványos felhőn álmodik.
Betölti a roppant végtelent,
S lángját a lelkedben lelheted.

Gyermekfohász

Imáját a régi hitnek
Az utadon végigvitted.
Gyermekkorod szent imáját,
Amely felnőttkorba vált át.

Az imák végigkísértek
Abban, ami teljes élet.
Utadon az állomások,
Akár a csöndes fohászok.

Megcsodálni meg-megálltál
Forrásnál és fenyőfánál.
Gyermekfohász, mint az álom,
Harmatcsepp a fenyőágon.

Egyedül ő

Segítséged az Isten,
Szavadra ő felel.
Szíved csak benne bízson,
Ő az, ki nem hagy el.

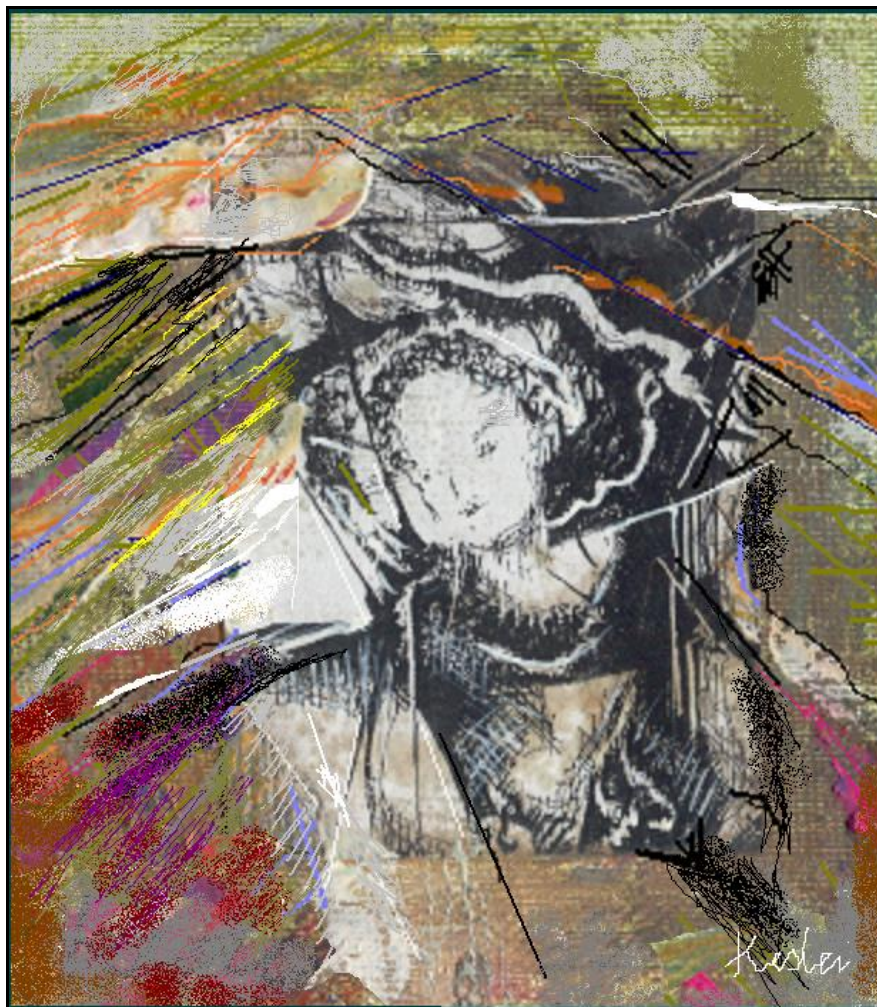
Egyedül ő, az Isten
Szívedbe költözött.
Örömré felderítsen,
Mely nem múló, örök.

Szerzetes

Alkonyfény hull a világra,
Minden egy szerzetes álma.
Ahogy a harang szavára,
Áll kolostor kapujába.

Harang rezgő szava rétek,
Ezüst patak-csevegések.
Erdőlombok esthomálya,
Várja a kolostor árnya.

Kedei Zoltán

Kép és írás (III.)**Örök téma**

A sors adta gondok és a földi szépségek egymásra épülve formálják az „örök témát”, melyet a mindennapjainkban magunkkal hordozunk.

A művészetek eme forrásanyaga az alkotót magához öleli, és viszi a küzdelem mezejére.

Fénytörés a magatartás képmásán

Valami zavaros látványnak lettem szemlélője, mintha fénytörés állt volna be. Árnyékba húzódok. Nézegetem a balladás világ képernyőjét: lüktet a föld, árnyak lebegnek.

Belém reked a szó, a szellembokor tövében, fölemelkedik a „föld dalnoka”, és dárídózik félelmetes csinnadrattában.

Sötétség borul a szemhatárra.

Fény után kiáltok.

A kilátástalanság feloldódik, képmása kilép a valóságból, testet ölt a szerelem.

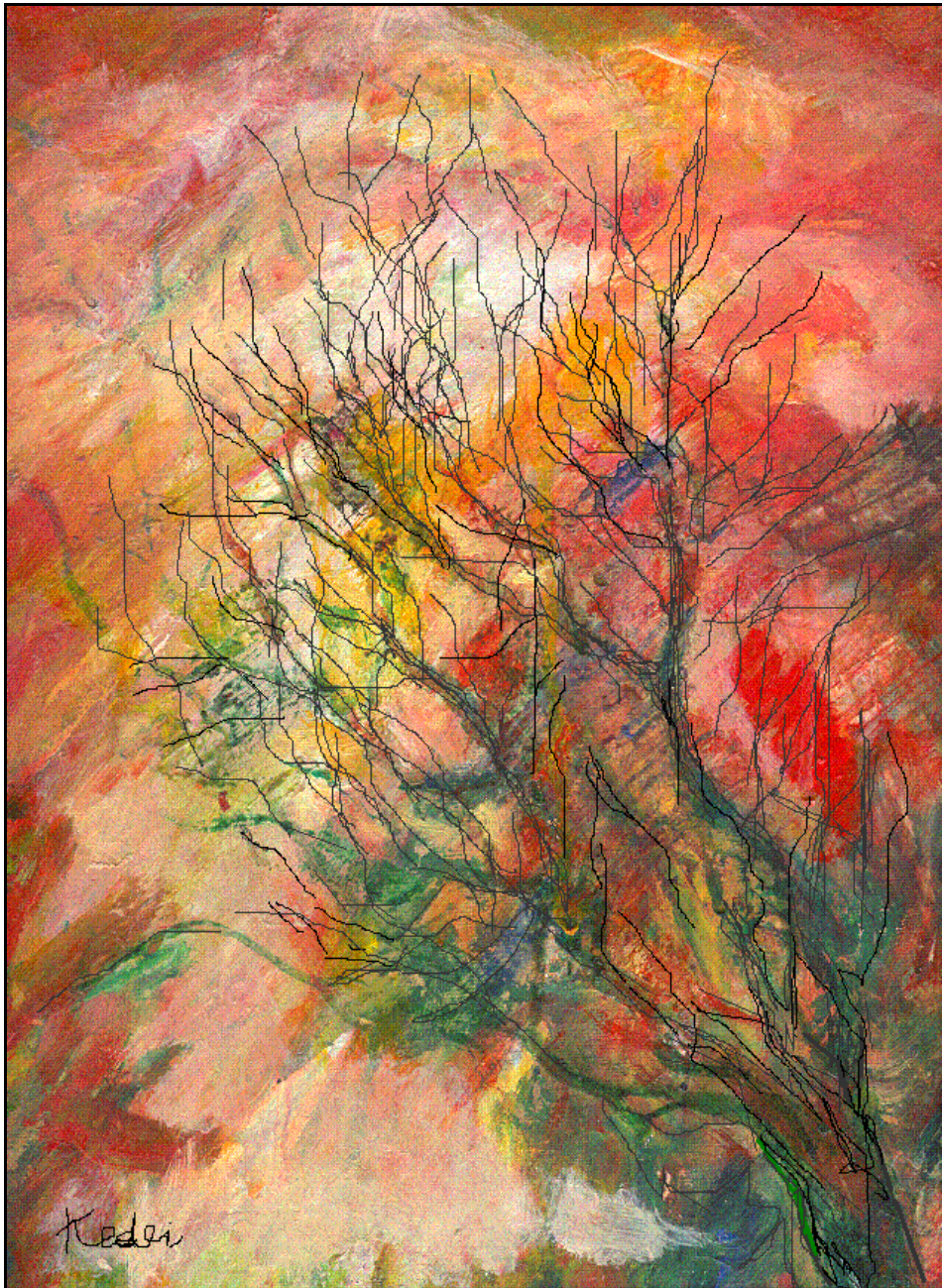
Hallgat a Múza

A küzdőtér szünetel. A „koronavírus” felszippantja a holnapi tervezést. Fölborul, recseg, ropog, darabokra esik szét.

Pillanatnyilag, meglapulva a sarokba rejtőzöm, térdre ereszkedve tördelem kezeimet, és viaskodom a gondolattal.

Szükségem lenne kifeszített festóvászonra (3x4.50 cm), hogy megfesthessem az **ÖRDÖGI SZÍNJÁTÉKOT**.

Csak egy hetet kérek.

Új tavasz

Öllező ágaimról lehulltak a lombok, Hozzád menekültek. Szeretetet, békét, szerelmet nyújthatnak a megrekedt pillanat fájdalmában. Új tavasz ígérkezik.

(Digitális kép)

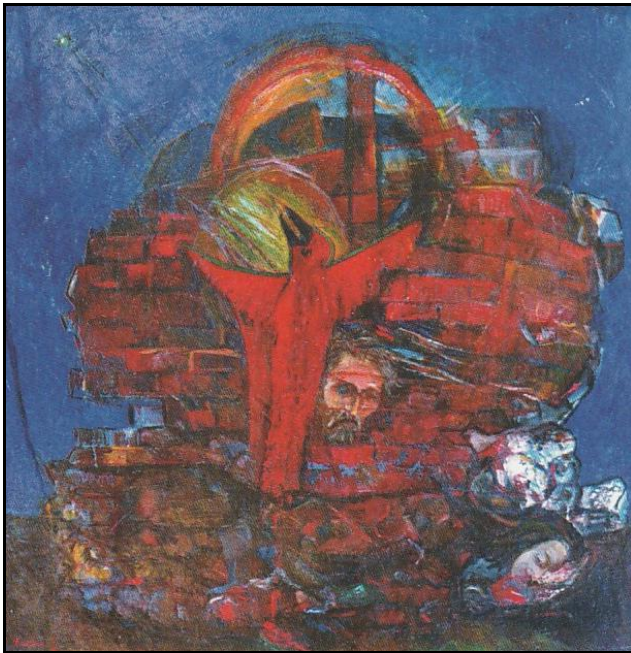
Sorsformáló

Valami készülóban van,
nem közismert a játék.
Új tavasz.
Új kikelet.
Valami egészen új.
A földi élet feloldódik.

Koronatanú

Mondd, mi végre válik mementóvá tanúvallomásod?
Talán figyelmeztetés, hogy földi képem kiléphet a valóságból?
Mondd, az események kereszttüzeiben mi végre ölthet félelmet és
fájdalmat a rémülettől átitatott helyzetem?

Naplójegyzet

Hat órakor már talpon. Azon
gondolkozom, hogy a mai nap milyen
lehet? Olyan, mint a tegnapi?
Mi más lehetne. A szobafogságra
jellemző helyzet a megtépzott
test és lélek kilátástalansága.
Felhőbe burkolózva környékez meg
a láthatatlan ellenség, és semmittevésre
készít. Nem félelemből, de rémülten
állok a mi végre (?) kérdés előtt.
A kilátástalanság gödrébe
temetkezem (2020. márc. 24.)

Kékesi

Naplójegyzet

Hat órakor már talpon. Azon gondolkozom, hogy a mai nap milyen lehet? Olyan, mint a tegnapi? Mi más lehetne. A szobafogságra jellemző helyzet a megtépzott test és lélek kilátástalansága. Felhőbe burkolózva környékez meg a láthatatlan ellenség, és semmittevésre készít. Nem félelemből, de rémülten állok a mi végre (?) kérdés előtt. A kilátástalanság gödrébe temetkezem. (2020. márc. 24.)

Kozma László

**Az igazi művészet elkötelezett,
kapcsolódik nemzetéhez,
környezetéhez
(IV.)**

Séta

A művész indul hóba és latyakba,
Beleköhhent a téli alkonyatba.
Lélegzete szivárványos pára,
Megcsillan a színek barázdája.

A hétköznapi valóság már ünnep,
Ahogy a fák csodává lényegülnek.
Mintha titkos lényüket lehelnék,
A hókristály kicsapódó emlék.

Sötét ágak alakváltozása,
Fehér függöny hullámszik a tájra,
Belőle egy mozdonylámpa villan.

Mint a tavaszlombok suhogása,
Bimbóval a rózsza piros ága,
Hajnalfény a csillanó csalitban.

Vasúti híd

Hidak és robogó vonatok,
Vas és fa a technikai formák.
A távolban gyárfüst kavarog,
A pillérek a messzeséget osztják.

Lehelet az ablaküvegen.
A láthatáron felragyog a kékség,
A kémény füstje csupa sejtelem,
Szivárványként születő reménység.

Festőálom s mérnöki világ,
Kemény mértan a part menti fák,
Hajnalfényben felizzik az ég.

Piros zászlók, színes pántlikák,
Az ágakon tavaszi virág,
Összeforrjon az emberiség.

Város

A város most könnyű szín-falak,
A háztömbök futó pillanat.
Egyedül a szökőkút örök,
Szikráztat bánatot, örömet.

A fűzfák ahogy kútra hajlanak,
Lebegtetik a napsugarat,
Lomb-hajjukba fonva, mint szalag,
A kút körül karcsú lánycsapat.

Mozdulatlan, szinte alszanak,
De figyelnek, dzsungelben a vad,
Tűnő fényben ébrednek a tárgyak,

A napóra hogy tovább halad,
Hirtelenül felszikrázzanak
S már felizzva magukra találnak.

London

Alkonyatfény. Elnézed a Temzét.
Hullámán a Parlament dereng szét,
Köveit a folyó szerteszórja,
Úgy lebeg, mint színes tavirózsa.

Rózsák harca pirosan szikrázzon,
Shakespeare dördül komoran és vádlón
Éjfél ut a Big Ben nagyharangja.
Esküdjetek! Zendül Hamlet apja.

Meghajlik a rózsá rózsáágon,
A történelem szertefoszló álom,
Ofélia jó a holdsugáron.

Csillaggyémánt fehérítő paláston,
Halvány fényben dereng túl a part,
Megérkezik Mária Stuart.

Camille-nak

Azt festettem, az egyetlen portrét,
Amely fényes színekre bomol szét.
Szertefutó arany mosolyodra
Szirmot szór a bíbor tavirózsa.

És a hajad lebbenése csillan
Finom ívén a rózsacsallitnak.
Ezer színné törik arcod titka,
Ezer vonal az egyetlen minta.

Az árnyalat, a szétfoszló, tömérdek
Megteremti az egyetlen fényed,
A tiszta színt, amely csillanás csak,

Melybe a sugárzás visszaárad.
Hullámgyűrű, ruhád fehér fodra
A délutánt a kertben visszahozza.

Kilátás a Louvre-ból

A múzeumból a templomtetőre
Kiárad a művészet levegője.
Örvényében hatalmas rózsablak,
Hajló ágon zöld lombok fakadnak.

Óriási virágcsokrot tartva
A fatörzsek, színük sötétbarna
És a házak tiszta éle lágyan
Elmerül a fehér virágzásban.

Mint hogyha a sétálóknak álma
Zöld és fehér kavargássá válna,
S az utca hosszát halvány házfalak,

Ablaksorok osztják felszikkázva.
Tetők fölött füstök gomolygása,
S az égen kéklő felhők szállanak.

Nagyvárosi tavasz

Tavaságak piros utcáiban.
Zászló, mint a lelkesedés, lobban.
És zöldellő hajfonatok szállnak
Sodrásán a színes napsugárnak.

Megmarad a szürkellő bulváron
A táncosan tovaszökő lábnyom.
Míg az élet, halkán keringőzve
Átsiklik a tavaszból az őszbe.

Aztán, ami lágy csomókba dermed,
Hullanak a táncos téli pelyhek.
Rajzolódik újabb körvonal.

A havas ágak tornyosabbra telnek.
Meghajolnak, s mint a könnyű permet,
Dér szítál, és zúg egy vad moraj.

Nem mozdulok!

*(Monet válasza, mikor az első világháború idején
arra kérték, hogy a közeledő német csapatok elől
meneküljön biztonságosabb helyre.)*

A harcok ellen kifeszíti vásznát,
A béke és a remény vitorláját,
Pergőtűzben színes napernyőket —
Alkonyatban srapnelek esőznek.

— Nem mozdulok. — A szó mindent áthat,
Hirdetik a lengő fűzfaágak,
Mert a festményt nem törhetik össze,
Rózsa védi és a fák göcsörtje.

— Nem mozdulok. — S villámló ecsettel
Fénytörést és halk hullámot fest fel,
Amely dörgőbb, mint a tenger árja.

— Nem mozdulok! — Aranyfényű reggel
A létezésnek új napja dereng fel,
Ahogy égre száll a művész álma.

Dokumentumok

Ráduly János

Dedikációk könyve (V.)**Írók, költők, etnográfusok, művészek,
Tudományos kutatók dedikációi****Székely Attila**

1935. Tanár, régéztörténész

Ráduly János barátomnak, sok-sok szeretettel Attila (Székely Attila). Sz. Keresztúr, 2009. VII. 30.

Benkő Elek — Székely Attila: *Középkori udvarház és nemesség a Székelyföldön*. Gál Erika: *A székelykeresztúri késő középkori udvarház állatcsont-leletei*. Nap Kiadó, Budapest, 2008.

Székely Ferenc

1951. Néprajzkutató, lapszerkesztő

1

Ráduly Jánosnak barátsággal és tisztelettel Kibéd, 1999. II. 15-én. Székely Ferenc.

Jeles napok, ünnepek, szokások Vadasdon. Az előszót írta Keszeg Vilmos. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 1999.

2

Ráduly Jánosnak sok szeretettel, barátsággal és nagybecsüléssel Székely Ferenc. 2002. nov. 9-én.

Gegesi László János, Nagy Ödön, Székely Ferenc: *Népi gazdálkodás Havadon*. Nagy Olga ajánlásával. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2002.

M: A dedikációt aláírta Gegesi László János is.

3

Ráduly Jánosnak — a régi barátsággal és tisztelettel Székely Ferenc. 2007. I. 18.

Krumplítábornok sosem esett el. Népi humor, igaz történetek, irodalmi anekdoták. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2006.

4

Ráduly Jánosnak barátsággal és szívem melegével Székely Feri. 2007. május 17-én.

Nagy Olga — Ráduly János — Székely Ferenc — Tankó Gyula: *Tréfal a székely góbé*. Erdélyi népi elbeszélések. Válogatta, összeállította és szerkesztette: Beke Sándor. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2007.

5

Ráduly Jánosnak a régi barátsággal és köszönettel azért, hogy ez a könyv „tisztább” legyen. Székely Ferenc, 2008. VI. 21.

Nyolcvan nyugtalan esztendő. Születésnap megemlékezés Sütő Andrásról Marosvásárhelyen és Pusztakamaráson 2007. júniusában. Összeállította és az előszót írta Székely Ferenc. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2008.

6

Ráduly Jánosnak, aki szíve csücskében hordozza Vadasdot, lakóit, szellemi és anyagi kultúrájának ma is fellelhető emlékeit, jó szívvel, barátsággal Székely Feri. Vadasd, 2010. július 2-án.

Vadasdi krónika írásban és képekben — 2010. Összeállította, bevezetővel és jegyzetekkel ellátta Székely Ferenc. Silver Tek kiadó, Marosvásárhely, 2010.

7

Ráduly Jánosnak, nagyszerű barátomnak és „tanítomnak” szívvel, szeretettel Székely Ferenc. Szováta, 2011. nov. 10.

Templomra szállt bánatmadár. Pusztakamarási magyarok. Összeállította Székely Ferenc. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2011.

Székely János

1929–1992. Költő, író, műfordító, szerkesztő, kritikus

1

Régebben azt hittem, hogy Dózsa kínjait élem át, azóta nagyobbakat is átéltem. Ráduly Jánosnak és övéinek szeretettel Székely János.

Dózsa. Poéma. Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1964.

2

Ráduly Jánosnak szeretettel, megbecsüléssel Székely János.

Gyermekkorom ösvényei. Ifjúsági Könyvkiadó, Bukarest, 1967.

3

Ráduly Jánosnak és övéinek szeretettel Székely János.

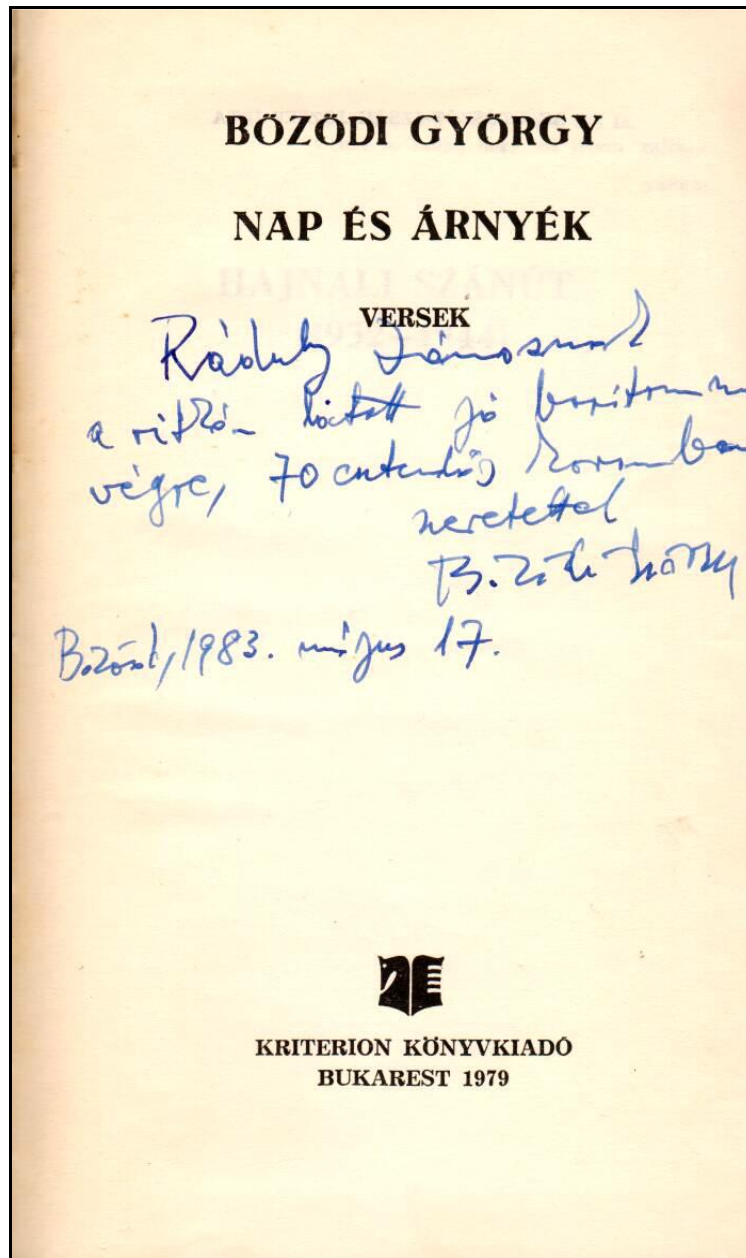
Székely János legszebb versei. Az előszót írta Szilágyi Júlia. Albatrosz Könyvkiadó, Bukarest, 1975.

4

Én egészen komolyan gondoltam azt, amit ebben a könyvben megírtam, hogy a költészet nincs már, de nem muszáj egészen komolyan venni. Ráduly Jánosnak szeretettel Székely János. Kibéd, 1986. V. 30.

Egy rögeszme genezise. Esszék és bírálatok. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1978.

M: A szerző mind a négy könyvet egyszerre dedikálta 1986. V. 30-án.

Bözödi György dedikációja

Szekeres István

1940. Nyelvész, rovásíráskutató, írástörténész

1

Ráduly Jánosnak igaz tisztelettel és szeretettel. Szekeres István. Székelyudvarhely, 1996. V. 24-én.

Őstörténetünk írásjelekben. Bronzkori magyar írásbeliség. Szerkesztette: Varga Géza. Kiadja: Írástörténeti Kutató Intézet Alapítvány. Budapest, 1993.

2

Ráduly Jánosnak igaz tisztelettel és szeretettel Szekeres István. Székelyudvarhely, 1996. 05. 24.

Régmúltunk írásjelekben. Magyar múlt. Kapu. 1984. 04. hótól 1995. 06.-káig.

3

Ráduly Jánosnak igaz tisztelettel és barátsággal. Kibéd, 2009. október 25-én. Szekeres István.

A székely és az ótörök írás jeltörténete. Bevezetés a történeti összehasonlító jeltörténet módszertanába. Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest, 2008.

Szekeres Lukács Sándor

1954. Történész, rovásíráskutató

Ráduly Jánosnak sok-sok szeretettel és barátsággal. Kibéd, 2012. 03. 13. Szekeres Sándor.

Székely Mózes Erdély székely fejedelme. Számítógépes szerkesztés és tördelés Fülöp Lóránt. Székelyudvarhely 2007.

Szente B. Levente

1972. Költő, meseíró, újságíró

1

Baráti tisztelettel Ráduly János(nak) — Szente B. Levente. 1997. II. 21.

Az első éj (versek). Sziget Ifjúsági és Tanácsadó Iroda gondozásában. Székelykeresztúr, 1996.

2

A legmélyebb baráti tisztelettel Ráduly Jánosnak, annak a dalnoknak, ki egykor elhintette a varázsport fejem felett, s most láthatom, hogy őseink csillaga ma is ragyog. Rájöttem: az égi csillogásnál van fényesebb! Sok szeretettel, ölel: Szente B. Levente. 2000. ápr. 12. Székelykeresztúr.

Az ezüsthajú tündérleány. Mesék. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2000.

3

Fogadd szeretettel e gondolatokat és a majdnem verseket... Ráduly János barátomnak nagy tisztelettel, barátsággal! Szente B. Levente, 2001. júl. 14. Székelykeresztúr.

Örök szél dala. Versek. Készült a Somogy megyei Önkormányzat nyomdájában. Kaposvár, 2001. június 19.

4

Ráduly Jánosnak nagy tisztelettel és barátsággal, Szente B. Levente. 2005. szeptember. Székelykeresztúr.

Tollkalitka. Versek. Udvarhelyszék Kulturális Egyesület kiadása. Székelykeresztúr, 2005.

5

Ráduly János barátomnak tisztelettel, Szente B. Levente. 2010. május.

Agyagpipák a régi Keresztúr-fiúszék területéről. Molnár István Múzeum kiadványa. 2009. Különnyomat.

Szépréti Lilla

1937–1992. Író, riporter, szerkesztő

Ráduly Jánosnak és feleségének jó kívánságokkal, barátsággal Szépréti Lilla. Kibéd, 1971. nov. 1.

Egy szál svéd gyufa. Ifjúsági Könyvkiadó, Bukarest, 1965.

Szolláth Hunor

1983. Helytörténész

Ráduly Jánosnak tisztelettel! Szolláth Hunor főszerkesztő. Szováta 2011. VI. 17.

Sóvidék. Kulturális folyóirat. III. évf. 1. szám. 2011. május. Hathavonta Szovátán megjelenő kulturális folyóirat.

Szőcs István

1928. Író, kritikus, esszéista

1

Ráduly Jánoséknak szeretettel Szőcs István.

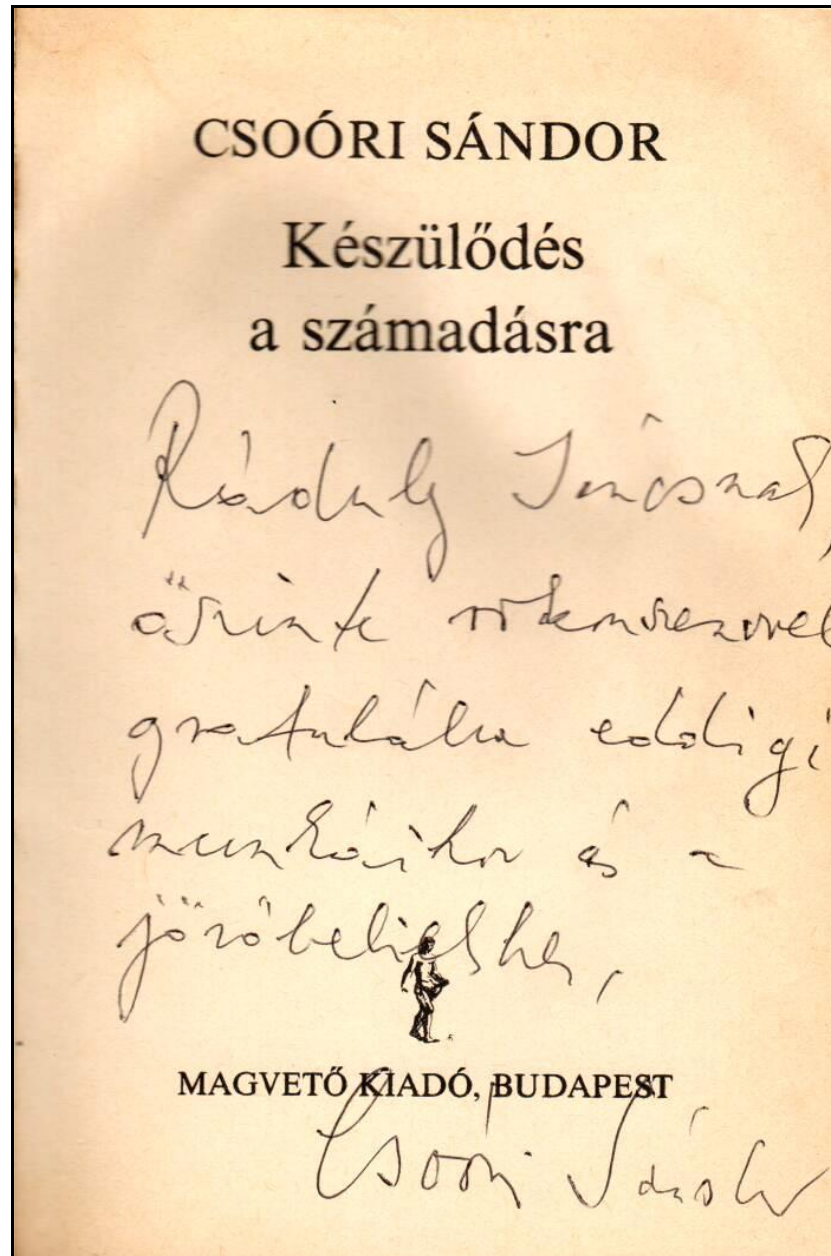
Rovarsapda. Regény. Ifjúsági Könyvkiadó, Bukarest, 1969.

M: A dedikáció nincs keltezve, magam írtam a lap aljára az időpontot: 1971. máj. 23.

2

Ráduly Jánosnak — némi viszonzásul szép könyveiért — szeretettel Szócs István. Kolozsvár 2005. május 4.

Félrejáró ingák. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2005.

Csoóri Sándor dedikációja

Szócs Kálmán

1942–1973. Költő, drámaíró, újságíró

1

Ráduly Jánosnak kollegális barátsággal Szócs Kálmán.

Csendes kiáltvány. Versek. Ifjúsági Könyvkiadó, Bukarest, 1967.

M: A dedikálás időpontját magam rögzítettem a lap alján: 1968. május 21.

2

Ráduly Jánosnak baráti szeretettel Szócs Kálmán. 1968. XI. 18.

Papírhajók. Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1968.**Szócs Lajos**

1938–2008. Helytörténész, néprajzkutató

1

Ráduly Jánosnak baráti szeretettel Szócs Lajos. Korond — Kibéd, 1995. ápr.

11.

Húsvéti locsolkodó szokások és locsolóversek a Firtos vidékén. Kiadja a Petőfi Sándor Városi Könyvtár. Kiskunfélegyháza, 1994.

2

Ráduly Jánosnak sok szeretettel és barátsággal, Szócs Lajos. Korond, 1998. ápr. 18.

Dr. Molnár István — Szócs Lajos: *Húsvéti hajnalozás Énlakán és húsvéti locsoló versek a Firtos környékéről*. II. bővített kiadás. Készült a Pro-Print Rt. nyomdájában. Csíkszereda, év nélkül.

3

Ráduly Jánosnak, Korond szülöttének barátsággal és szeretettel Szócs Lajostól és István Lajostól. 2001. ápr. 15. Húsvét napján.

Korondi sokadalom. Szerkesztette K. Kovács András. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2000.

4

Ráduly Jánosnak a rovásírás neves kutatójának. Barátsággal Szócs Lajos ny. korondi tanítótól. 2006. nov. 14.

Ferenczi Sándor: *Az énlaki rovásírásos felirat*. Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet RT nyomása. Cluj, 1936.

M: Szócs évekig tanított Énlakán.

5

Ráduly János barátomnak, csak egy „porszem” a törlesztési valóból. Fél évszázados ismeretségünk emlékére. Barátsággal Szócs Lajos. Kibéd, 2008. febr. 24.

István Lajos — Szőcs Lajos: *Taplómegmunkálás Korondon*. Hargita Megyei Hagyományőrzési Forrásközpont. Udvarhelyszék Kulturális Egyesület kiadása. Székelyudvarhely, 2008.

Tábori László

1947. Történész

1

Ráduly Jánosnak, a rovásírás kiváló ismerőjének szeretettel és barátsággal Tábori László. 95. VIII. 5.

A TAO virágai. Beszélgetések és írások a TAO-ról. Katalizátor Iroda kiadása, Budapest, 1993.

2

Ráduly Jánosnak, a kitűnő kutatónak és írónak nagyrabecsüléssel és szeretettel Tábori László. 2005. VIII. 1.

Parancsolataink. Ókori törvénykönyvek és erkölcsi szabályok. Szöveggyűjtemény. A kötet anyagát válogatta és szerkesztette: Tábori László. Kiadó nincs feltüntetve. Budapest, 2004.

Takács Péter

1947. Író

Ráduly Jánosnak tisztelettel Takács Péter. Százhalombatta, 1993. aug. 23.

Vagyunk... 1987. Százhalombattai alkotók antológiája. A *Köszöntő* című bevezetőt Takács Péter írta. A szerző két elbeszéléssel is szerepel a gyűjteményben. Kiadja: Százhalombatta Város Tanácsa. Százhalombatta, 1987.

Tamás Ildikó

1974. Néprajzkutató, a lappok énekhagyományának szakértője

1

Ráduly Jánosnak sok szeretettel és nagyrabecsüléssel: Budapest, 2008. ápr. 26. Tamás Ildikó.

Tűzön át, jégen át. A sarkvidéki nomád lappok énekhagyománya. Napkút Kiadó, Budapest, 2007.

2

Ráduly Jánosnak újbóli találkozásunk nagy öröme, szeretettel ajánlom: Tamás Ildikó. Kibéd, 2009. ápr. 4.

Kőrösi Csoma Sándor — Jelek térben és időben. Tanulmánykötet (több szerzővel). A könyvet szerkesztették: Gazda József és Szabó Etelka. Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület. Sepsiszentgyörgy, 2009.

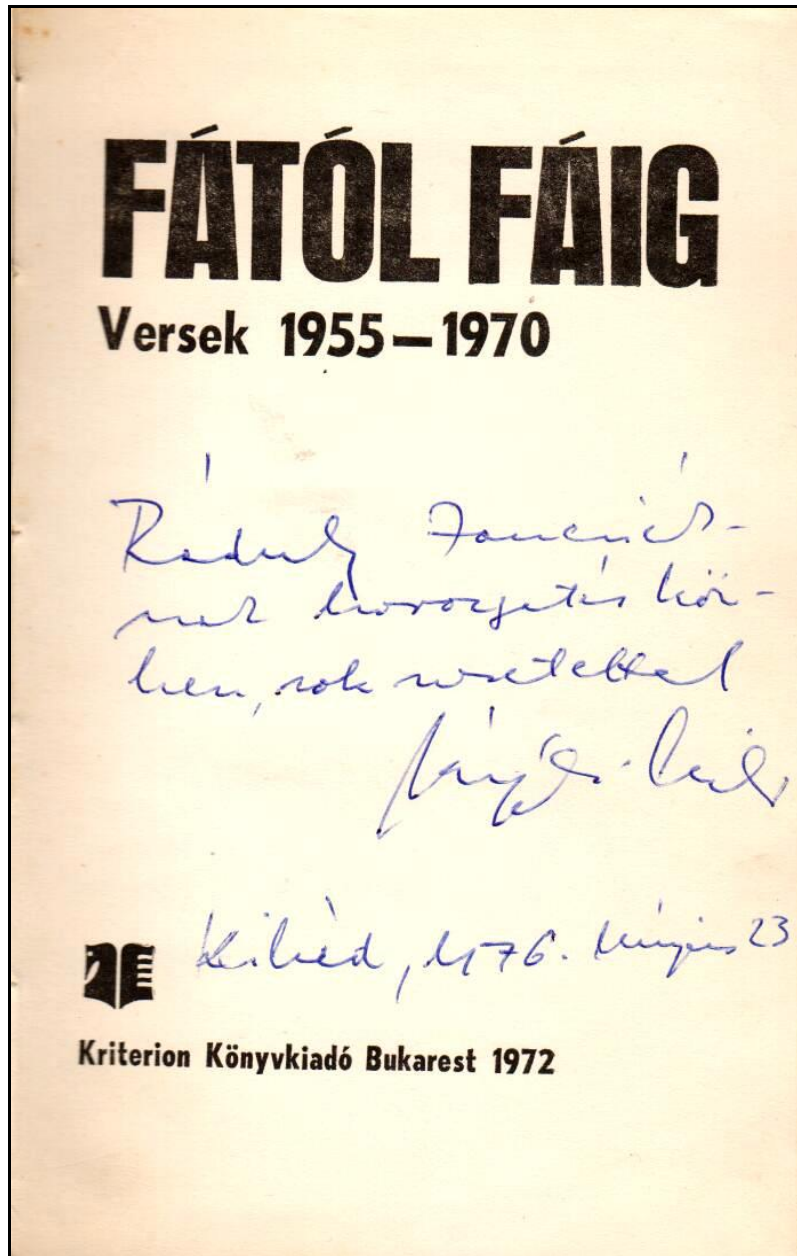
M: Tamás Ildikó Csáji László Koppány felesége.

Tamás Mária

1930–1987. Költő, író, műfordító

Ráduly Jánosnak és a CSALÁDNAK, szeretetteljes barátsággal: Tamás Mari.
Kibéd, 1981. év október havában.

Milyen vagy, Amerika? Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1971.

Kányádi Sándor dedikációja

Tamási Gáspár

1904–1982. Önéletíró

Őszinte tisztelettel ajá(n)lom Ráduly János tanárnak Tamási Gáspár. Faraslaka, 1970. XI. hó, 17.

Vadon nőtt gyöngyvirág. Emlékezés. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1970.

Tánczos Vilmos

1959. Néprajzkutató

1

Ráduly Jánosnak barátsággal, Vilmos. Kibéd, 2006. febr. 9.

Nyiss kaput, angyal! Moldvai csángó népi imádságok. Archetipikus szimbolizáció és élettér. Püski Kiadó, Budapest, 2001.

2

Ráduly Jánosnak barátsággal, köszönettel ajánlom, Vilmos. Kolozsvár, 2006. okt. 18.

Folklórszimbólumok. Egyetemi jegyzet. KJNT — BBTE. Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék kiadása. Kolozsvár, 2006.

3

Ráduly Jánosnak barátsággal közös moldvai utunk emlékére, amit nemcsak szépnek, hanem eredményesnek is gondolok. Vilmos. Kibéd, 2007. február 23.

A moldvabányai rovásfeliratról és keletkezésének háttéréről. Erdélyi Múzeum, 2006/3-4. számából. Különnyomat.

4

Ráduly Jánosnak barátsággal és azzal a meghagyással ajánlom a csíki proverbium gyűjteményt, hogy ahol vastagabb kifejezéseket talál, gondoljon ar-ra, hogy mi Csíkban katonanépek voltunk, és nem az angolkisasszonyoknál jártunk oskolába. Kibéd, 2009. ápr. 3. Vilmos.

777 proverbium Csíkszentkirályról. Acta Siculica. Székely Nemzeti Múzeum. Sepsiszentgyörgy, 2008. Különnyomat.

5

Ráduly Jánosnak barátsággal ajánlom újabb Szt. István utáni vallásosságunk tudománytörténeti összefoglalóját, azzal a meghagyással, hogy az első eze-rének kutatásának történetét írja meg. T. Vilmos. Kibéd, 2009. ápr. 3.

Magyar vallási néprajzi kutatások Erdélyben. Tudománytörténeti összefog-laló. Különnyomat a Ház és Ember 20. (2007) kötetéből.

6

Ráduly Jánosnak barátsággal 75. születésnapjára. Tánczos Vilmos. Kibéd, 2012. nov. 2.

Elejtett szavak. Egy csíki székely ember nyelve és világképe. Bookart Kiadó. Csíkszereda, 2008.

Tófalvi Zoltán

1944. Író, történész, újságíró, néprajzkutató

1

Ráduly Jánosnak, aki saját bevallása szerint Korondon látta meg a napvilágot, azért a szép, őszinte lobogásért forró szeretettel: Tófalvi Zoltán. 1980. február 28. Sóvárád.

Pogány fohászok faluja. Sóvidéki riportok. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1979.

2

Ráduly Jánosnak, az én drága jó cimborámnak, nagyon nagy szeretettel ezt a kötetet, s remélem megérti, hogy a helynevek, beírások nem az én nevemhez kapcsolódnak! Értelmiségi létünk egy drámai szelete ez a könyv. Azért nem vagy benne, mert Cseke Péter „elírta” előlem. Kibéd, 1991. szept. 19. Tófalvi Zoltán.

Ha egyszer egy ember támad. R riportok. Kriterion Könyvkiadó. București, 1989.

3

Ráduly Jánosnak, akit nem Kibéd tett „áldottá”, hanem Ő emelte Seprődi János faluját az egyetemesség magaslatára. Szeretettel: Tófalvi Zoltán. Korond, 1994. júl.

Gazda József — Tófalvi Zoltán: *Kövek egy siratófalhoz.* Erdélyi Könyv Egylet — Stockholm, 1994.

Tóth István

1923–2001. Költő, műfordító

1

Ráduly Jánosnak szeretettel és őszinte megbecsüléssel: Tóth I. Kibéd, 1974. 11. 27.

Ódák és elégiák. Versek. Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, Bukarest, 1957.

2

Ráduly Jánosnak jóbarátsággal, egy makfalvi találkozó emlékére: Tóth I. Makfalva, 1978. V. 23.

Múzsák fellegvára. A kolozsvári latin nyelvű humanista költészet antológiája. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977.

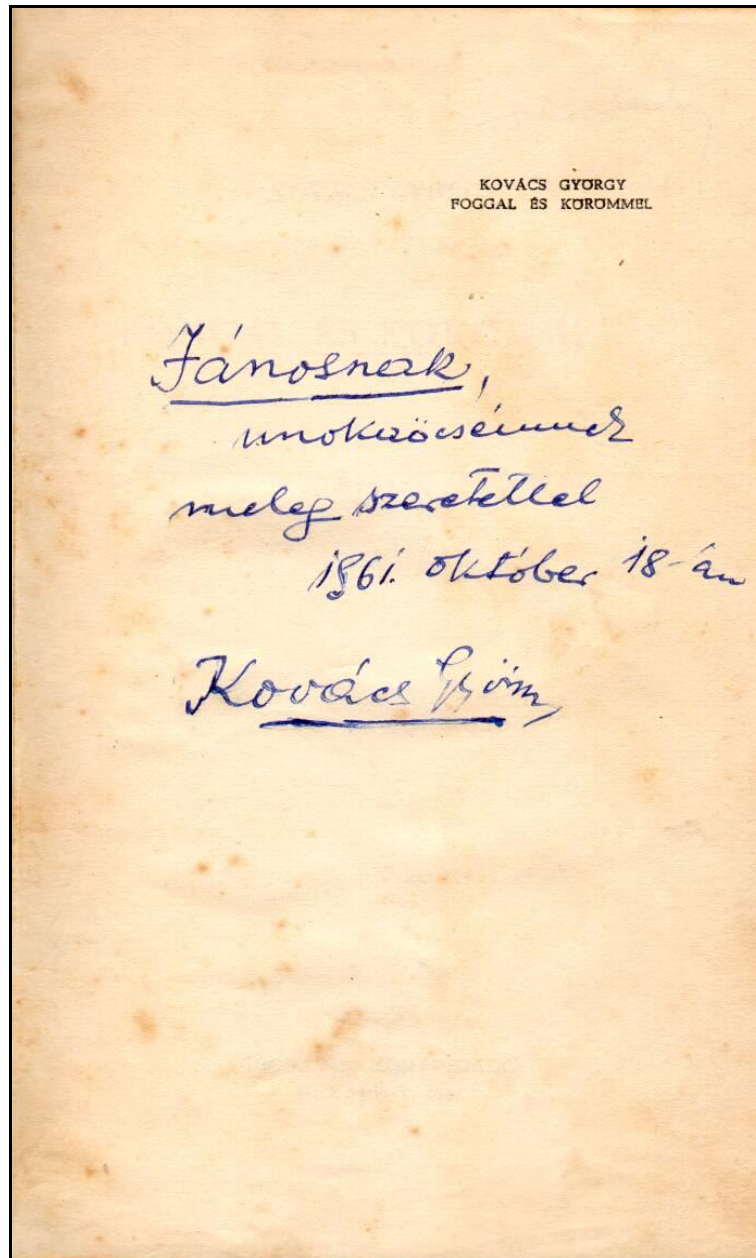
Tóth Zoltán

1950. Író, fazekasmester

Nagy tisztelettel és sok szeretettel ajánlom kötetem Ráduly Jánosnak Tóth Zoltán.

Barátom a folyó. Prózák. Arculat Nyomda, Baja, 2002.

M: A dedikálásra 2005-ben vagy 2006-ban kerülhetett sor.

Kovács György dedikációja

Tőkés László

1952. Egyházi szakíró, politológus

Ráduly János tanár úrnak, a szellemi küzdelem azonos hullámhosszán — szeretettel: Tőkés László. Nv. 1997. III. 26.

Temesvár szellemében. Ökuménia és megbékélés. Kiadja a Királyhágómel-leki Református Egyházkerület. Nagyvárad, 1996.

Ujváry Zoltán

1932. Néprajzkutató

1

Ráduly Jánosnak küldi szívélyes üdvözlettel Ujváry Zoltán. Debrecen 1994. VIII. 17.

Farsangi népszokások. Szedte és nyomta az Alföld Nyomda. Debrecen, 1991.

2

Ráduly János tanár úrnak szíves viszonzásul Ujváry Zoltán.

Huncut adomák Gömörből. Szilágy Imre rajzaival. Ethnica Kiadás. Debrecen, 1995.

M: A dedikáció nincs keltezve, lásd a könyv megjelenésének évét.

3

Ráduly Jánosnak szíves meleg üdvözlettel ajánlja Ujváry Zoltán. Debrecen, 1995. VIII. 25.

Népdal, színjáték, honismeret. Három fejezet Gömör néprajzához. Debrecen, 1992.

Várady Károly

(?). Irodalomszervező

A Kárpátaljai Kulturális Szövetség Csapi Alapszervezete küldöttségétől Ráduly Jánosnak sok szeretettel. Csap, 1990. július 25. Várady Károly, Halász József, Halász Ella, Várady Matild.

Vergődő szél. A kárpátaljai magyar irodalom antológiája. 1953–1988. Összeállította, a szöveget gondozta, a jegyzeteket és az utószót írta M. Takács Lajos. Magvető Könyvkiadó — Kárpáti Könyvkiadó, Budapest—Ungvár, 1990.

Varga Géza1947. Írástörténész

1

Ráduly Jánosnak tisztelettel Varga Géza. 1966. IV. 12.
Székely rovásjelek hun tárgyakon. Írástörténeti Kutató Intézet kiadása. Budapest (1996).

2

Ráduly Jánosnak baráti tisztelettel Varga Géza. 98. IX. 8.
A székely rovásírás eredete. Az özönvíz káoszából kiemelkedő istenek hagyatéka. Írástörténeti Kutató Intézet kiadása. Budapest, 1998.

3

Ráduly Jánosnak tisztelettel Varga Géza. Kibéd, 1999. július 26.
Bronzkori magyar írásbeliség. Szerkesztette: Varga Géza. Kiadja: Írástörténeti Kutató Intézet Alapítvány. Budapest, 1993.

Vári Fábián László

1951. Költő, kritikus

Ráduly Jánosnak baráti szeretettel Vári Fábián László. Vác, 1992. május 8.
Kivont kardok közt. (versek). Magvető Könyvkiadó, Ungvár—Budapest, 1992.

Várnai Ferenc

1936. Népzene kutató

1

Ráduly Jánosnak sok szeretettel Várnai Ferenc. Pécs, 1974. július 30.
Kicsi madár, jaj, be fenn jársz. 30 népdal. Gyurka Mihályné, Simon Ferenc Józsefné, Demse Dávidné, a népművészet mestereinek dalaiból. A dalokat lejegyezte Várnai Ferenc. Felelős kiadó: Marton István. Pécs, 1973.

2

Ráduly Jánosnak szeretettel, Várnai Ferenc. Pécs, 1977. I. 25.
Zenei írások. Kiadja Pécsvárad Nagyközség Közös Tanácsa (...). Kaposvár, 1976.

Vass István

1956. Helytörténész

Ráduly Jánosnak elismeréssel és barátsággal Vass István. Sóvárad, 2010. augusztus.

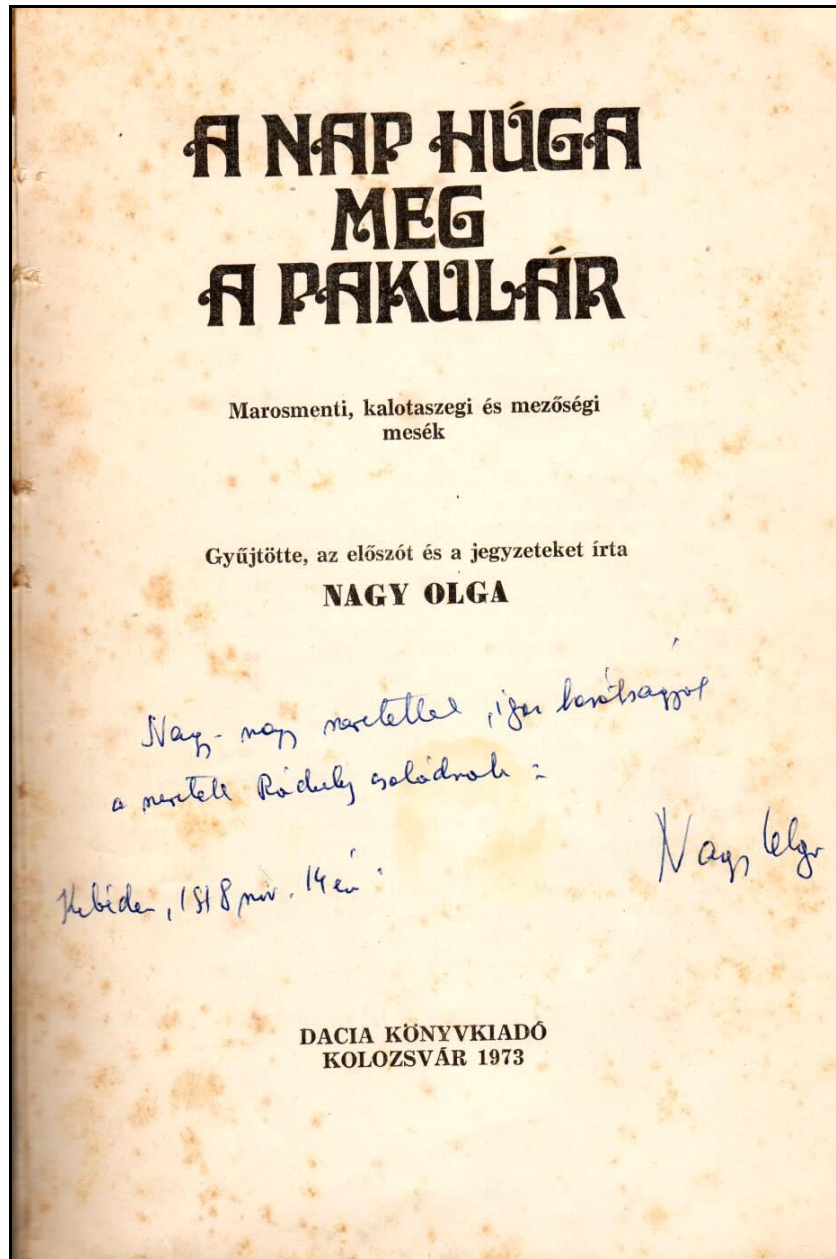
Sóvárad. A könyvet összeállította Vass István. Kiadó, hely, év nélkül.

Vekerdí József

1927. Nyelvész, folklorista, indológus

Ráduly János tanár úrnak, annak örömére, hogy végre személyesen is megismerkedhettünk — s remélhetőleg nem utoljára. Tisztelettel, barátsággal. Budapest, OSzK, 1990. VIII. 28. Vekerdi József.

Cigány nyelvjárási népmesék. I-II. Készült a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának sokszorosító üzemében. Debrecen, 1985.

Nagy Olga dedikációja

Vékony Gábor

1944–2004. Történész, rovásíráskutató

Ráduly Jánosnak a szerző.

A Bodrog-Alsóbüi felirat. Somogyi Múzeumok Közleményei. XIV. Kaposvár, 2000. Különnyomat.

M: Vékony Gábor nem keltezte a dedikációt, viszont levelet mellékel a küldeményhez, ezt 2000. január 17-én írta.

Veres Emese Gyöngyvér

(?). Néprajzkutató, rádióriporter

Ráduly Jánosnak interjúnk emlékére Veres Emese Gy. Kibéd, 2002. 08. 10.

Gergely napjától Péter-Pálíg. Ünnepek és jeles napok a barcasági csángóknál. Hétfalusi Magyar Művelődési Társaság kiadása. Hétfalu, 2002.

Viga Gyula

1952. Néprajzkutató

1

Ráduly Jánosnak barátsággal. Miskolc, 1999. 05. 19.

A tradíció és a változás néhány jellemzője a Bodrogtörzsi népi műveltségében. Karcsa és Pácina példája. A Hermann Ottó Múzeum Évkönyve. XXXVIII. kötetéből. Miskolc, 1999. Különnyomat.

2

Ráduly Jánosnak ajánlom barátsággal Viga Gyula. Miskolc, 1999. 05. 19.

Hármas határon. Tanulmányok a Bodrogtörzsi népi kultúrájáról. Felelős Kiadó: Dr. Veres László. Miskolc, 1996.

3

Ráduly Jánosnak köszönettel, barátsággal Viga Gyula. Miskolc, 2005. IV. 14. nov. 2.

Tájak, ízek, ételek Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. Felelős Kiadó dr. Veres László. Miskolc, 2004.

4

Ráduly Jánosnak ajánlom barátsággal s küldöm miskolci üdvözlettel. Viga Gyula. Miskolc, 2006. V. 11.

Kútvölgyi Mihály — Viga Gyula: *Kecske ételek.* Timp Kiadó, Budapest, 2005.

Vita Zsigmond

1906–1998. Irodalomtörténész

Ráduly Jánosnak az enyedi kirándulás emlékére — amely újabb munkára fog buzdítani, Vita Zsigmond. Nagyenyed, 1978. V. 12.

Áprily Lajos az ember és a költő. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1972.

M: Országos kirándulás keretében a kibédi iskola tanulóival Nagyenyeden is időztünk. Vita a saját lakásán dedikált.

Voigt Vilmos

1940. Folklórkutató

Ráduly Jánosnak még a karácsonyi ünnepek előtt és jókívánságokkal Voigt Vilmos. Sajnos, csak ilyen pénzünk van nekünk is.

Hála József — Kecskeméti Tibor — Voigt Vilmos: *Kópéznék.* Mondák, költemények, énekek. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2004.

Weszely Tibor

1936. Tudománytörténész, a két Bolyai kutatója

Ráduly János barátomnak, a legőszintébb szeretettel és tisztelettel, Weszely Tibor. Marosvásárhely, 2002. augusztus 24.

Bolyai János. Az első 200 év. Vince Kiadó, Budapest, 2002.

Zágoni Attila

1945–1989. Író, költő, szerkesztő

1

Szeretettel Ráduly Irénkének és Janinak kibédi csatangolásaink és a számomra *első* író-olvasó találkozó emlékére, 1978. dec. 16. Zágoni Attila.

Jégbe hűtött szerencse. Humoreszkek, satírák, paródiák. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1978.

2

Ráduly Irénkének és Kibéden Jani bácsinak a kötések és gyökerek vidékére. 1980. ápr. 16. Barátsággal Zágoni Attila. És ragaszkodással Cseke Péter.

Kötések sodrásban. A Falvak Dolgozó Népe 1968–1978-as évfolyamaiból összeállította Cseke Péter és Zágoni Attila. Politikai Kiadó, Bukarest, 1980.

3

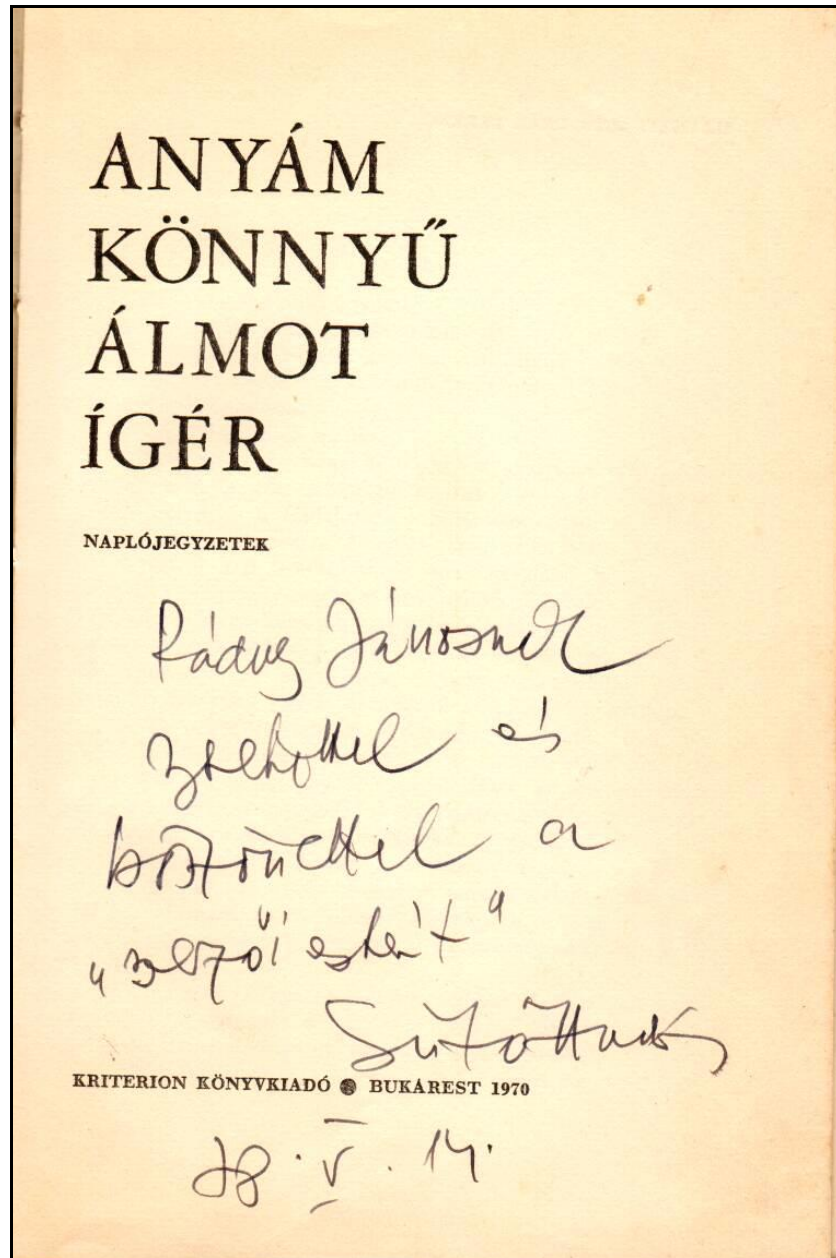
Szeretettel Rádulyéknak a kedves gerendás könyvtárszobába... a balladák földjére, Kibédre. Kolozsvár, 1981. nov. 7. Zágoni Attila.

A sóderhivatal. Paródiák. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1981.

4

Rádulyéknak: Irénkének, Janinak és a felnövő apróságoknak régi szép időkre, víz fölé nyúló halászbotokra és éjszakába nyúló beszélgetésekre emlékezve, K. vár, 1985. okt. 6. Barátsággal: Zágoni Attila.

Sánta pegazus. Humoreszkek, paródiák. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1985.

Sütő András dedikációja

Zágoni Olga

1948. Író, rádió, valamint tévériporter

Sok szeretettel a Ráduly családnak és Jani bácsinak, akiről ebben a kicsi könyvben is szó van, Zágoni Olga. 1987. május 24.

A fáról lepotyogni tilos! Mese. Ion Creangă Könyvkiadó, Bukarest, 1966.

Záhonyi András

(?). Rovásíráskutató, írástörténész

Ráduly Jánosnak barátsággal: Záhonyi András. Kibéd, 2012. augusztus 28.

Sumer—akkád—magyar Jel és Szótár. Mezopotámiai Kiszótár az ősi sumer képlekek szerinti rendszerezésben. Vélemény Kiadó, 2012.

M: Hely nélkül, egyelőre tervezetként jelent meg.

Zilmann Jenő dr.

1935–2007. Néprajzkutató

Ráduly Jánosnak megismerkedésünk alkalmával sok szeretettel, 2000. V. 12.

Változó népi valóság. Társadalomnéprajzi vizsgálat Havadon. Szerkesztette Nagy Olga. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest—Kolozsvár, 2000.

M: Több munkatárs könyve.

Zomoráné Cseh Márta

1962. Rovásíráskutató

Ráduly Jánosnak honfitársi szeretettel Zomoráné Cseh Márta. Solt, 2012. szelek hava (az aláírás rovásbetűkkel is): Zomora Márta.

A székely-magyar rovásírás rövidítési rendszere. Rovásírás tankönyv az V-VIII. és IX-XII. osztályosok számára. Kiadja: Zomoráné Cseh Márta. Szamosújvár, 2011.

M: A szerzőnő még meglepett két könyvével, de mindkettőbe a fenti dedikációt írta be.

Zsidó Ferenc

1976. Író, szerkesztő

Ráduly Jánosnak tisztelettel, őszinte barátsággal, Zsidó Ferenc.

Derék Borsszem Vitéz. Szász népmesék. Fordította: Zsidó Ferenc. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2002.

Zsigmond Erzsébet

1937. Népi önéletíró, népköltészeti gyűjtő

1

A szeretet soha el nem fogy. Ráduly János tanár úrnak ajánlom szeretettel 2004. III. 31.

Sírató. Életem könyve. Sajtó alá rendezte, az utószót írta Keszeg Vilmos. Második kiadás. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2003.

2

Nagy szeretettel Ráduly Tanár úrnak 2004. III. 31. Zsigmond E.

Árva sors. Magánkiadás. Csíkszereda, 2004.

3

A szeretet soha el nem fogy. Tisztelettel Ráduly János tanár úrnak, 2004. ok(t). 27. Kicsi Magyar Bözsi.

A múltó idő hangja. Vers- és énekgyűjtemény. Utószó: Ráduly János. Lyra Kiadó, Marosvásárhely, 2004.

4

Sok szeretettel, Ráduly János tanár úr olvassa a negyedik (könyvem), 2009. III. 10-én. Zsigmond Erzsébet, Sóvárád.

Fél-úton. (versek). Magánkiadás. Hely és idő nélkül.

Zsigmond Győző

1959. Néprajzkutató, nyelvész, író

1

Ráduly János kedves és gondos kollégámnak ajánlom barátsággal, Zsigmond Győző. Sepsiszentgyörgy, 2005. május 14.

Növények a folklórban. Plante în folclor. Szerkesztette / Redactat de Zsigmond Győző. A Magyar Köztársaság Kulturális Intézete kiadása. Bukarest—București, 2005.

2

Ráduly Jánosnak barátsággal, Zsigmond Győző. Kibéd, 2005. szept. 10.

A keserűgomba a magyar néphagyományban. In. Moeszia. Erdélyi gombász folyóirat. 2. Sepsiszentgyörgy, 2004.

Yamazaki Takashi

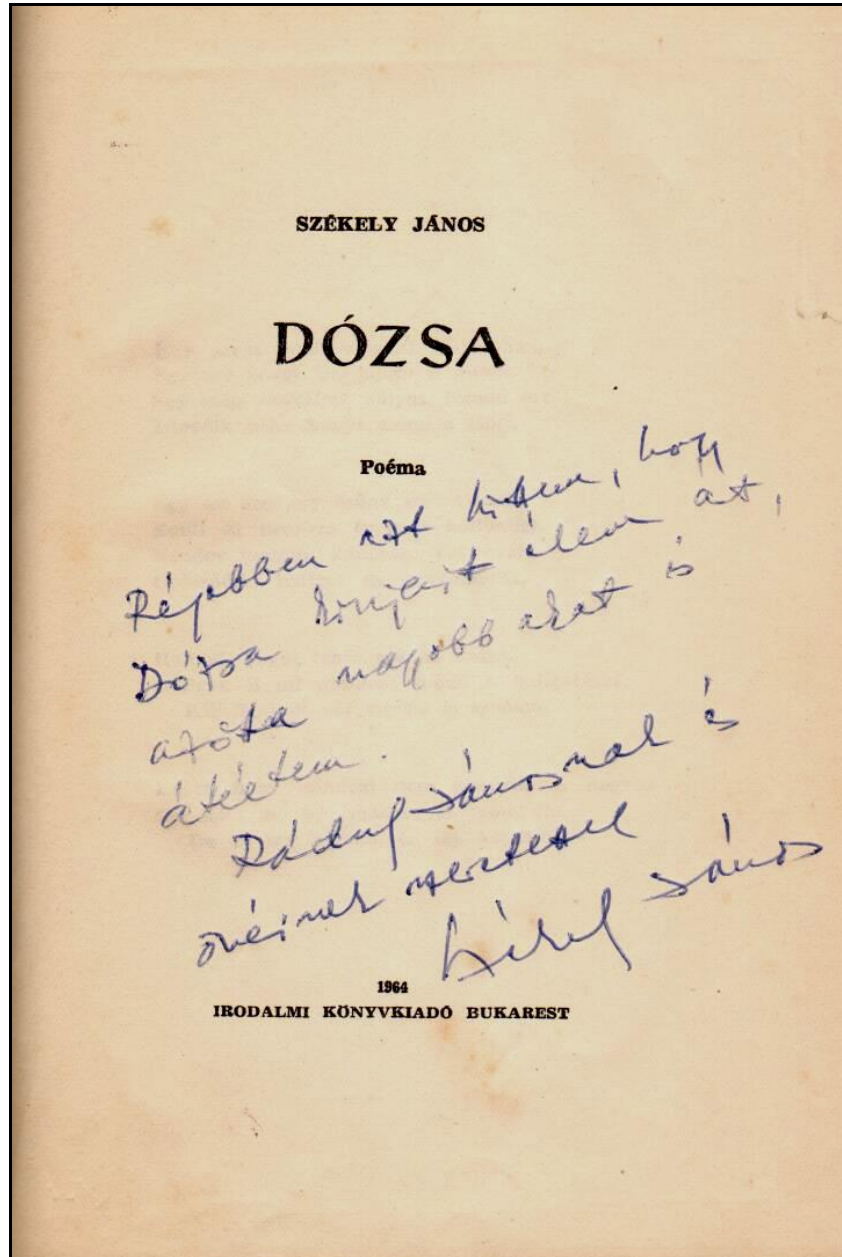
1937. Zenetörténész, Bartók-kutató, előadóművész

1

Á Ráduly János mit fremdlichen mit (kiolvashatatlan) Yamazaki Takashi. Kibéd, 2007. 05. 19.

Műsorfüzet — Program. Bartók: Mikrokozmosz. 2007. 2/8.

M: A dedikáció német nyelvű, magyarul így hangzik: Ráduly Jánosnak barátsággal és üdvözlettel. 2007. 05. 19. A fordítást Berecz Edgárnak köszönöm. Takashi japán betűkkel is aláírta az ajánlást.

Székely János dedikációja

2

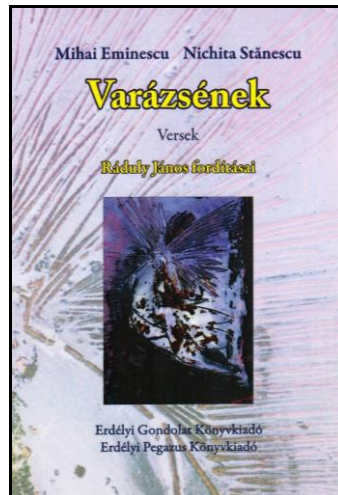
János Rádulynek Kibedba. Ein glackliches Nen-Jahr 2009. Takashi.

M: A szöveg német nyelvű, magyarul így hangzik: Ráduly Jánosnak. Boldog (szerencsés) új évet. 2009. Takashi. A fordítást Berecz Edgárnak köszönöm.

CD. Bartók Béla: Gyermeknek. Le 21 decembre 2008. Yamazaki Takashi. Magyar (No 1-40) és szlovák (No 1-39) népdalok. Mellékelve: Térkép (Bartók gyűjtőpontjai) és fényképösszeállítás. Két kockában: 1. Ráduly János beszélget Bartók énekesével, Dósa Lidivel, 1970. 2. Ráduly Jánosról készült fénykép (2007).

Kiadványaink

2020-ban megjelent

Élő néphagyományok

Asztalos Enikő

Erdélyi néprajz marosszéki gyűjtésekben
VII.**Erdélyi lakodalmak
és lakodalmi szokások (III.)****II.****LAKODALMI RIGMUSOK (II.)****AZ ÉTELEK ÉS ITALOK FELTÁLALÁSÁRA****Pálinkára**

A pálinka mérges ital,
Aki issza, hamar meghal,
Télen fázik, nyáron gunnyaszt,
Okos ember nem issza azt!
De azért itt van a kezemben
Két nagy cilindere,
Igyanak, mert nincs az
Méreggel tele!
Éljen!

*

Szép vendégkoszorú, kellemes társaság!
Megterhelve jövök, legyen víg multság!
Mielőtt felhoznám sorba az étkeket,
Kérem, az alapját készítsék el kendtek!
Fenyőmagot szedtem a Kárpátok alján,
Kertünk alatt van még jámbor árvácskám,
És csattintó mag is bőven szokott lenni,
Aminek a levét nagyon jó meginni.

Ez aztán megfeni az emberek torkát,
Jól besavanyítja a beteges gyomrát.
Úgy tud szökni tőle, mint a zablepénytől,
Megjön az étvágya, nem fél az ételtől!
Itt vagyon, uraim, tessék fogyasztani!
De azért nagyon jó óvatosnak lenni,
S kesztyűs kézzel bánni evvel a kenettel,
Mert ebből nem sok kell, s felfordul az ember!

*

Tisztelt vendégeim, későre érkeztem,
Mert a pálinkás hordó nagy volt,
s avval küszködtem.
Megcsavartam a nyakát, és kibuggyant vére,
Épp elég sok ömlött a kezem fejére.
Noé nagyapánknak ettől jött meg kedve,
Örömeiben táncolt, ugrált, mint egy medve.
Kérem, használjanak bátran belőle,
És váljon mindenkinek az egészségére!

Levesre (I.)

Érdemes vendégek, nem üresen jöttem,
Étellel terhelve van mind a két kezem!
De mielőtt hozzányúlnak a kanállal,
Buzgó szívvel hálát adjanak az Úrnak!
Hátam mögött még húsz legény vagyon,
Azok kezét a tál süti igen nagyon.

Ne tántorogják hát előttem most senki,
Mert a nyakát leforrázom neki!
Itt tehát a leves, melyet adott jó hús,
Ezután a szívünk ne legyen többé bús!
Nosza, muzsikusok, szóljon hát a virtus,
Azzal dicsértessék az Úrjézus Krisztus!

*

Íme itt a leves, az étkek alapja,
Násznagy uram a jó példát megmutatja!
Ebből a jó levesből vessék meg az ágyat,
Mindenkinek kívánok jó farkasétvágyat!

Levesre (II.)

Az első leves mindig a húsleves:

A leveses tállal a rendet megkezdtem,
De mielőtt ehhez a kanállal nyúlnánk,
Mondjunk buzgó szívvel könyörgést az Úrnak.
Itt a jó étel, amit adott, a hús,
Most senkinek szíve ne legyen többé bús.
Te meg, prímás, húzzad, hogy szóljon a víg tus,
Ezzel dicsértessék az Úrjézus Krisztus!

Levesre (III.)

Itt van az első tál étel, behoztam,
És hogy el ne ejtsem, sokat imádkoztam.
A szakáccsal jól megfűszerszámozattam,
Borssal meg gyömbérrel meg is sózattattam.
Örvendek, ha tálát viszek ki üresen,
Lássanak hát hozzá, uraim, jó frissen,
Jó étvágyat hozzá kívánok szívesen!

Malacpecsenyére

Itt a jó pecsenye, ízes salátával,
Fejének veleje ráhintett sócskával,
Különös eledel, legjobb finomságú,
Mert lehet rá inni a jó borocskából.

Malacsültre

Hallgasson meg engem minden becsületes!
Ez a gyenge malac, még csak három hetes!
Meggyilkolták szegényt, ó, ez rettenetes!
De a húsa jó ám, igen természetes!
Ó, te kicsi malac! Gyere búcsúzóra!
Jaj, de hamar eljött neked a végóra!
Tessék, násznagy uram, metélje apróra!
Azután egy darab nekem is jó volna!

Sültre

Mindenki köszörülje ki a kését,
Mert pecsenyét hoztam, mégpedig sokfélét!
Igazán mondom, aki eszik ebből,
Mint egy hentesmester, úgy meghízik ettől!

Őseink is azért lettek olyan vének,
Mert mindig a jó pecsenyével éltek,
A pecsenyét mindenkor szerették,
És utána a torkukat borral öblögették.

*

Ne higgyék, hogy e hús tán öreg volna,
Bár igaz, hogy megvult,
Mikor játszottunk a porban,
Mint fürge gyerekek, megkergettük sorban,
S most pedig megesszük, tisztességes korban.
Egyék hát, uraim, jó étvággal!
Ehhez még a zenész is tartozik nótával!

Borjúsültre

Tisztelt vendégeim, amit most behoztam,
Finom borjúhús az, tormával áldottan.
Csak 25 évet élt az anyjával.
Gyengesége miatt sohasem ett szénát,
Ennek gyűjtötték meg a sok finom korpát.
Jól el van készítve, pirosra kisütve,
Minden vendég kaphat bőven itt belőle!
Jó étvágyat!

Majorsághúsra

Pecsenyét is hoztam, mégpedig kétfélét:
Behoztam a kakast, és vele a jércét.
Hogy jutottam hozzá? Szépen elmesélem!
Szaladgált a kakas a jérce nyomába,
Én meg fogtam magam, s a kakas nyomába!
Elfogásuk után szaladok konyhába,
Hogy készítsék el a jelen vacsorára!
Nyúljanak utána! Ízes a falatja!
Tessék, násznagy uram, bátran kóstolhatja!

Libapecsenyére

Mindig szeretett a liba vízen úszni,
Azért fog jól most a borocskára csúszni,
Ecetes ugorka vagy zöldsalátával
Tessék, költsék ezt is, Isten áldásával!

Későbbi kínálás

De ne féljen senki, hogy csömört fog enni,
Vagy hogy tán a gyomrát túl fogja terhelni,
Kukoricamártás mogyoróbélesből,
Forgács és dióhéj, jó zsidócseresznye,
Csörgőfánkok lesznek egymásra helyezve.
Szentháromság Isten, jer hozzánk segélybe,
Hogy a mulatságunk rendben menjen végbe!

Paprikásra

Mivelhogynincsen több ilyen híres éték,
Erre a magyarnak vizet inni vétek!
S éppen ezért, kedves vendégek:
Széles jó étvággyal vegyétek!

A kására

Itt van a kása,
Az Isten áldása.
Akinek nem tetszik,
Nézzen a padlásra.

Borra

Szerencsés jó estét, becses kompánia!
Szavamra hallgasson most mindenki fia!
Itt van a gazdának utolsó pint bora!
Látom a sarokban jó Árpád komámat,
Amint a szemében aggodalom támad.
Ne félj, Árpád komám! Nem áll a mondásom!
Van elég jó borunk, érdemes barátom!
Kezdjenek, uraim, vígan koccintani,
Mi el nem fáradunk a bort hordani!

*

A bor a szőlőnek csak a tiszta leve,
Édes volt az íze, zöld volt a levele.
S hányszor sütött reá a forró napsugár,
Amíg megtelt vele hordó, pince, pohár!
Ha mértékkal iszunk, válhatik javunkra,

De ha rendetlenül, kárunkat okozza.
Ha ma megvigasztal, holnap megszorít,
Egyet lábra teszen, és mást megnyomorít.
Koccintsunk, uraim, vegyék, és igyanak!
Mert holnap ki tudja, hogy hol kínálgatnak!
Az új párnak örök, áldott öröme!
Ez minden őszinte szívnek köszöntése.

*

Hogy mily csuda féreg az a filoxéra,
Ismeri és tudja minden ember fia.
Láttam a sarokban a Jóska komámat,
Hogy a szemében nagy aggodalom támad.
Attól fél talán, hogy a borral valami baj esett,
S ő ez alkalommal nem ihat eleget.
Igaz, hogy a gazdának kevés a bora,
De azért ne féljen senki emberfia,
Mert ha éppen malmot nem hajtunk el vele,
Elég arra, hogy mi fáradjunk bele,
Amíg felhozzuk azt a sok bort,
mit megihat e sereg.
Nézzék, Jóska komám hogy örül majd ennek!

Süteményre

Finom, fehér lisztből készült a sütemény,
Nincs benne sem ánizs, sem mustár, sem kömény!
Porhanyó, jóízű, egy cseppet sem kemény!
Aki ilyennel él, nem bántja a köszvény!
Olyan édes ez, kérem, valamint a jó méz,
Mindjárt megkívánja az ember, ha ránéz.
Bátran lehet enni, gyomornak nem nehéz!
Mindenik darabot fogjon meg kilenc kéz!

*

Finom eledel, jóféle sütemény,
Mazsolaszőlő van benne és nem kömény,
Édes és porhanyós, mint vaj, ha az ember ránéz.
Tudom, hogy szeretik lányok, asszonynépek,
De nagyon kedvelik az öreg legények,
Bátran lehet enni, gyomornak nem nehéz,
Fogjon meg hát minden darabot kilenc kéz.

Pénzszedéskor

Engedelmet kérek, hogy egy pár sort szóljak.
Ha azzal valakit meg nem sértenék,
Az idő rövid, sok időt ne töltsünk a menyasszonyi tánccal,
Mert ha valami hiba kerül a menyasszony testébe,
Szomorúan fekszik az ura melléje.
De hogy vígan, örömmel feküdjék melléje,
Amit nekik szántak, a tányérba tegyék be!

Menyasszonytáncra

Engedelmet kérek, hogy egy pár szót szóljak!
Mert az idő rövid, hát ne nagyon töltsük!
Menyasszonytáncra lesz most lehetőség nálunk,
Itt is van a tányér, hogy most nekilássunk.
Eladó a menyasszony!

Töltött káposztára

Uraim, hölgyeim, mind lábatlankodom,
De hiába, hogyha itt vagyok a bajom!
Ismét csak zavarnak, nem is hagynak nyugton,
Míg az egész bandát ide föl nem hozom.
Képzeljék, mit hoztam, jó töltött káposztát,
A magyar embernek legjobb falatját!
Ki tudja, hány disznó füle-farka benne,
S többi húsos része meg vízzel keverve.
Tejfőllel terítve, el vagyok ám látva,
Tudom, hogy senkinek nem lesz kifogása!
De, ha mégis lenne, jöhet a befogás,
Szájbefogás után illik a nyafogás!
Így lenne még egy-két rendkívüli fogás,
Ami majd hozná a negyedik fogást.

De ennyi is elég, ha többre nem várunk,
Széles jó étvággal fogyasszák el nálunk!

*

Tisztelet adassék, annak, amit most hoztam,
Amiért a konyhán sokat várahoztam,
Most jön a magyar ételek vezére,
Nemes hazánk, dicső fajunk büszkesége.
De minek dicsérjem, dicséri ez magát,

Belevágtam két disznó elejét, hátulját,
Íme, azt mondhatjuk, hogy az Isten adta,
Ami e tálban van, ez töltött káposzta.

*

Paradicsomkertből íme most érkeztem.
Szép fejes káposztát bőven természettem.
Nem dicsérem én, dicsérje ő magát,
Mert belevágtam hat oldal szalonnát.
Tizenkét disznónak elejét, hátulját.
A vőlegény keresse a fülét, a menyasszony a farkát.

Asztalbontó

Becsületes, ékes, vidám gyülekezet!
Férfiak, és női tisztelt felekezet!
Ha valakit itt meg nem sértek,
Engedelmükkel még pár szót beszélek!
Íme, letűnének asztaloknak éke,
A piros pohárnak odalett a szépe!
Most már látom, ki-ki a tánc után vágyik,
Kerekedjünk fel tehát, mind egy szálíg!

III.

KOCSIS DEÁK JÁNOS XX. SZÁZAD ELEJI KÉZIRATOS HUSZÁRKÖNYVÉNEK LAKODALMI RIGMUSAI

Vőlegény-búcsúztatás

Tisztelt jóuraim, kedves asszonyaim,
Hallgassák meg kérem esdeklő szavaim.
A vőlegény helyett emelem szavamat,
Tessék meghallgatni búcsúzó hangomat.
Dicső legyen a kegyelmes Atyának,
Hogy e jelen napra felvirradának,
És az álmok csendjét nem zavarta semmi,
Lehessen az áldott menyegzőre menni.
Zeng a búcsú szava, hullanak könnyeim,
Mert tőletek válok, édes jó szüleim.

De nincs mit tenni, hiába sirángok,
Az Istentől nektek minden jót kívánok.
Add ide kezedet, édes, kedves apám,
Ne állj messze tőlem, édes nemző dajkám,
Jer közelebb, kérlek, hogy azt köszönjem meg,
Hogy mennyit féltettél, az Isten áldjon meg,
Amíg e koromig engem felneveltél,
Elösmerem, apám, de sokat szenvedtél!
És most karod alól szárnyamra engedté, l,
Boldog mennyegzőmre ím már elindítál,
Amíg ezt elérted, sokat fáradoztál.
Sok verítékcseppet el is hullattál.
Ezekért, jó apám, életedet áldom,
Valamíg élni fogsz ezen a világon,
Áldjon meg tégedet az ég teremője,
És a csillagoknak a bölcs rendezője
Legyen életednek örökös védője,
A napnak és holdnak igaz vezetője.
Isten fizesse meg sok fáradságodat,
És egyáltalában minden jószágodat:
Felnevelésemet, ápolgatásomat.
Az Isten áldjon meg ezekért tégedet,
És szent országába vigye el lelkedet.
Édes szülőanyám, már hozzád fordulok,
Szerelmes jó dajkám, tetőled búcsúzó.
Ó, jaj, hogy is kezdjem, beszélni sem bírok,
Hogy tőled megválnok, annyira zokogok.
Köszönöm, jóanyám, hogy engem dajkáltál,
Hideg széltől, tűztől mindig oltalmaztál.
Ó, én édesanyám, ne epeszd magadat,
Bocsáss el engemet, kedves szép fiadat!
Ha megbántottalak, Krisztus szerelmére
Kérlek, bocsáss meg, az ő szent nevére.
De az ő szívéből értünk kifolyt vére,
Őszentsége legyen váltságomnak bére.
Isten fizesse meg nagy szeretetedet,
Mit mellettem tettél, gondviselésedet.
Vigyen fel tégedet ezekért a mennybe,
Vigadjál szüntelen örök dicsőségben.
Édes testvéreim, el ne felejtsetek,
Amily tiszta szívből eddig szerettetek,
Szeressetek mindig jóban és örömben,
El ne hagyjuk egymást, soha az életben!
Ápoljátok az én drága szülőimet,
Kérlek, helyettem is szolgáljátok őket.
Úgy áldjon meg az Isten, a teremő Atya,
Hulljon reátok mind az egek harmata.

Kedves alsó-felső jószívű szomszédim,
Közel-távol levő én atyafiaim!
Mind megbocsássonak, ha voltak hibáim
Ellenükre, és hibás szavaim.
Tisztelt gyülekezet, Isten szent nevébe,
Induljunk el innen csendes békességben.
Vőlegény urunknak keressük fel párját,
Az ő drága üdvét, ékes menyasszonyát.
Szerezzünk ma neki öröm-boldogságot,
Hozzunk ma keblére egy szép gyöngyvirágot.
Először az Isten hajlékába visszük,
Ahol a szent áldás után boldogítjuk.
Köttessük meg őket hittel, szeretettel.
Tisztelt gyülekezet, Isten szent nevébe,
Induljunk el tehát csendbe, békességbe.
Dicséret-dicsőség adassék Istennek,
Ki gondját viseli ezen pár embernek.
Végre dicséretet mondok felségének.
Ezzel vége leszen az én beszédemnek. (Vége)

Kocsis, Brassó 1904.

Menyasszony-búcsúztató

Nemes szép társaság, kik ide gyűltetek,
Engem méltatlanul meg nem vetettetek,
Hanem lakodalmi tisztességet tettetek,
Az Úr azért legyen a ti Istenetek.
Megszokott hajlékom mindjárt ide hagylak,
A jó Isten tudja, hogy még mikor látlak.
Kész vagyok elmenni, de sokat siratlak,
Ó, hogy hagyjalak itt, keservesen szánlak.
Már jó egészségben elhagylak titeket,
Az Úr áldása tartson benneteket,
Vigasztalja szépen bágyadt szíveteket.
Már megyek, kísérem az én kedvesemet,
Szép szerelmes mátkám, rád vetem szememet.
Nincs itt maradásom, el kell mennem veled.
Testemet testeddel egy házba bezárják,
Lelkemet lelkeddel egekbe fogadják.

*írta huszár Kocsis János
1904 Deczember 4 én Brassóba*

Az ételek feltalálása

Megtekintettem a konyhán mindeneket,
Sorba vizsgáltam meg a drága ételleket,
Kötelességem, mert én vagyok mestere,
A mi öregapánk rendelt engem erre.
Kívánom, e napot számos esztendőbe
Tölthessék fejenként szép, aranyos időkbé.
Kiváltképpen pedig lelki örömmel,
S ide beszélített házi szép népekkel.
Kánaán menyegzőjéből küldöttem tinéktek,
Isten akaratából, érdemes vendégek.
Akarjátok tudni jövetelem célját?
Jelentem tinéktek Isten akaratját.
Krisztus urunk, mikor lakodalomban volt,
Szép tanítványival víg mulatságban volt.
De ez a mulatság, hogy neki megtetszett,
Azért rendelt nekünk hitünk mellé ilyent.
Szüzek, szép virágok, mellettem álljatok,
Lássák meg uraimék, derék legény vagyok,
Mert nekem két orcám, mint kikerics, úgy ragyog.
Üsmernek engemet, urak és hadnagyok,
Mert tudják, hogy Attila híres fia vagyok,
Azért, hát szép szüzek, énrajtam kapjatok,
Mert én a lányok közt forgolódni tudok.
Szeretem a bort is, no, lelkem, adjatok,
Mert ha nem adtok, mesterséget tudok.
Ördögöm van, egyet magamhoz csábítok,
És piros ajkára édes csókot adok.
Szépen úgy megragad nálam, mint madár a lépen.
Már drága angyalom, innom is adtatok,
Tudjátok, fáradtam sokat utánatok,
De majd szerzek nektek ezért egy olyan hű párt,
Lámpással sem bírtok találni olyat mást.
Uraim, az asztal meg vagyon terítve,
Kés, tányér villával, kaláccsal készítve.
Jönnek az étkek is, most mindjárt sorjában,
Az a sok legény most nem áll itt hiába.
Nehogy az asztalon a leves meghűljön,
S fölmelegítése dologba kerüljön,
Tessék mindnyájuknak helyre telepedni.
Méltó, hogy az öröm itt most úrrá legyen,
Ételből-italból testük részt vehessen.
De ne féljen senki, hogy csömört fog enni,
Mert biz itt a gyomrát meg nem terhelheti.
Vőfélyek érkeznek, híres Perzsiából,
Követül küldetnek utánam Szittyából.

Utánam érkeznek megterhelt tevéim,
Majd elékerülnek a pompás étkeim.
Az első tál étel lesz bagolynyerítés,
Utána érkezik a kemencenyögés,
Csirkeordítás meg borjúköhögés,
Végre érkezik egy üres kocsizörgés,
Egy öreg sündisznó leszen kipácolva,
Egy beteges bolha lesz a nyársra húzva,
Sült pecsenye helyett egy nagy fejsze foka,
Meg egy százesztendős keréknak az agya.

Első beszéd vacsora alatt a házasságról

Ifjak és öregek, ide hallgassatok.
Szörnyű fontos dolog, amit én most mondok.
A szent házasságról szól most e nagy beszéd,
Jól megjegyezzétek elejét meg végét.
Az Isten Ádámot mikor teremtette,
Mindjárt Éváját is melléje helyezte.
Nem jó, ha az ember mindig egyedül van,
Azért kell hát élni nekünk házasságban.
Csak ha teljes egyetértés nincsen,
Azt a házasságot megverte az Isten.
Ha a férj goromba, kártyás vagy iszákos,
Szegény feleségét megverte a balsors.
De ha a nő zsémbes, egész nap kerepel,
Szegény férj nyugalma az ördög vitte el.
Ha a nő nem hajlik szépen okos szóra,
A házaselete nem vezethet jóra.
A férj legyen szorgalmas és dolgos,
Az asszony szerény, gyors és takarékos.
Ne vesszenek össze minden csekélységen,
Éljenek boldogul, csendben s békességben.
Csak ezt elmondani volt most a szándékom,
Azért hát beszédem íme most bezárom.

Második beszéd

Mélyen tisztelt násznép, tisztelt vendégsereg,
Látjátok, nem vagyok én már mai gyerek.
Édesanyám így szólt múltkor az apámhoz:
Hozhatna a gyermek menyecskét a házhoz.
Ott voltam közelben, én is meghallottam.
Ezért háztűznézni mindjárt elindultam.

Fogtam egy tarisnyát, a hátamra tettem,
De elébb magamat otthon teleettem.

Pálinkára

Isten szent nevében már ide begyűltünk,
Szeretett gazdánknak házába beléptünk.
Hivatalos vendégnek szép rendben begyűltünk,
Egymást megértve ide telepedtünk.
Azt kiáltja szájam: legyenek csendesen,
Hogy elvégezhessem dolgomat rendesen.
Annak szolgálók e házba szívesen, aki
Szépen rendben mulat, és becsületesen.
Mint ahogy e háznál ígéretet tettem.
Ételből-italból szívből ígért nekünk,
Amit most már mi a kezünkbe is vettünk.
Kezemben az üveg, jó pálinka benne,
Várja a menyasszony, hozzá kerülhetne.
Még a vőlegény is, gondolom, elvinné,
Más is hozzányúlna, ha eléje tennék.
De azért csak bátran, ki-ki hozzányúlhat,
Ne töltse az időt itt szomorúsággal.
A mi vendéglátó gazdánk azt kívánja.

A töltött káposztára

A Paradicsomkertből éppen most érkeztem,
Mivelhogy én ottan sokat kertészkedtem,
Szép fejes káposztát bőven természettem.
Nagy Magyarországnak jó részét bejártam,
Ily káposztaféléket keveset találtam.
De annyit mondhatok, ahol csak eljártam,
Mindenütt dicsérték, fülemmel hallottam.
Száрма és káposzta az étkek vezére,
Nem is magyar hazánknak országos címere,
Még a királynak is gondja vagyon erre,
Áldott a föld, ahol terem a gyökere:
Mégis nem dicsérem, dicsérje meg magát.
Mert belevágtam négy tábla szalonnát,
Tizenkét disznónak elejét-hátulját,
Keresse meg benne ki fülét, ki farkát.
Mivel pedig most a káposzta itt vagyon,
Mindenki az evéshez rögtön hozzáfogjon,
S azután elémbe panaszokat nyújtson.

38.

A paradicsom kertből éppen most érkeztem
 Nely gyönyörű kertnek gyümölcséből ettem
 A mint, hogy én ottan sokat kertet ketttem,
 Kéj fejes rákosztát bőven termesztem,
 Nagy magyar országnak jörséket bejártam,
 Ez rákoszta felit kereset találtam
 De annyit mondhatok a holcsar eljártam
 Mindenit díszíték fülemmel hallótam.
 Szalma és rákoszta az étkek vevéce,
 Kém is magyar határenél országos szimere,
 Még a királynak is gondja vagyon ere
 Áldott a föld a hol terem a gyökere:
 Mégis nem dicserem díszéje meg magát,
 Mert bele vágtam nagyfélé szallonát,
 Tizenket díznonak elejét hátiját,
 Keresse meg benne kifülét ki farkát
 Mivel pedig most a rákoszta itt vagyon
 Mindenki az evéshez jó legyen fogjon,
 Hogy veséje miatt éhen nemaragyon
 Azután előmbe panaszokat nyújtsón (vége)
 Szanis János 1902 béli Rincor oszár
 honap a román Et Brassó

A huszárversek eredeti kézírása
 a szerző aláírásával

*

A paradicsomkertből éppen most érkeztem,
 Mely gyönyörű kertnek gyümölcséből ettem,
 Aminthogy én ottan sokat kertészkedtem,
 Szép fejes káposztát bőven termesztettem.
 Nagy Magyarországnak jó részét bejártam,
 Ily káposztaféléit keveset találtam.
 De annyit mondhatok ahol csak eljártam,
 Mindenütt dicsérték, fülellem hallottam.
 Szárma és káposzta az étkek vezére,
 Nem is magyar hazánknak országos címere.
 Még a királynak is gondja vagyon erre,
 Áldott a föld, ahol terem a gyökere.
 Mégis nem dicsérem, dicsérje meg magát,
 Mert belevágtam négyféle szalonnát,
 Tizenkét disznónak elejét-hátulját,
 Keresse meg benne ki fülét, ki farkát.
 Mivel pedig most a káposzta itt vagyon,
 Mindenki az evéshez jó buzgón fogjon,
 Hogy restsége miatt éhen ne maradjon,
 Azután előmbe panaszokat nyújtson.

(vége.)

*Kocsis János 1902 béli kinek csak 8 hónap
 a komisz élet. Brassó.*

TÁJSZAVAK JEGYZÉKE

- asztalülés = asztalhoz ülés
 bujka = rövid, sötétkék posztókabát, gépi tűzéssel és gombokkal díszítve (nők és férfiak egyaránt viselik Kalotaszegen)
 bulándré = a dulándlé menyecskefátyol neve Mákófalván, Kalotaszegen
 csujogatas = kurjongatas, verses felkiáltások lakodalmakon
 csigatészta = a húslevesbe készített, szövőbordán végigsodort laska
 duléndlé = kontyra tűzött háromszögű, himzett tüllfátyol Kalotaszegen
 fersing = felsőszoknya Kalotaszegen
 gajdos = hangosan mulatozó, italozó
 gusztált neki = ízlett neki
 hárász = festett gyapjúszál
 hosszúkarú ing = hosszú ujjú ing
 hütös urammal = hites urammal, férjemmel
 kikérő = menyasszonykérés
-

- kontyolórucha = új ruha a menyasszony kontyolásakor, többnyire az anyós ajándéka
 kötéses ruha = két szalagra hímzett betét az ünneplő kötényen Kalotaszegen
 ládafia = fiók a menyasszony kelengyészládájában
 nyüszülány = nyoszolyólány, koszorúslány
 pajta híja = az istálló padlása
 pánkó = fánk
 perec (lakodalmi) = lakodalmakra sült kör alakú kalács, tetején kalács-tészta-díszítményekkel
 száras cipő = fűzős, magasszárú cipő
 „szólás” = az ajándékozás neve a kalotaszegi esküvőkön. Pl. „Én szólok a vőlegénynek ... lejt”
 szórruha = szórdelin anyagból varrt kötény Kalotaszegen
 tészta = a sütemény neve Erdélyben
 vállpántlika = 10-13 cm hosszú szalagok a lájbi karjára varrva Kalotaszegen
 vendégség = lakodalmi mulatság

ADATKÖZLŐK JEGYZÉKE

1. Csergezán József, Szentgerice (1979)
2. Csergezán Erzsébet, Szentgerice, 68 éves (1979)
3. Fekete Mária, 45 éves, Mezősámsond (1985)
4. Varró József, 40 éves, Kutyalva (1988)
5. Balla Mihály, 74 éves, Nyárádköszvényes (1985)
6. Jakab M. Zsigmond, 68 éves, Szolokma (1979)
7. Bálint Sándor, 87 éves, Szolokma (1979)
8. Fülöp András, Maroskeresztúr, aki apjától írta le 1889-es füzetből
9. Nagy Lajos, 64 éves, Mezőbánd (1979)
10. Albert Erzsébet, 42 éves, Székelyudvarhely (1988)
11. Gagy Rozália, 52 éves, Marospéterlaka (1988)
12. Monda Sándor, 24 éves, Vajdaszentivány (1988)
13. Benedek Erzsébet, 66 éves, Gyergyóalfalu (1985)
14. Farkas Margit, 40 éves, Székelyvaja (1985)
15. Tövissi Gusztáv, 70 éves, Bezóbodon (1985)
16. Gálffi Piroska, 40 éves, Mezőbergenye (1981)
17. Csáki Gergely, 30 éves, és Emma, 28 éves, Csíkdánfalva (1981)
18. Virág Ilona, 56 éves, Nagyteremi (1985)
19. Demeter Eszter, 54 éves, Rava (1989)
20. Rác Julianna, 87 éves, Csíkszentdomokos (1985)
21. Fekete Zsuzsánna, 42 éves, Marossárpatak (1979)
22. Bartha Margit, 35 éves, Nyárádszentlászló (1979)
23. Burján Regina, 74 éves, Székelysárd (1985)
24. Czegő Ilona, 42 éves, Nyárádgálfalva (1983)
25. Tóth Rozália, 55 éves, Iszló (1985)
26. Mátyás Mihály, 45 éves, Nyárádgálfalva (1985)
27. Portik Mihály, 40 éves, Csatószeg (1985)
28. Péntek Julianna, 74 éves, Marosjára (1985)

29. Trombitás József, 36 éves, Marosugra (1988)
30. M. Nagy Ágnes, 61 éves, Mezőmadaras (1987)
31. Szávuly Erzsébet, 58 éves, Szentháromság (1987)
32. Kovásznai Júlia, 75 éves, Teke (1987)
33. Lázár Klára, 55 éves, Marosjára (1987)
34. Szép Gergely, 79 éves, Székelykakasd (1981)
35. Szépné Muzsnai Erzsébet, 69 éves, Székelykakasd (1981)
36. Gidófalvi István, 26 éves, Székelykakasd (1983)
37. Kiss Júlia, 74 éves, Székelykakasd (1983)
38. Csatlós Irén, 39 éves, Holtmaros (1983)
39. Sipos Magdolna, 46 éves, Nagyernye (1985)
40. László Rozália, 71 éves, Geges (1985)
41. Filep Ilona, 39 éves, Székes (1980)
42. Albert Róza, 40 éves, Erdőcsinád (1980)
43. Csatlós Irén, 39 éves, Holtmaros
44. V. I. nagyapjától gyűjtötte, 99 éves, Marosvásárhely (1985)
45. F. E. részt vett egy lakodalmon, Kissolymos (1981)
46. K. E. részt vett egy lakodalmon, Ölyves (1981)
47. T. Z. részt vett egy lakodalmon, Marosugra (1981)
48. K. L. S. részt vett rokon lakodalmán, Nyárádrete (1981)
49. N. N. részt vett rokon lakodalmán, Marosugra (1981)
50. T. E. részt vett rokon lakodalmán, Berekeresztúr (1981)
51. Cs. I. nagyanyjától gyűjtötte, Szentgerice (1981)
52. P. Zs. rokon lakodalmán látta, Nyomát (1979)
53. Cs. I. lakodalmon vett részt, Szentgerice (1987)
54. F. L. részt vett lakodalmon, Gyergyóújfalu (1979)
55. Cs. A. szüleitől gyűjtötte, Hídvég (Sepsiszentgyörgy mellett) (1985)
56. V. I. szüleitől gyűjtötte, Maroskeresztúr (1985)
57. Kovács Pali Ferenc, 20 éves, Mákófalva (1959)
58. Téglásné Kocsis Deák Erzsébet, 28 éves, Mákófalva (1959)
59. Kelemen Katalin, 63 éves, Mákófalva (2013)

**A GYŰJTÉSBEN RÉSZT VETT
VII-VIII. OSZTÁLYOS TANULÓK**

a Marosvásárhelyi 1-es számú Általános Iskola
néprajzkörösei (1979–1988 között)

Csergezán Ilona, Jakab Éva, Szabó Anna, Szilveszter Katalin, Fekete Zsuzsa, Albert Ilona, Gálffi Melinda, Kész Judit, Filep Zoltán, Szávuly Endre, Czégő Enikő, Virág Sándor, Morár Tünde, Bartha Melinda, Burján Magda, Faragó Il-dikó, Mátyás Melinda, Portik Attila, Bodoni Zsuzsa, Szalai Olga, Kölönte Enikő, Csatlós Noémi, Sipos Zsolt, Orbán Attila, Ölvedi László, Péter Enikő, Török Ka-talin, Trombitás Zita, Varró István, Antal János, Balla Tünde, Gagyti Tünde, Imre Sándor, Kerestély Tünde, Tövissi Levente, Izsák Gyula, Cseh Margit, Far-kas Csaba, Kiss Huba, Butyurka Júlia, Végh Csaba, Nagy Mihály, Hegyi Haj-nal, Gombos Rita, Jánosi Mihály, Kiss László Sándor, Csiki Attila, Csergezán Irén, Fülöp András, Faragó László, Orbán József Attila, Majoránt László

HELYNÉVMUTATÓ

1. Csíkszentdomokos (Sândominic), Csíkszék (Hargita megye)
2. Gyergyóújfalu (Suseni), Gyergyó (Hargita megye)
3. Holtmaros (Lunca Mureşului, Felső-Maros mente) (Maros megye)
4. Inaktelke (Inucu), Kalotaszeg, Nádas mente (Kolozs megye)
5. Iszló (Isla), Felső-Maros mente (Maros megye)
6. Kalotaszentkirály (Sîncraiu), Kalotaszeg (Kolozs megye)
7. Keresztényfalva (Cristian) (Brassó megye)
8. Küküllőszéplak (Suplac), Küküllő mente (Maros megye)
9. Magyarbikal (Bicâlatu), Kalotaszeg (Kolozs megye)
10. Mákófalva (Macău), Kalotaszeg, Nádas mente (Kolozs megye)
11. Marosjára (Iara de Mureş), Vízköz, a Küküllő és Maros köze (Maros megye)
12. Marospéterlaka (Petrilaca de Mureş) (Maros megye)
13. Marossárpatak (Glodeni), Felső-Maros mente (Maros megye)
14. Marosugra (Ogra), Marosszék (Maros megye)
15. Méra (Mera), Kalotaszeg, Nádas mente (Kolozs megye)
16. Mezőmadaras (Mădăras), Székely-Mezőség (Maros megye)
17. Rava (Roua), Kis-Küküllő mente (Maros megye)
18. Nyárádgálfalva (Găleşti), Alsó-Nyárad mente (Maros megye)
19. Székelykakasd (Vălureni), Alsó-Nyárad mente (Maros megye)
20. Székelyudvarhely (Odorheiu-Secuiesc), Udvarhelyszék (Hargita megye)
21. Szentgerice (Gălăţeni), Nyárad mente (Maros megye)
22. Teke (Teaca), Mezőség (Beszterce-Naszód megye)
23. Vista (Viştea), Kalotaszeg, Nádas mente (Kolozs megye)

SZAKIRODALOM

Asztalos Enikő: *Szép szivárvány koszorúzza az eget. Népelet Székelykakasdon*. Státus Könyvkiadó, Csíkszereda, 1998.

„Az huszár a világ első katonája” — Kocsis Deák János századeleji kéziratos könyvét gyűjtötte és feldolgozta Asztalos Enikő. Custos Kiadó, Marosvásárhely, 1994.

Balassa Iván — Ortutay Gyula: *Magyar Néprajz*. Corvina, Budapest, 1979.

Balázs Lajos: *Rituális szimbólumok a székely-magyar jelképkultúra világából*. Pallas Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2012.

Benkő Károly: *Marosszék ismertetése — 1860–1861-ben*. Kolozsvár, 1868–1869.

Bényei József: *Rigmusköltészet az ötvenes években*. Debrecen, 1992.

Bolyai Farkas: *Marosszéki lakodalmi szertartások*. Tudománytár. I. Buda, 1834.

Demény István Pál — Gazda Klára — Keszeg Vilmos — Pozsony Ferenc — Tánczos Vilmos: *Magyar népi kultúra*. Tankönyv. Erdélyi Tankönyvtanács, Kolozsvár, 1999.

Dömötör Tekla: *Magyar népszokások*. Corvina Kiadó, Budapest, 1972.

Dömötör Tekla: *Régi és mai magyar népszokások*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1986.

Erdélyi magyar lakodalmi rigmusok. Gyűjtötte és válogatta Asztalos Enikő. Impress Kiadó, Marosvásárhely, 1994.

Gazda Klára: *Közösségi tárgykultúra — művészeti hagyomány.* KJNT — BBTE. Kolozsvár, 2008.

Gráfik Imre — Turbéky Dénes: *Széki lakodalom.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2000.

Hopp Lajos — Küllős Imola — Voight Vilmos: *A megváltozott hagyomány.* Budapest, 1988.

Horváth István: *Magyarózdi toronyalja.* Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1971.

Keszeg Vilmos: *Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség.* KJNT — BBTE. Kolozsvár, 2008.

Keszeg Vilmos: *A folklór határán.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1991.

Kósa László: *Néphagyományunk évszázadai.* Magvető Kiadó, Budapest, 1976.

Kósa László — Szemerkenyi Ágnes: *Apáról fiúra.* Néprajzi kalauz. Móra Könyvkiadó, Budapest, 1973.

Magyar nyelv és irodalomolvasás. Tankönyv a VIII. osztály számára. Editura Didactică și Pedagogică, București.

Magyar Néprajzi Lexikon. 3., 5. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980, 1982.

Mátyus Péter: *Vőfények kötelessége.* Vác, 1829.

László Gyula: *„Emlékezzünk régiekről...”* Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest, 1995.

Lackovits Emőke — Lukács László — Varró Ágnes: *Íme az én népem.* Székesfehérvár, 1995.

Nagy Jenő: *A kalotaszegi magyar népi öltözet.* Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, Bukarest, 1957.

Ujváry Zoltán: *Dramatikus népszokások.* Debrecen, 1989.

Volly István: *Vőfélykönyv.* Lakodalmi versek, dalok, táncok gyűjteménye. Budapest, 1947.

Kiadványaink

2015-ben megjelent

